

**CHRÁM SV. JAKUBA
CHRÁM SV. BARBORY**

KUTNOHORSKO - VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK 8/04

První strana obálky: Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře před úpravami.

Poslední strana obálky: Interiér chrámu sv. Jakuba v Kutné Hoře.

***Hora jest kniha, v níž jest mnoho listův;
ale nebyly dosud všechny přečteny,
a mnohý list z ní byl by dávno býval zmizel,
kdyby šlechetní mužové ho nebyli zachovali.***

Fr. Beneš

Název: Kutnohorsko - vlastivědný sborník 8/04
Vydal: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš (Kuttna)
17. listopadu 97, 284 01 Kutná Hora (kuttna@seznam.cz)
Kutná Hora 2004

ISSN 1212-6098

Arcidělkanský chrám sv. Jakuba na Horách Kutnách.

Vypisuje konservátor *Fr. Beneš*.

I. Historie chrámu.

Ačkoliv i středověk hleděl si zisku a věcí hmotných, pokud mu v tom nepřekážel způsob společenský, právy a svobodami vysazený i omezený, jakož i nedokonalost strojů a jiných pomocí práce lidské: přece povahou a bytostí svou nikdy neuvázal ve starostech pozemských, povznáše se myslí k světu jinému, k němuž jej vedlo vzdělání tehdejších theologické. Na zemi žil pro nebe, a kochaje se v myšlénkách o věčnosti, dopouštěl se světských prostopášností, ačkoli pro spasení duše a k oslavě boží odřikal se i věcí sobě nejmilejších. Důkazem toho jsou mezi jiným nákladné a nádherné chrámy, kteréž náš věk tytíž ani nemá chuti opravovatí, nerci-li aby jich dostavoval, nebo stavbami svými převyšoval. Vysoko vyčnívají i po vlastní naší mohutní chrámové co svědkové zaslých dob, které věk náš nepřekonal obětavostí a důkladností.

Podíváme se třeba do *Kutné Hory*, horního někdy města, slynuvšího slávou i mimo naše království. Mohutná a tragická poesie vane z temné směsice domův, nad něž starobylý šedý chrám sv. Jakuba Většího vysoko se vypíná a na maličká stavení novějšího věku hrdě pohlíží.

Hora jest kniha, v níž jest mnoho listův; ale nebyly posud všechny přečteny, a mnohý list z ní byl by dávno býval zmizel, kdyby šlechtní mužové ho nebyli zachovali.

Planina severně od pohoří města Kaňku až k hoře Vysoké, za starých dob (dle svědeckví dějepiscův a starých listů) byla pokryta temným lesem, a století uplynula, nežli sekera a oheň silné kmeny pralesu zporážely. Nezachovala se ani jména nejprvnějších osad a obyvatelů zde bydlivších - toliko hroby mlčky nám ukazují stopy jejich někdy přebývání, kteréžto památky zbožná mysl co důkazy lásky a naděje na místa posledního odpočinku byla položila. Památky takové v Kutné Hoře a v okolí častěji se nalézají.¹⁾

Že krajina tato Slavníkovi Libickému, otci sv. Vojtěcha, náležela, jest známo, a pozorujeme podnes cestu starodávnou, těmito pustými lesinami a bahnitými luhy ze starého hradu Čáslavského (již v 10. století vystaveného) skrz Přítoku nad Miskovicí, pod vrchem Opatovským, přes Starý Suchdol; Chotouchov a t. d. ku Kouřimí se vinoucí.

Ze starších časů jmenují listiny v župě Čáslavské: *Sedlec*, osadu Miroslavovu r. 1142 - do níž za panování Vladislava uvedeni byli mniši Cisterciaci z kláštera Waldsaského, jimž Miroslav Sedlec svůj dal i s příslušenstvím. Později připomíná se *Malín* (co oppidum), Bělany,

¹⁾ Připomínám zde vzácný nález r. 1862 při továrně p. M. B. Tellera, totiž čtyři hroby ze skály tesané, 4' 6" široké, 5' dlouhé, asi 1' hluboké, v nichž nalezly se popelnice z hnědobílé hlíny, kuličky hliněné, přesleny a kost páteře ssavčí, v jedné pak nádobě v popeli psí huba a vejce již zvápenělé. Pravidelné vytesání těchto hrobů svědčí o ruce, která v pevných skalách dobře tesatí uměla. Mimo to byla od prof. J. E. Wocela r. 1846 nalezena ozdoba bronzová na způsob podkůvky a závitek bronzového drátu (v Museu čís. 437 a 438), které dle lučebného proskoumání do IV^{te} třídy bronzů patří, v níž jest obsaženo asi 85% mědi. V blízkém okolí nalezen byl mlat buližníkový 6" 6" dlouhý, 2" 2" v otvoru široký (v museu č. 2), v Sedlci r. 1824; v *Malíně* blíž školy vyskytlo se r. 1853 několik loží na délku i v šířku hrubými plochami obložených, v nichž kostry s bronzí zvláště s dobře zachovalými naušnicemi vloženy byly; u *Hlízova* nalezly se popelnice, z nichž dvě celé do musea se dostaly. V *Nových Dvořích* nalezen byl veliký kruh otevřený z bronzí jakož i obroučka, obzvláště pěkně kreslenými hlavicemi ukončené - též dva zlomky spínadla. Dle lučebné zkoušky náležejí předměty jmenované do třídy třetí (asi 90% mědi). Bronzy ty tedy nejstarší, sahají do předslavanské doby. Též tam našli kousek bronzové sponky, při níž pružné péro se dobře zachovalo. Blízké Křesetice a Bykanec co naleziště pohanských popelnic již od r. 1863 a 1864 známy jsou; i Vysoká s prastarými památkami kamenné doby, Suchdol s dláty kamennými a zlomkem prastarého bronzí - i Radboř, Kolín, Čáslav a j. v. nalezenými památkami dosvědčují, že tato krajina v předhistorických dobách byla zalidněna.

Libenice, Hlízov, Kačín, vrch Vysoká a t. d. (Pam. II, 67) co nejbližší místa okolo *Hory*; ale *Hory* tenkrát ještě nebylo. Z toho jde, že krajina tato, kde později rozsáhlé městiště se rozkládalo, klášteru Cisterciánskému v Sedlci, Malínu a vesnici Pněvicům (r. 1338 poprvé jmenovaným, patřícím kapitule Pražské, ale ovšem mnohem starším) náležela.

Není možná určití dobu, kdy hornictví v krajině té započalo. Hned z 10. věku máme hojně zprávy o bohatství stříbra a zlata v Čechách, které dle Nestora k r. 969 prodáváno bylo až do Bulhar - roku pak 1107 podařilo se císaři Jindřichovi IV. sebrati v Čechách 7000 hřiven stříbra.²⁾ A jsou i jiné stopy, že Čechové za starodávna uměli rud a kovů dobývat i mince raziti jako jiní národové za prvních dob středověku. Pověst o třech stříbrných prutech, jež prý roku 1237 Sedlecký mnich Antonín našel a kápi svou přikryl, odkudž prý jméno *Kápi* čili *Kutná Hora* pošlo, jest velmi nemotorná, ačkoliv jí místo popřáno bylo i ve znaku kláštera Sedleckého, kdež mimo jiné heraldické symboly *tři pruty stříbrné, pokryté kápi bílou v červeném poli* spatřujeme.³⁾

Že by *Kutná Hora* již za Václava I. městem velkolepým (urbs magnifica) bývala, městem sv. Jiří jsouc nazývána, jak „Horník“, almanach r. 1844, str. 4. připomíná, jest omyl, prof. J. E. Wocel v „Pam. arch.“ 1855, str. 82 opravený a vysvětlený.

Hora, jako jiná horní města v Čechách a na Moravě, počátek vzala v 13. století. R. 1276 na královské město byla povýšena, jmenujíc se „mons Chutna, regia libera metallica urbs Chutenbergae“, přestavši ovšem býti majetkem kláštera Sedleckého, ačkoli *Kutnohorští* r. 1299 téměř klášteru jistými úroky z lázní byli povinnováni, kteroužto povinnost Václav II. potvrdil.⁴⁾ Že za panování Otakara II. *Hora* již co znamenité horní město kvetla, netvrdí toliko *Kořínek*⁵⁾, nýbrž i z Václavských institucí jde, že *na Kaňku* sto šachet bylo, a rok 1278 mezi nešťastně byl počítán, že král Otakar několik tisíc havířů a přes 500 koní z *Kuklíku* a z jiných couků do bitvy vzal, v níž i nešťastně zahynul. Tenkrát prý jen na *Kuklíku* přes 300 hospodářů usedlých po hornických kobkách přebývalo, kteří tím rokem rozehnáni byli.⁶⁾

Když Přemyslovci 13tého století města v Čechách dle způsobu německého zakládali, byli do měst uváděni osadníci němečtí, tak že po drahý čas v městech vládl jazyk, duch a obyčej německý. *Odkud* do *Hory* Němci nejprv přišli, není zevrubně vyskoumáno. Někteří spisovatelé mají za to, že za Otakara I. a Václava I. němečtí horníci z *Jihlavy* do *Hory* přivedeni byli, poněvadž není zpráv, že by bývalo okolo *Hory* před dotčenými králi dolováno.⁷⁾ Za Václava II. vydávala *Hora* velikou hojnost stříbra, z něhož král r. 1300 krásné *groše Pražské* raziti dal, tak že odtud v Čechách na *kopy grošů* bývalo počítáno (*kopa* = 60 *grošů* = 15 lotů stříbra).

²⁾ Jirečkovo: Slovánské právo v Čechách a na Moravě I, 78.

³⁾ Vyrůstání kovových prutů ze země nejspíše původ má v pověrčivosti 16. století. V *Krupce* vyrostl prý prut cinový, u *Knína* prut zlatý, a byl od pastýře nalezen. Tak vyrostly i pruty stříbrné pod kápi spícho mnicha Antonína Sedleckého a daly městu a dolu jméno. Kasp. Gr. v. Sternberg Gesch. d. böhm. Bergwerke I. B. 1. Abth. Starý obraz v kostele Všech Svatých (r. 1292 od Kolínských měšťanů vystaveném) na severozápadním konci města zachoval památku nalezených prutův a prvního dolování pod tímto kostelíčkem. Obraz ten, pocházející ze 17. století a třikrát opravený, nemá žádné umělecké ceny.

V německých listech jmenuje se *Hora* r. 1345 „perch zum Chutten“, též jen „perch“ neb „perk“; teprv 1394: „der perch zum Kутten“. *Kutten* znamená *rýpati*, hrabatí, a nevádi tomu, že staří Němci neměli žádného *k* neb *ch*, nýbrž *q*; v listech latinských zajisté *ch* zhusta vyjadřuje *k* s příděchem. Po *česku* říkal již Dalimil *Hora*: „Před Horů se položí.“ „Mnoho škody učinista, *Hor*, Kolína obránista.“ Kap. 100.

⁴⁾ K. Šim. Eust. Kapihorského: Historie Sedleckého zřádu svatého cisterciánského 1630, str. 19. Proto snad roku 1330 vyznali *Kutnohorští* (List perg. v Museu), že lázně kláštera Sedleckého nemají nikomu býti zastavovány.

⁵⁾ Staré paměti *Kutnohorské*. Prací Jana Kořínka. V Praze 1675.

⁶⁾ Horník, almanach pro r. 1844, str. 5. Svrchu podotknuté datum jest v zmíněných inštitucích neznámou rukou poznamenáno.

⁷⁾ Christ. d'Elvert: Iglau 1850, 28.

V ty doby zajisté mnoho německých horníků do Hory přibylo, jichž památku hlásá Kořínkův registřík pojmenování věcí hornických, jakož i jméno mnohých míst v Hoře i okolo Hory, na př.: Tarmark, Kohlmark, Pach (nejstarší pojmenování bylo Visplica, Vrchlice, později Malešovka), Kuklík (Gutglück), Spitzberg, Birberk (Birkenberg), Turkaňk (Durchgang), Kaňk, Krunda (Grund), Štimperk (Steinberg), Rabštejn, Pirkštejn (nyní Perštejnice) a j.

Jak mnoho z Hor Kutných v ty doby těženo bylo, tomu lze poněkud vyrozuměti ze svědectví kroniky Zbraslavské (pag. 141, 175 a 343). Roku 1304 žádal Albrecht na Václavu II. *osmdesát tisíc hřiven stříbra* nebo postoupení Hory na šest let. R. 1306-7 platil král Rudolf věřitelům týdně po 1000 hřivnách z užitků královské urbury na Horách Kutných. Před r. 1316 míval král z hor a z mince *týdně* 500-600 hřiven čili (počítáme-li hřivnu po 20 zl.) ročně 520.000-620.000 zl. užitku, což ovšem dle hodnoty našich peněz nemůže posuzováno býti. A krom toho týkají se zprávy tyto toliko užitků *králových*, nikoli i toho, mnoho-li zisku z hor měli i nákladníci měšťanští. Snadná výživa a velký výdělek svedly horníky záhy k rozkošem, bujnosti a hýřivosti, tak že o nich záhy bylo obecné přísloví: „Horníci na Horách Kutných mívají roboty do soboty, a peněz do neděle.“

Jak důležitým městem Hora za Jindřicha Korutanského a za Jana Luxemburského byla, dočteš se v kronice Zbraslavské, ve spisech Palackého a Tomkových. My, nechtějíc tuto vypisovati historii Kutné Hory, nýbrž toliko děje chrámu sv. Jakuba, všeho toho pomíjíme, co se o Hoře *co městu* vyhledalo.

O správě církevní na Horách Kutných poučuje nás velmi dobře list z roku 1324 (Šimon Kapihorský jej na česko přeložil). Mistr Voldřich, školstík kostela hradu Pražského a správce kostela Malínského, přednesl Janu z Dražic, biskupu Pražskému, že již dávno, ještě za živobytí Jana, faráře Malínského, předka Voldřichova, „na místě, kteréž se nyní obecně Hora Kutná jmenuje“, na gruntech téhož faráře Malínského hory stříbrné nalezeny byly. Pro množství lidí, z rozličných míst sem přicházejících, byly *dřevěné kostelíky a kaplice* vystaveny. Důchody z kostelíků a kaplí šly ku špitálu kláštera Sedleckého; „že pak ústa volu mlátícímu zavázati nesluší, a kdo oltáři slouží, i z oltáře vyživení své míti má“, měl opat sedlecký i faráře i jiných služeb božích vykonávatele, jakož i kostely samy věcmi náležitými z těchž důchodů opatrovati. Správa církevní, kterou na Horách zprvu faráři Malínští vykonávali, byla tedy roku 1324 (dne 1. dubna) klášteru Sedleckému postoupena, kteréžto postoupení papež Kliment V. potvrdil.⁸⁾ Odtud až do válek husitských usazoval klášter Sedlecký správce duchovní při kostelích Kutnohorských.

R. 1310 - téhož roku, když Hora vojsku Mišenskému, později pak Janu Luxemburskému dle příkladu hlavního města se vzdala - založen byl nynější chrám sv. *Jakuba Většího* z odkazu bohatého nákladníka měšťana *Jana Kunclina Rutharda*.⁹⁾ Druhým zakladatelem a štědrým nakladatelem na stavbu toho chrámu byl *Bořita z Rosic*, správce urbury a mince královské.

Známo jest, že horníci sv. Jakuba Většího ve zvláštní poctivosti měli, chrámy jemu zasvěcující, kdekoli se byli usadili. Není tedy pravdě nepodobno, že před založením

⁸⁾ Kapihorského Historie str. 23.

⁹⁾ Koříněk (str. 57) vypravuje, kterak král Václav II. Ruthardovi znamení rytířské podal - promluvíme o tom později. - I jiných zpráv o Ruthardovi dočteš se v Kořínkovi, dle nichž J. K. Tyl známou *Rozinu Ruthardovu* sepsal. Později užívali Ruthardové predikátu z *Malešova*, kteréhožto statku asi r. 1349 nebo 1350 *Kanklín* Ruthard od Zdenka z Malešova koupil, ježž potom r. 1360 klášteru Sedleckému prodal. Zdá se, že *Mikulášem Ruthardem z Malešova*, který dne 29. září 1565 hejtnanem panství Třeboňského jmenován byl, slavný tento rod někdy patricijský po meči vymřel. Dotčený Mikuláš byl v držení dvoru poplužního s poplužím v Lutně, kterýžto dvůr dne 26. července 1569 za 5000 kop miš. pánu svému Vilémovi z Rosenberka prodal. Zbaven byv r. 1571 hejtnanství, pohřbil dne 23. září 1572 dceru svou Annu, provdanou Mastníkovou, měštku Berounskou, s níž rod Ruthardoviců i po přeslici vymřel (Břežanův Život Viléma z Rosenb. str. 163, 169, 176 a 189).

kamenného velebného chrámu, který až po naše časy skoro neporušený se zachovává, nějaký kostelík dřevěný na Horách Kutných ke cti téhož sv. Jakuba zasvěcen byl.¹⁰⁾

Divná věc, že Jan Kořínek (v „Starých pamětech Kutnohorských“ 1675, v „handštátu“ 17. str. 293) o pravém původu a počátku chrámu sv. Jakuba nic neví. Schválně prý Paprockého četl, aby některého pána našel, který by byl v Hoře něco Bohu vystavěl; ale práce jeho byla daremná. Kdo by byl farní a hlavní chrám vystavěl, „pro starožitnost a všech pamětí zašlost“ nikdo prý z Horníků nevěděl. Teprv Jan Ign. Dlouhovesský, kanovník a probošt Pražský, ve spisu „*Witám vás*“, kterýmžto vítal Horníky ku hrobu sv. Václava putující, vyjevil, že jakýsi horník, který byl děláním hor zchudl, zaslíbiv se sv. Jakubu, veliký „kheň“ rudy (vena cumulata, více rud v jednom kusu pohromadě) našel, začez pak z vděčnosti „nákladný a vysoký“ chrám sv. Jakubu Většímu vystavěl. K tomu doložil Kořínek: „Sit fides penes autorem, kterýžto jistí, že to v knihách slavné kapituly Pražské vyhledal. Chtěl bys snad také věděti, *kterého léta* ten sv. Jakub byl založen: to tajno jest. Jisto však, že již 1356 stál; nebo toho roku minciři v něm kaplanství v kaple sv. Maří (jenž nyní kapla mrtvých sluje) založili.“ *Megerle z Mühlfeldu* (Merkwürdigkeiten der königl. freien Bergstadt Kuttenberg und des daselbst befindlichen uralten Silberbergwerkes. Wien 1825, str. 72) také více neví, nežli Kořínek.

Časy, kdy kostel sv. Jakuba stavěn byl, byly nejisté a nepokojné, ba i hory nešly již jako za dob někdy Václavových, když Hora byla jako Kalifornií Evropskou. Napsal zajisté Petr Žitavský k roku 1309 (Chron. Aulae Reg. 182), kdež vypravuje, kterak Jindřich z Lipé a Jan z Wartenberka v Sedlci od Horníků zatčeni byli, tuto smutnou zprávu o Hornících: Od té doby, kdy pánové Jindřich z Lipé a Jan z Wartenberka na svobodu se zase dostali, byli prý slavnější a mocnější, než před tím; ti pak (Horníci), kteří chvástali se bohatstvím a hojností, v hrdosti své se vyvyšující, že upadli tak hluboko do propasti, že z ní nemohou povstati; „nyní pak (asi r. 1316) na všechny strany jsou rozprášeni, ale ti, kteří doma zůstávají, dřívější slávy pozbývají.“ Vidíme-li tedy, kterak Horníci za nepokojných let panování Jana Luxemburského (mezi nimiž byl i rok 1318, nad nějž prý nebylo bídějšího od příchodu Čechova) neustávají v stavění velebného chrámu, který slul v listech *ecclesia superior* (1358. Lib. erect. VI, I, 7), *die hohe Kirche* (1345. Lib. erect.), *vysoký kostel* (v listech českých pozdějších): můžeme dobře říci, že toliko nadšenost náboženská oněch dob mohla novyvésti dílo, které věky přetrvává. Stavba kostela sv. Jakuba, překavší bouře a bídy doby Janovy, dokončena byla za slavného panování Karla IV., tak že roku 1358 chrám byl jistě dostaven.

Ze starého listu pergamenového v Českém museu dovidáme se poněkud, jak asi *fara* Svatojakubská nadána byla. Dne 30. dubna 1356 rozhodl Jan opat Sedlecký při mezi měšťanem *Vlasem* a mezi farářem *Křížem* (Crux) na ten způsob, aby Vlas ze šesti lánů rolí dával faráři 6 strychů hrachu a 6 strychů ovsu. Není pak pochyby, že *kostel* za stavby i potom hojnými dobrodinci byl podporován, protože osadníci, kteří ze Šváb, z Falce, z Frank, ze Sas, z Norimberka, ze Žitavy, z Brna, z Jihlavy, z Prahy, z Něm. Brodu, z Písku a odjinud do Hory přišli, pamětlivi jsouce spasení svých duší, ku zvelebení chrámu a služeb božích fundacemi hojně přispívali. Byliť zajisté mezi patricii Horskými mnozí, kteří přese všechny škody a strasti i mimo Horu statky měli¹¹⁾, vynikající bohatstvím nad obyvatele jiných měst kromě

¹⁰⁾ Chrámy ke cti sv. Jakuba V. nalézají se ve dvou osadách hornických jménem *Jílovice*, totiž v Jílovici nad Zlatým potokem v Hradecku a v Jílovici blíže Borovan v Budějovicku; kromě toho v Olešnici pod Krkonoši, v Příbrami a v Jihlavě. V *Čechách* jest 131 kostelů sv. Jakuba Většímu zasvěcených; v *Čáslavsku* pak (dle staršího rozdělení a vyměření) jest mezi 240 kostely a kaplemi 11 Svatojakubských (Jirečkovo Právo slov. II, 78. Reinsberg-Düring: Festkalender aus Böhmen str. 263. Památky VI. 121).

¹¹⁾ *Andreas Puschhof* pán na Přitoece; *Nicolaus Rabenstein*, pán na Rabenšteině (nyní jest samota s mlýnem); *Klemens Tiecz*, pán na Druhanicích; *Hanko* a *Radbor Sax* z Písku na Suchdole; *Mikuláš* z

Pražan, po nichž hned na druhém místě Horníci vždy byli jmenováni. Proto i mnozí jiní kostelové na Horách Kutných ze štědrosti horníků a měšťan byli vystaveni: kostel Matky Boží (dříve než sv. Jakub), sv. Bartoloměje od Čechů, kteří blíže něho v „České ulici“ přebývali; kostel sv. Jiří, v němž i za dob utraquismu německé služby boží konány byly; kostel sv. Jana Křtitele; kostel sv. Kříže s velkým špitálem od Štěpána Pirknera z Pirkenšteina¹²⁾ vystaveným. A nábožný, obětavý a umělecký duch Kutnohorských nezanikl stoletím 14tým, nýbrž trval i po časy potom příšlé, ačkoli i obyvatelstvo, víra i mrav zatím změnily se na dobro. Svědčí o tom mimo památný chrám sv. Barbory i jiné památníky myslí zbožné a ušlechtilé.

Za takové jevení se ducha nábožného zasloužili si Kutnohorští pojmenování *věrných, poslušných a vroucích synů církve*, kterýmž je papež Bonifac IX. pojmenoval, uděluje jim (dne 17. února 1407) znamenité výsady, že neměli poháněni býti před jiné právo duchovní, jediné před právo arcibiskupa Pražského (Lib. erect. VI. N. 8).

Nebýlo závěti za čtrnáctého století, v níž by nebývalo pamatováno na kostely Kutnohorské. Závěti odkazovány byly kostelům peníze, stříbrné nádoby, koflíky, lžice, řetězy a j. Mešní roucha byla tehdáž za 15 až 30 kop grošů, a takových rouch bývalo darováno s dostatek. Mimo ustanovování mnohých oltářníků při kostele sv. Jakuba mívaly i kostely Matky Boží, sv. Lazara i sv. Bartoloměje své kněží. Každou fundací čili nadací bývalo dle tehdejšího obyčeje nařizováno: který kněz by mši sv. v jisté dny, v nadaci jmenované nesloužil, aby pokutou kopy grošů nebo výše povinován byl. Filialka kostela sv. Jakuba byla v Gruntech a v místě již neznámém, které v Lib. erect. (VII. N. 3.) sluje *Nemotz*.¹³⁾ I nábožní spolkové byli již tehdáž při kostele založeni, mezi nimiž bylo bratrstvo písařů k uctění Těla božního nejvzácnější (dy czech und bruderschaft der schreiber, dy sey von news gestift). I *bekyně* byly v Kutné Hoře, zůstávající v Panenské ulici.¹⁴⁾

Kostel sv. Jakuba patřil k dekanátu Čáslavskému a k arcidekanátu Kouřimskému; faráře, jak již dotčeno, dosazoval klášter Sedlecký.

Zakladací knihy arcibiskupství Pražského (Libri erectionum) obsahují tyto zprávy, týkající se kostela sv. Jakuba:

R. 1345 dal *Petr Schramm*, měšťan Kutnohorský, 10 kop grošů ročního platu kaplanu svému Mikuláši, po jeho pak smrti jiným ctihodným kněžím, aby mše svaté sloužili u sv. Jakuba.

R. 1358 mincíři a prejříři (bitci) dali 5 kop úroků ze sumy hlavně 50ti kop kaplanu, který by v kapli od předků dotčených mincířů v kostele sv. Jakuba před tím založené, každého týdne při oltáři Panny Marie a Všech svatých mši sloužil (Lib. Erect. I. E. 6). Jan arcibiskup potvrdil to darování dne 12. července 1370.

Pisku na Radoníně; Voršila Rothlöwová, paní na Lhotě a j. Lib. erect.

¹²⁾ Štěpán Pirkner byl buď bratr nebo syn *Bertolda Pirknera*, o němž vypravuje kronika Zbraslavská (str. 249), že, jsa bohatým nákladníkem Kutnohorským, vystavěl mezi Horou a klášterem Sedleckým v jižním údolí tvrz *Pirkenstein*, v níž, ne tak z potřeby, jako pro neobyčejnost věci častěji zůstal. Že pak Pirkner stranil Fridrichovi Rakouskému, dobyli ji Korutané a odtud škodili klášteru Sedleckému. Že by Pirkner kdy zase Pirkensteinem vládl, není nám povědomo. Roku 1316 byl Pirkner v držení tvrze *Tempelšteina* v Moravě. Pirkenstein, nyní *Peršteince*, jest ves s mlýnem tři čtvrti hodiny v stranu jižní od Hory. Co z tvrze Pirkenšteina zbylo, najdeš v zahradě selského statku čís. 10. a 11.

¹³⁾ Erectio altaris s. s. Petri et Pauli apostolorum et s. Justinae in ecclesia filiali in Nemotz ecclesiae matricis superioris in Montibus Cutnis. A cive census 1398. Confirmat 1407. 6. Julii.

¹⁴⁾ *Bekyně* byly osoby ženské, které pro větší pobožnost aneb pro napravení nemravného živobytí v jisté pravidlo vstupovaly, slibující poslušnost a čistotu a hledíce si předkem opatrování nemocných. Z Nizozemská rozšířil se tento ženský řád po Němcích. Náš Štítýný řád ten tuze nevelebil, a co o bekyních vypravuje „Chronica der freien Reichsstadt Speyer“ 1612, 724 a spisovatelé starší i novější, nechceme tuto citovati.

R. 1370 *Mikuláš Sommer*, mincíř královský a měšťan Horský odkázal ku kapli mincířů 100 kop grošů, aby úroků z nich kaplan požíval, který by v též kapli v témdni pětkrátě mši sloužiti povinen byl. (Lib. Erect. VI. O. 7).

R. 1370 na den sv. Filipa a Jakuba dal *Štěpán Pemlin* z Něm. Brodu oltář sv. Jakuba 75 kop gr. Pražských, pojistiv jich na svém statku *Šintlochu* blíže Čáslavi (Lib. Erect. VI. E. 9).

R. 1381 založili měšťané Kutnohořští věčnou mši u sv. Jakuba (Lib. Erect. II. P. 2).

R. 1383 odevzdala Anna vdova po někdy *Weinrichovi*, měšťanu Horském, za příčinou sloužení věčné mše dvěma kněžím kláštera Sedleckého 72 kopy gr. (Lib. Erect. II. 59 p. v. v opisu musejním).

R. 1384 v neděli Invocavit založen byl oltář sv. Petra a Pavla ve vyšším kostele, při němž dle vůle Mikuláše Puchlera mše sloužena býti měla z úroků 67 kop, které na své vsi Vidlici (? - villa Widel) kostelu zapsal (Lib. Erect. II. fol. 52. p. v. opisu musejního).

R. 1387 přijal Jan, arcibiskup Pražský, od Jana Jihlavského nadací ku kapli v kostele sv. Jakuba; zároveň pak bylo smírci rozhodnuto, že *měšťané* o kapli tu starati se mají.

R. 1387 v den sv. Sigmunda potvrdil Václav IV. 10 kop závětí Mikuláše Somra kostelu sv. Jakuba odkázaných: 8 kop zapsaných na Pečkách (in Pesch), 2 v Mezholesích (in Mysholov). Zároveň byl Mikuláš z Drobovic (? - Drozbowiczal) knězem ustanoven při kapli, jíž nadání to patřilo. Poručníkem Pavla syna Somrova zřízen byl Václav, Somrův příbuzný.

R. 1388 dne 16. října postaven byl oltář sv. Václava ve vyšším kostele na Horách Kutných (Lib. Erect. III. P. 3. Q. 3. R 3).

R. 1392 dne 27. dubna darováno oltář P. Marie v kapli mincířské 5 kop (Lib. Erect. XII. D. 17).

R. 1397 dne 12. ledna dal *Kunrat Ruthard* jinak *Kunclin* Mikuláši Schönherovi, kaplanu kaple *Ruthardské*, a nástupcům jeho 70 kop gr. zapsaných na dvou dvorcích v Kluku i s příslušenstvím (Lib. Erect. IV. T. 7).

R. 1403 dne 7. srpna potvrdil doktor Adam z Nežetic, arcijahen Žatecký, administrator arcibiskupství Pražského, založení oltáře sv. Petra a Pavla od měšťanů Kutnohorských (Lib. Erect. VI. C. 8).

R. 1406 dal Petr z Nebovid oltář sv. Prokopa a sv. Jiljí 5 kop gr. Pr. (Lib. Erect. XIII. O. 8).

Z nadací tuto položených (8 jich jest psáno jazykem německým, ostatní latině) zdá se jíti na jevo, že chrám sv. Jakuba již r. 1345 byl dostaven a snad asi i ty doby posvěcen. Z oltářů tuto vyčtených zachovaly toliko oltář sv. Jakuba a sv. Václava původní jméno až po dnešní den.¹⁵⁾

Karlovi IV. byla Praha, Vratislav, Budyšin a Kutná Hora mezi městy koruny České „nejmilejší, ctnostmi a zralostí měšťan“ jakož i „množstvím lidu“ nad jiná města jsouce povýšena. Proto mělo býti právem a obyčejem (Majestas Carol. X.), přijel-li král do těch měst *před korunováním*, že měl dřívě, nežli od měšťan klíče přijal, přísahati na svaté čtení, že ta města při jich právech zůstávají a zachovává a jich zastavovati a od komory královské odtrhovati nemá, jakž o tom zvláštním listem vyznal a nařídil, že Hora ani královám Českým věnem dávana ani jiným jakýmkoli způsobem zastavováno býti nemá.

Ale po smrti Karlově (1378), když v Čechách čím dál více zmáhalo se hnutí národní a náboženské, jednak pro velikou moc a sílu obyvatelstva německého po městech, jakož i pro kosmopolitické zařízení university Pražské, jímž domácí mistři a študující příliš byli odstrkováni; jednak pro skutečné nepořádky v církvi, jejíž hlava byla rozštípena a brzy potom roztržena: protivila se Hora pro hojnost obyvatelů a horníků německých pokrokům a novotám

¹⁵⁾ V zmíněných listech Lib. Erect. obsažen jest hojný počet jmen předních obyvatelů Kutnohorských, jichž tuto, majíce více kostel, nežli město na zřeteli, pomíjíme.

národním a církevním tak, že i proto stala se brzy nejpověstnější mezi městy v Čechách. A právě v Hoře vydal Václav IV. r. 1409 dva památné dekrety, které předkem jemu samému měly posloužit co zamítnutému císaři Římskému, jimiž však nové hnutí České více získalo, nežli Václav sám. Aby totiž od university co ústavu vědeckého a církevního tím spíše došel dobrého zdání stran dvojice papežské, jak si je přál, aby co císař mohl se přičinit k sjednocení církve: nemoha odolati přimluvám mistra Jana Husi a Mikuláše z Lobkovic, vydal na Horách Kutných dne 18. ledna 1409 dekret, jímž Čechům v učení Pražském při rokování a při volbách universitních tři hlasy udělil, cizincům pak, kteří přáli Ruprechtovi, protivníku Václavovu, toliko jednoho hlasu ponechav. Čtyři dni později (22. ledna) vydal Václav v Kutné Hoře dekret druhý, jímž pod velikými pokutami nařizoval, aby nikdo Rehoře XII. za papeže neuznával, protože teprv na koncilii řádný a pravý papež zvolen býti měl. Avšak i potom, když na sboru Pisanském Alexander V. papežem vyvolen byl, arcibiskup Pražský přece od Rehoře XII. neupouštěl, až z toho Václav na kněží se rozhněval, nebráně milcům svým, když kněze týrali a vydírali. Tenkrát snad (1409) *Racek Kobyla* s Voksou z Waldšteina do Hory přijeli, „chtíce u sv. Barbory kněží šacovati, klenoty a stříbro jim pobrati“. Ale

„když to havěří zvěděchu,
velmi se brzo sebrachu
a na Racka udeřichu
a v kusy jej rozsekachu
a sama 12. (dvanáctého) v šachtu vmetachu;
nebo některé v domě zbili
a některé z domu smetali.“¹⁶⁾

Tu jest tedy první příklad vmetání lidí do šachet na Horách Kutných.

Kapíhorský dí (str. 38), že byl kněz Sigmund Řepanský u sv. Martina první, který lidu v Kutné Hoře večeri Páně, a to prý před upálením M. Jana Husi, pod obojí způsobou podával. Odkud to Kapíhorský věděl, nepovídá, čemuž se nedivíme, vědouce jak různá zdání druhdy bývala o počátku přijímání pod obojí. Naproti tomu shodují se všechny staré zprávy v tom, že němečtí Horníci byli nejzvrhivějšími protivníky Husitů a kalicha, ani ne tak z horlivosti katolické, jako z holé nenávisti jazyka (národu) Českého (ex nudo linguagii nostri odio).

Smutnou zajisté památkou zůstává v dějinách našich *krvavý listopad r. 1419* na Horách Kutných, kdy Horníkům katí umdlevali stínáním, upalováním a házením Husitů a Čechů vůbec do šachty, již úšklebkem přezděno bylo Tábor. Kopu grošů dávali za laika, pět kop za kněze tomu, kdo jim Čecha přivedl (qui eis Boemum afferet), tak že dle Vavřince z Březové ne méně, než 1600, dle sečtení kněze Matouše Hradeckého 5496 osob do šachty vmetáno bylo.¹⁷⁾ Kapíhorský (str. 39) vypravuje, že Augustin, farář Kutnohorský, příčinou byl, že i poslové, kteří od Pražan stran náboženství do Hory posláni byli, v šachtě bídně zahynuli. Téhož pak měsíce listopadu Horníci přivedli do Hory konšely Kouřimské, faráře M. Jana Chodka a jiné kněze, kteří též po delším vězení za živa do šachty vmetáni byli.¹⁸⁾ Ale tím ještě šachta nebyla

¹⁶⁾ Staří letop. 470. Výbor z lit. české II, 231.

¹⁷⁾ Palackého Děj. III, 1, 288 sl. - Ti, kteří vyhazování oknem se zpanštilým úšklebkem jmenují „böhmische Sitte“, mohou nám pověditi, oč byl tento německý způsob delikátnějším a lidštějším. - Toto vmetání do šachet utraquistům v stálé paměti zůstávalo, kladeno jsouc mezi rozličné kategorie mučnickví vyznavačů Husových. Tak se čte v kancionalu Žlutickém z r. 1559 na den M. Jana Husi: „Pamatujte všech Čechův, v naději boží mučedníkův, kteříž pro jeho zákona milování i také přesvatého těla a krve přijímání vohněm pálení, mučení, zbití, v šachty vmetáni, ve vodách topeni, divně trápeni...“ Časop. Česk. Mus. 1843, 139.

¹⁸⁾ Hrabě Rudolf Chotek dal na Kaňku památník toho činu vystavěti: na návrší sloup s křížem z litiny; v stranu východní dekorované předezdí: pod štítem jsou slepé dvéře mezi dvěma sloupy, v římsě pak čtou se na třech metopách tato slova:

U prostřed: „*Dem Andenken des Kaurzimer Stadtdechant Johann Chottek und der sieben Hundert hier*

nasytlena: v lednu 1421 ještě 125 v Přelouči zajatých od Horníků za živa v šachtě bylo pochováno.

Ale za bujnost a ukrutenství Horníků, mezi nimiž císař Sigmund proti Pražanům a Čechům vůbec nejčastěji vojsko sbíral, nastalo brzy od Pražan hluboké Hory pokoření, ačkoli ne způsobem ukrutným nebo věrolomným, jakým Horníci k Chotěbořským nedávno se byli zachovali, nýbrž způsobem zvláště pohnutlivým. Horníci, vyšeďše s dovolením Pražan v procesi s velebnou svátostí až k Sedlci (dne 24. dubna 1421), a klekše na kolena, Boha i Pražany za odpuštění svých ukrutností žádali. Když jim bylo odpuštěno, Horníci plačky s Pražany „Te Deum“ střídavě zpívali a Pražanům města svého, „klenotu království“ postupovali. „Přes to však Horníci mnozí s kovkopy - píše Vavřinec z Březové - nijakž k zákonu božímu a přijímání pod obojí přistoupení nechtějíce, s vozy naplněnými se vystěhovali. Kterí téměř všickni na cestách byvše svých věcí oloupeni, někteří pak s uřezanými nosy nazpět jsou se navrátili.“

Ale vzdání se Horníků Pražanům a pokoření se jich kalichu nebylo upřímné a opravdové. Důkazem toho byl ohavný *krvavý 21. prosinec* 1421. Když zajisté vojsko Sigmundovo před Horou s Čechy se potýkalo: otevřevše Horníci bránu Kolínskou, pustili do města mnoho lidí z vojska Sigmundova, zvláště pak ty, kteří počátkem téhož roku 1421 z Hory byli utekli. „A když ti do města vešli - píše Vavřinec z Březové - ostatní s nimi spolčení Horníci a kovkopové, tehdy ve sklepích skrytí, vyšli a všecky, kteříkoli znamení neměli a hesla neznali, mečem do smrti poráželi. Poběhli také, do svých příbytků všedše, všecky Pražanům přející jako kacíře zabíjeli. Na faru pak jeden kněz zuřivý příběhna, po správci kostela, mistru Petrovi, ptal se, a když zvěděl, že jest u vojště, tu se najedl a napil, a potom běže nelidské lotry přivedl a místosprávce i s kněžimi, kteréž našli, mečem zabili. Někteří na věž kostela utekli pro života zachování; a ty nepropustili, ale s jedním knězem panem Matějem Slovanem k usmrcení s věže shodili. Nalezše pak kněze, kmeta šedivého a ctihodného, klečícího u oltáře před tělem a krví Kristovou, beze studu jej zranivše, až do ducha vypuštění zabili.“ Vynesše z kostela krásnou novou archu, na kusy ji rozbili, s velebnou svátostí i jinak veliké ohavností páchající.

Není pochybností, že ohavností tuto dotčené kostela sv. Jakuba se týkají, který tehdyž farním chrámem Kutnohorským a mezi kostely arcidekanatu Kourimského nejhojněji nadán byl.¹⁹⁾

Teprv když počátkem ledna 1422 Žižka Sigmunda z Hory vypudil, přestalo zjevné zášti Horníků proti kalichu. Ano Hora stala se po tolikerých ukrutnostech venkovským ohniskem a středem Českého utraquismu - ovšem že se zatím národnost obyvatelstva Kutnohorského na dobro byla proměnila.

Rok 1424 byl Žižkův rok poslední, rok krvavý, jehož i Hora smutně zakusila. Zvítěziv slavně nad Pražany u Malešova, ihned ten den Žižka vtrhl do Hory, přítelkyně Pražan, „a ostatek jí vypálil“, ač ne tak, že by Hora na nějaký čas pustou byla zůstávala. Vždyť pak Horníci sami uvázali se v minci, která Pražanům odňata byla. Ale kostel sv. Jakuba, ne sice v částech vnějších, ale u vnitř velkou pohromu a změnu vzal, jestliže v něm, jak se podobá, mnozí obyvatelé Horští ohněm a dýmem zadušení byli.²⁰⁾ Při kostele byl toho času farářem Vít, který r. 1425 se šepmistrem Ambrožem Jana Rokycanu na arcibiskupství voliti pomáhal.

Když r. 1436 stavové Česti Sigmunda za krále přijali, potvrdil Sigmund Kutnohorským všech jich svobod; ale hornictví nezvelebil, nýbrž „zavedl a zapustil“, jak si stavové hned

ruhenden Schlachtopfern der Religionswuth und des Bürgerkrieges der Jahre 1419 bis 1421 geweih.“

V pravo: „*Ächter Christen- und Bürgersinn sichert Staaten- und Menschenglück.*“

V levo: „*Durch Aufruhr und Parteihass bluteten hier Katholiken und Kelchner.*“

¹⁹⁾ Roku 1384 platil Malín s Kutnou Horou 4 kopy pülletního desátku; Kourim, Kolín a Čáslav po 2 kopách; Polná a Pelhřimov po 1 kopě; Český Brod 40 grošů, Něm. Brod 36 gr. atd.

²⁰⁾ Staří letop. Česti 63. Palackého Děj. III, 1, 524.

r. 1437 do Sigmunda stěžovali.²¹⁾ Před několika lety byly Horníkům kališnické služby boží proti mysli;²²⁾ ale nyní rozdělili se ve víře tak, že mladší horníci pod obojí farního kostela sv. Jakuba užívali, starší pak katoličtí chrám sv. Barbory.

Jaké sjezdy a sněmy za bezkráloví a za králů potom příšlých u Hory skoro každého roku se daly, jimiž věci obecné i náboženské velikou proměnu braly, o tom dočteš se v dějinách našich na každém listu. Ale o sv. Jakubu jsou v ty časy zprávy dosti sporé.

Od pradávna platila Hora klášteru Sedleckému a kapitole Pražské jisté summy; r. 1461 dne 1. května zbavil ji král Jiří takového placení, aby ty peníze na chování a vyživení kněží při kostele sv. Jakuba a sv. Barbory dotud vydávány byly, dokud by jinými důchody nebyly nahrazeny.²³⁾ O dobrodincích kostela sv. Jakuba dovídáme se z pamětních knih Kutnohorských (O. 15, G. 11, H. 6, H. 10, H. 17.) těchto věcí: R. 1462 odkázala Marketa Rakosá 20 kop na opravení sklepu čili klenutí při chrámu sv. Jakuba, načež i Martin Dolanský r. 1466 5 kop grošů daroval. Roku 1467 odkázal Havel Bilanský kostelu sv. Jakuba 5 kop, a jakýsi Sanctus dal 10 kop na olej do lampy téhož kostela. Toho roku nařídil šepmistr Alder, aby olovo, sebrané s vízky vysokého kostela, prodáno a peníze na krov věže aby vynaloženy byly.

O podací kaplana minciřského a pregířského při kostele sv. Jakuba vzešel spor, který před králem i před šepmistrem r. 1467 narovnan byl. Jiřík Malešovský z Mokrovous zadržel kaplanu 5 kop platu, vymlouvaje se tím, že doma nebyl, když mu minciři toho kněze chtěli „okázati“, a kněz že toliko máteři páně Jiříkově okázán byl. Minciři a pregéři, užívajice podacího práva dle výpovědi královské, zajali konšeli minciřskými člověka, na němž ten plat byl, nepouštějice ho dříve, dokud nebyli upokojeni nálezem šepmistrovým: bude-li kněz od konšelů minciřských ku podání okázán buď panu Jiříku Malešovskému, máteři, bratru nebo úředníku jeho, a když by mistr Rokycana toho kněze „pochválil“: že mu každého roku od p. Jiříka Malešovského a bratra jeho 10 kop má vydáno býti.

Když po smrti krále Jiřího († 22. břez. 1471) Vladislav, 15letý syn Kazimíra Polského, na Horách Kutnách králem Českým zvolen byl, nevyplnily se naděje Horníků v lepší a pokojnější časy. Ačkoli Vladislav, rád a často v Hoře přebýváje, Horníkům vždy laskavě nakloněn byl a město jich vzácnými stavbami a památkami ozdoboval, z nichž některé i věku našeho se dochovaly: přece právě Hora častěji byla bouřena a znepokojována vzpourami obce proti šepmistrům a radě i proti úředníkům mince královské. Ale o tom o všem dočteš se v „Dějinách“ Palackého. *O chrámu sv. Jakuba* za doby Vladislavovy sebrali jsme po rozličných pamětech tyto zprávy:

Roku 1478 byl veliký zvon, „Orel“ řečený, slit a na věži Svatojakubské s jiným menším zvonem zavěšen (Kofínek 248). Zahradník Valenta z Hlúšek zapsal r. 1486 na zabradě své, za Všemi Svatými ležící, libru vosku, která kostelu sv. Jakuba každého roku dávana býti měla - povinnost ta přešla potom na Štěpána Trubače.²⁴⁾ - Téhož roku koupili Bartoš Krejčí a Bartoš Slon, opatrovníci kostela sv. Jakuba, ornát a dvě dalmatiky zlatohlavové barvy brunatné za 101 zlatý uherský. Na ten ornát s dalmatikami vybírali havíři rudu z dolu „Rúsova“ s povolením p. Vencelíka z Vrchovišť, pána toho dolu. Pan Vencelík sám vzdělal sebranou rudu v hutí své, začož mu dáno bylo 3 kopy 24 gr. Ze stříbra, z rudy vzdělaného, bylo v mincovně za darmo vymincováno 57 kop 4 gr. č., z nichž bylo dáno na dotčené ornáty 50 kop.²⁵⁾ Roku 1488 dali

²¹⁾ Viz str. 244. - Sternberg: *Gesch. des Bergbaues in Böhmen*, I. Abth. S. 8, 46, 69.

²²⁾ Horník 1844, 15.

²³⁾ Kopiař Kutnohorský C. 15.

²⁴⁾ Lib. memor. civit. 1480. F. 5.

²⁵⁾ *Ibidem* f. 6. Dle usnešení sněmu Českého r. 1485 platil zlatý uherský za půl kopy gr. č. - Ze sumy výše dotčené dány byly 3 kopy kostelníku sv. Bartoloměje k témuž záduší za něco rudy ze žebrot od havířů.

páni, kteří při knihách městských seděli, Janu Krajslíkovi ze Světic, k žádosti jeho, oltář ve „Vysokém kostele“, pod sklepem (klenutím) v koutě s té strany od školy, aby se on i potomci jeho oň starali, jej světlem a jinými potřebami opatrovali, aneb jej, komu by chtěli, s touž povinností odkázali.²⁶⁾ Téhož roku i varhany do kostela postaveny byly, druhé to varhany po vypálení Hory a kostela obnovení.²⁷⁾ Roku 1489 odkázal minciř Ondřej jinak Ondráček Harlíkův svou mzdu minciřskou („lůn“) kostelu sv. Jakuba, aby z ní způsoben byl kaplan k oltáři, „jdouc do kaply na pravé ruce od školy“.²⁸⁾

Roku 1491 stalo se sepsání klenotův „Vysokého kostela“: sečteno kalichů malých i velikých stříbrných 15; monstrance 3, dvě stříbrné; jedna mosazná; pušek 8, jedna stříbrná; 3 s perlami; 4 bez perel; 3 lžičky stříbrné, 2 číše cínové, mnoho ornátů a dalmatik.²⁹⁾

V ty doby, když byly tuhé spory mezi panstvem a městy, tak že města sněmy panskými řídit se nechtěla, což Hora několikrát byla osvědčila, založil král Vladislav II. *arciděkanství* Kutnohorské r. 1500, čímž i právo kláštera sedleckého i působení konsistoře Pražské znamenitě ztenčeno bylo. Prvním utrakvistickým arciděkanem Kutnohorským byl Svatomír Mirko Zrúbek z Újezda, dotud děkan u sv. Apolináře v Praze.

Jest známo z dějin strany pod obojí, že mívala veliký nedostatek kněží řádně svěcených. Toliko dva cizí biskupové dali se přemluvit, že do Čech přišli a kněze pod obojí světili.

První byl Augustin Sanktuarienský, který „puvodem některých kněží a mistruov Pražských a snad také i pánuov Českých“ r. 1482 na Winterberk přijel, v Písku a v Táboře biřmoval a na Lipnici kněží světil, z Lipnice slavně brannou mocí a množstvím lidu do Hradce Králové přiveden byl. Na Lipnici docházeli k biskupovi poslové z měst, „že jeho nechťi opustiti, než vedle něho hrdly i statky státi, kdož by mu chtěl kterou křivdu činiti“; na sněmu pak strany pod obojí ve Slaném stalo se téhož roku usnesení, „kdož by téhož biskupa utiskati chtěl, aby jeho v ničemž neopustili“, což i na sněmu Nymburském r. 1483 bylo potvrzeno s tím doložením, že pánové chtěli biskupovi dáti čtvrtou částku úroku Svatojiříského, města pak co mohou „za to dobrodiní, kteréž nám okázal“. Téhož roku 1483 byl Augustin i od Pražan přijat, když někteří konšelé postinání byli. Týž biskup i sněmy svolával, a když r. 1484 v Praze při sv. Petra z okov vyvedení na Staroměstském náměstí mši sloužil „a tu svýma rukuma rozdával tělo a krev Pána Krista pod obojí spuosobů starým i mladým a dítkám, ano na to hleděli páni, panošé, města“, chválili Boha, „neb nikda prvé toho neviděli, jakž Praha na místě“. Roku 1493 v pátek před přenešením sv. Václava skoncal biskup Augustin a v chrámu Týnském pochován jest.³⁰⁾

Ve vypsání tomto dle „Starých letopisů Českých“ není zmínky o tom, že by biskup Augustin na Horách Kutnách kdy býval. Ze tří kněh archivu Kutnohorského z r. 1504, 1530, 1564 („Manuale consistorii Kutenbergensis“), dle nichž p. P. M. Veselský rozpravu o konsistoři Kutnohorské do „Lumíra“ r. 1862 napsal, dovidáme se hned z prvního listu, že „byl chrám sv. Jakuba někdy *katedrálím*, totiž že na onen čas *dva* biskupové tu svou residenci měli“, a že při též chrámu od mnoha let konsistoř byla, která vlastní pečeti užívala a věci manželské soudila. Konsistoři Pražskou nikdy a v ničem konsistoř Kutnohorská se neřídila, nemajíc k ní žádného zření kromě appellování: kdykoli konsistoř Pražská kněze Kutnohorské před soud svůj obsílala, vždy se jí stávala překážka poručením a dekrety královskými.

Po smrti Augustinově byla strana pod obojí po deset let osiřelá, až r. 1504 Filip de

²⁶⁾ Lib. memor. civ. G. 6.

²⁷⁾ Kořinek 248.

²⁸⁾ Lib. memor. civ. H. 10. Téhož roku 1489 vytištěna byla na Horách Kutnách biblí česká, skrze Martina Tišnova ve foliu s rytinami na dřevě, majíc listů 612 (Pražská biblí o 610 listech byla vytištěna r. 1488).

²⁹⁾ Lib. memor. civ. M. 2.

³⁰⁾ „Kámen hrobovní vytesal *Matouš Rejsek*, kterýž novou (Praňnou) věž stavěl.“ Staří letop. Čeští.

Novavilla, titulární biskup Sidonský, člověk starožitný, z Vlach na Tábor a do Prahy přijel, žakovstvo světil a pod obojí rozdával. Dne 28. srpna 1504 zavítal biskup Filip do Hory; na uvítanou dali mu Horníci mísu grošů čili 50 kop.³¹⁾ Potom vysvětil oltář Božího Těla u sv. Barbory, oltář u sv. Trojice za městem, načež brzy do Prahy odjel, kdež na Šmerhově u radnice Staroměstské sídlo měl. V Praze byl dvě léta; ač pak žádné straně nedával ublížiti a vždy k dobrému prostředkoval, přece nemohli ho strpěti, zvláště M. Pavel administrator a M. Pašek kancléř, protože, jak mu králem bylo poručeno, konsistoř s radou svou v domě svém chtěl spravovati.³²⁾ Pro samé neshody a kyselosti stýskalo se biskupovi v Praze a v Čechách. Ale Horníci přijeli proň z Hory (1506), aby mezi nimi byl. Avšak i v Hoře se mu všechno nelíbilo; neboť brzy tajně v noci s uhlířem ujel z Hory, a Horníci ho v Soběslavi sliby k tomu připravili, že se s nimi zase vrátí. K vyživení jeho koupili mu v Štědrý večer jiný dům (prvnější dům mu byl vyhořel) - památný „Kamenný dům“ - a dávali mu týdně po dvou kopách č. gr.³³⁾

Za biskupa Filipa chrám sv. Jakuba dobře mohl slouiti katedralou. Roku 1504 dne 28. září světil v něm biskup Filip u přítomnosti M. Jakuba Pacovského, arciděkana Svatomira, kněží Jakuba a Havla, správců duchovních ze Staré Prahy a j. 5 žáků na akolitství, a jiným 5 žákům téhož dne první tonsuru v sakristii téhož kostela udělil. Roku 1504 dne 12. září ve Smíškově domě kapli ku cti sv. Jiří a sv. Vojtěcha posvětil, v níž potom ve čtvrtek před Povýšením sv. Kříže téhož roku také žákům první tonsuru udělil. Když oltář Božího Těla světil, také několik žáků akolitství došlo, dvěma pak žákům první tonsura udělena byla.

Po útěku byl biskup ještě 9 měsíců živ, až r. 1507 v den památný Desíti tisíc panen skonal, načež u sv. Jakuba co nejslavněji pochován byl.³⁴⁾ O rok později (1508 v sobotu po sv. Bonifaciu) umřel také první arciděkan Kutnohorský Svatomir Zrůbek z Újezda a byl též u sv. Jakuba pochován.

O kostele samém v tu dobu svědčí tyto zprávy: Roku 1508 shořel velký oltář čili archa, která byla za 300 kop gr. č. (Kapíhorský str. 61). Téhož roku měl kostel sv. Jakuba hotového jmění 956 kop 38 gr. č. a 102 Uherské dukáty (asi 51 kop), z kterýchžto peněz vydáno bylo na ozdobení božího hrobu u Velký pátek *padesát kop* (Kořínek 247). Roku 1511 bylo tělo biskupa Filipa od sv. Jakuba do havířské kaply při sv. Barboře přenešeno a tam v kamenném hrobě pod tesaným obrazem biskupovým pochováno.³⁵⁾ Roku 1514 (dle Dačického f. 46. - dle Kapíhorského 1515) byla archa čili tabule pěkně malovaná za 350 kop na velký oltář sv. Jakuba postavena.

Jan Kořínek (str. 233) nařká na to, jak chudá byla fara Svatojakubská po vypálení Hory (1424), majíc nedlouho po témž vypálení toliko 2 kalichy stříbrné pozlacené a 2 měděné, též zlatem přetažené, několik ornátů, svícňů cínových a mosazných, ubrusů na 4 oltáře po třech. Jak se od té doby potřeby a klenoty toho kostela zvelebily, dosvědčují dva inventáře z r. 1516,

³¹⁾ Paměti p. Mikuláše Dačického z Heslova. Rkp. mus. f. 28.

³²⁾ Staří letop. Čestí, 273.

³³⁾ Staří letop. Č. a Paměti Dačického. - Biskup Augustin i biskup Filip zůstávali dříve na „Zeleném trhu“ v domě „u Mramorů“.

³⁴⁾ Pan V. M. Veselský sdělil s námi. 18 úzkých listů archivu Kutnohorského z r. 1504, na nichž církevní působení Filipovo vypsáno jest. V Praze světil žáky u sv. Havla sedmkrát, u sv. Jiljí jednou, u sv. Jindřicha dvakrát, v Týnském kostele pětkrát, v kaple sv. Markety v kolleji Karlově jednou, u sv. Mikuláše na Starém městě jednou, u sv. Štěpána jednou. Kromě toho infuloval opata Slovanského, a jiné svěcení konal v Čáslavi, v Slaném, v Nymburce, Hradci Králové a v Chrudimi. - Že pak nemůžeme tuto vypisovati důležité dějiny církevní té doby, schvalujeme čtenářům zvláště tyto rozpravy: V. V. Tomka „O církevní správě strany pod obojí“ v Časop. Č. Mus. 1848, J. E. Wocela „Kamenný dům“ v Horníku 1844 str. 29-31, a P. M. Veselského „O konsistoři Kutnohorské“ v Lumíru 1862.

³⁵⁾ Dačický fol. 45. - Kapíhorský 62. prošťounce k tomu podotýká, že prý země v kostele sv. Jakuba ostatky biskupovy v sobě neztrpěla a jich ze sebe vyvrhla, jakoby země kostela sv. Barbory bývala indiferentnější.

jež nám p. P. M. Veselský laskavě propůjčil. Dle těch inventářů byly r. 1516 při kostele sv. Jakuba 3 pozlacené, 11 stříbrných kalichů, 1 mosazný „pro infirmis“, 2 stříbrné monstrance po 33 hřívnách, stříbrná kaditelnice, 1 křížmář, 1 koflík, 2 lžičky, 2 pušky, vše ze stříbra, 12 ornátů, mezi nimiž dotčený zlatohlavový s dalmatikami, 6 kápí se stříbrnými řetízky, „feflíků“ 10, palička červená s erbem, 11 palií na oltář pod monstranci, ubrusů starých 23, gradual nový veliký, druhý malý, pendilia 3, pytlíky 4 na kalich pro infirmis, antifonář velký a malý, žaltáře 4, mšálů 10, viatik pergamenových, agend, antifonářů atd. s dostatek. Za Ferdinanda I. byla hojnost klenotů ještě větší; neboť sečteno bylo dle Kořínka 25 kalichů pozlacených, 2 monstrance, velké ciborium a 3 perlami ozdobené, ornát stříbrohlavový, ornát zlatohlavový, 11 jiných ornátů; 3 obrazy ze samých perel a drahého kamení, které zvláště o Božím Těle na žerdech nošeny byly - Ferdinand I. dával za ně městečko, ale nedostal jich. Haviřstvo mívalo monstranci stříbrnou 121 hříven, která byla tak široká, že ji sotva kdo mohl obejmouti, a tak vysoká, že málo kdo středním prstem jejího konce dosáhl; ale později monstrance ta zničena byla.

Z r. 1534 zachovalo se v archivu Kutnohorském „Registrum čili pojmenování kostelův, far a kolátorův arciděkanství Kutnohorského, které se konsistoří Kutnohorskou spravují“. K arciděkanství a ku konsistoři patřily tehdejší tyto kostely.

V Kutné Hoře: arciděkanství chrám sv. Jakuba s arciděkanem a s kaplany; chrám sv. Barbory s farářem a s kaplany; chrám Matky Boží na Náměti s farářem; chrám sv. Jiří s farářem (stával as 40 kroků vlevo od brány Kouřimské); kostel sv. Bartoloměje s farářem (byl v obydlí proměněn; Jos. Novák koupil jej za 291 zl. 39 kr. - kapitálu měl chrám 8287 zl.); kaple Božího Těla vlevo vedle sv. Barbory (krásná gotická kaple o čtyřech sloupích více pod zemí, než nad zemí; byla od horníků dříve založena, nežli sv. Barbora; nyní jest nad klenutím květinová zahrada, v zpusťle kapli přádelna na vlnu); kaple sv. Václava a Ladislava ve „Vlašském dvoře“ (zároveň s mincovnou asi r. 1300 byvší založena, mezi r. 1511-1519 na dobro přestavena, roku pak 1863-4 od horského hejtmana p. Karla Matějky výborně obnovena byla); chrám Všech Svatých v stranu severní za městem (byl r. 1292 od horníků Kolínských vystaven); chrám sv. Martina (založili jej horníci koncem 15. stol. v dolech „sv. Martina“ severozápadně za městem; zbytek toho kostela koupil Jos. Hořícký za 75 zl.; kapitálu měl 1065 zl.); chrám nejsvětější Trojice v stranu západní před městem (založen 1417, Janem Smíškem z Vrchovišť 1499 dostaven, 1504 biskupem Filipem posvěcen); chrám sv. Kříže v bývalém městském špitále (z počátku 14. stol. Janem Pirknerem z Pirkšteina založen, za našich časů v hospodu, pak v cukrárnu proměněn); chrám sv. Lazara se špitálem pro málomocné (záhy zašel); chrám sv. Petra a Pavla „na Rovinách“ u dolu „Králíku“ v 16. stol. založený (zbytky jeho prodány byly za 50 zl.; nyní ani stopy po něm není); chrám sv. Václava „na Rovině“ (nejstarší kostel okolí Kutnohorského, po němž není žádné památky); chrám sv. Maří Magdaleny na kopcích Kaňkovských nedaleko dolu sv. Maří Magdaleny (staří lidé se naň ještě pamatují, mladší již o něm nevědí). Kostelů a kaplí v Hoře a u Hory bylo dohromady patnáct.

Kostely mimo Horu: chrám sv. Vavřince na Kaňku, sv. Gottharda v Braslavicích (?), sv. Petra v Slavošově, sv. Petra a Pavla v Čestíně, sv. Martina v Petrovicích, sv. Mikuláše v Polípech, sv. Jiří v Malanovicích, sv. Mikuláše v Hodkově, sv. Jana v Krysovicích, sv. Bartoloměje v Solopiskách, sv. Václava v Dobřeni, sv. Markéty v Suchdole, sv. Mikuláše v Žišově, sv. Vavřince ve Vavřinci, sv. Jana v Škrnově, Navštívení P. Marie v Benčicích, sv. Jana a Štěpána v Malíně, sv. Markety v Křeseticích, „v Malešově Žižkův kostel“, sv. Václava v Košicích, Nanebevzetí P. Marie na Vysoké, sv. Mikuláše ve Vidičích, Nanebevzetí P. Marie v Gruntě, sv. Ondřeje na Sionu (kolator: Jindřich Voděradský z Hrušova a na Dobřeni), Nanebevzetí Panny Marie v Pečkách, Nanebevzetí P. Marie na Bikáni - kostelů mimo Horu 25, s Horou 40: působnost konsistoře Kutnohorské byla tedy dosti veliká, a jak již podotčeno, neřídila se konsistoří Pražskou, ani tenkrát ne, když r. 1580 sněm věci náboženské narovnat

měl a nenaroval. Kněžstvo Kutnohorské zajisté záhy navyklo si učení evangelického, zůstávajíc toliko dle obřadů poněkud pod obojí.³⁶⁾

Pro větší rozmnožení pobožnosti a oslavování služeb božích spojili se starší i mladší horníci v *bratrstvo literatské*, vyžádavše si 1538 na šepmistřích kaplu Charvateckou ve vysokém kostele, aby v ní své „matury“ zpívatí mohli.³⁷⁾ V nábožném prozpěvování časní dobou raní a v čas adventní literati velmi horliví byli, zpívající z nákladných gradualů, z kancionalů, někteří pak také z paměti.³⁸⁾ Téhož roku byly na kůru sv. Jakuba nové varhany postaveny, protože starší byly již obehrány.³⁹⁾

Roku 1554 stal se v Hoře nepokoj mezi lidem, že na Veliký pátek toliko kněz Matouš v kostele Barborském velebnou svátost vystavil; u sv. Jakuba nebylo velebnou svátost viděti ani na oltáři, ani v Božím hrobě, a kněz Viktorin dovozoval, že takové vystavování není z písma, nýbrž ustanovení lidské. I jiné novoty obřadní dály se a byly hájeny úsilovně; arciděkan Beneš pro bouřlivé kázání r. 1562 úřadu svého zbaven, v Starém městě Pražském do vězení dán a po dvou letech z koruny České i ze zemí císařských pod ztracením hrdla vypovězen byl (Dačický 56). Za to byl arciděkan Habart muž řádný a řečník na slovo vzatý; Sedlečtí mnichové dovolili mu, aby v pondělí velikonoční r. 1562 na velkém hřbitově Sedleckém kázal. Když r. 1582 veliký mor byl, tak že v Hoře denně 50-100 lidí mřelo, a nebylo po celý den slyšeti než umíráček, byl i arciděkan Jan Šemín morem uchvácen a k sv. Barboře pochován.⁴⁰⁾ Stará Kateřina, vdova po něm pozůstala, provdala se za Píska, zvoníka u sv. Jakuba. Dcera její Dorota umřela brzy po otci. Roku 1592 byla v Hoře zvláštní veselost: arciděkan Sixtus Candidus, starý vdovec, vzal si za manželku Esteru, holku služebnou pekaře Jakuba Šudy. I Dačický se mu za to v „Pamětech“ svých směje. Candidus odešel r. 1493 do Pelhřimova, a Horníci přivezli si ze Žatče kněze Valentina. Poslední arciděkan pod obojí Václav Štěpán Teplický ženil se také u vysokém stáří, vzav si za manželku Dorotu z Časlavi, ženu po dvou kněžích ovdovělou.

Pro skrovné vzdělání, pro velikou podrobenost obcím jakož i pro chudou výživu nemělo kněžstvo pod obojí v lidu mnoho vážnosti, a život jejich nebyval vždy příkladný. Protož si občané ledaschého proti knězi dovolili; ale rouhání se náboženství trestáno bylo co nejpřísněji: jakýsi Wolberg (na př.), který se byl Bohu rouhal a náboženství, trestán byl po celý rok nejužším postem čtyřikrát za týden a krom toho dvě neděle v poutech před kostelem sv. Jakuba byl vystavován.

Nedálo-li se a neměnilo se v kostele sv. Jakuba v druhé polovici 16tého století víc, nežli nám se podařilo vyhledati, tož věru mnoho se nezměnilo. Roku 1563 a 1583 hořelo ve Vlašském dvoře, ale kostel sv. Jakuba, na blízku stojící, po obakráte šťastně byl zachráněn (Dačický). Roku 1566 byla věž chrámová opravena⁴¹⁾ - a jiných zpráv, pokud víme, po pamětech té doby není.

Černý den na Bílé hoře způsobil i Horám Kutným žalostivé strasti a velké proměny. Roku 1621 primas Kutnohorský Jan Šultis na popravišti dokrvácel a hlava jeho byla nabodnuta na bránu Kouřimskou. Změn náboženských a církevních bylo pro velikou těch věcí nespořádanost

³⁶⁾ O tom o všem obšírněji P. M. Veselský v „Lumíru“ 1862.

³⁷⁾ Dačický, list 47.

³⁸⁾ Koříněk 161. Z těch kancionalů jest jediný latinský v archivu městském uložen; skvostný kancional s miniaturami dostal se za šepmistra Bukovského asi r. 1790 do Vídně, kdež nyní cis. bibliotéku ozdobuje. Bukovský dostal za kancional ten drahocenný mizerný obraz Šalamounova soudu, ježž nyní v archivu městském knihy zakrývají.

³⁹⁾ Téhož roku večer před památkou sv. Jakuba zdálo se mnohým, jakoby vysoký kostel všecek u vnitř hořel; ale otevřevše ničeho neviděli. Dačický.

⁴⁰⁾ Dačický, I. 152. 154. Pomřelo prý tehdyž 5000 lidí na Horách Kutných.

⁴¹⁾ Lib. memorab. civit. M. 2.

zapotřebí, ale kromě rozkazu proti Bratřím a proti Kalvinistům nebylo žádných jiných nařízení. Dříve, nežli Ferdinand II. způsobem svým jal se reformovati, reformoval mincmistr Kutnohorský Vilém Vřesovec z Vřesovic, jehož Horníci dříve byli vyhnali, jak se mu zdálo a líbilo. Poslední arciděkan utrakvistický byl umřel, a Ferdinand odňal Hoře patronát, jež až do r. 1668 postrádala; i přinutil Vřesovec šepmistry k tomu, že musili ku kostelu sv. Jakuba přijmouti Jeremiáše, kněze jim neznámého, který ihned v ornátě přísluhoval, z čehož mnohé hádky pošly. Již dříve nařídil dvoje procesí s velebnou svátostí; jedno z nich vedl Bartoloměj Pika, opat sedlecký: vyšlo od sv. Jakuba, zvonilo se po všech kostelích, a byli při něm přítomni p. Vřesovec s hrabětem Heraltem Václavem Kolovratem (Dačický I. 90). O vánocích r. 1621 bylo mezi lidem obecným rozhořčení a nařikání, že toliko u sv. Jakuba a pro Němce u sv. Jiří služby boží konány byly - v jiných kostelích nechtěli kněží sloužiti v ornátu, ačkoliv jim vypovězením hrozeno bylo (Dač. I. 224. 225). Roku 1622 byly kostely na novo svěceny, statky městského špitálu konfiskovány, šlechta z kraje před loupežníky do Hory utíkala, a vojsko císařské Horu drancovalo (Dač. 227. 229. 230).

Roku 1623 vykonal Vilém z Vřesovec mnohé znamenité i surové věci. Svolav šepmistry a kněhy k sv. Jakubu na mši, při níž kněz Matouš Apian z Milesu co první katolický arciděkan, Kašpar Žerotín co komisař k tomu nařízený přítomen byl, a vzal jim obě pečeti městské. Kněží evangeličtí byli vyhnáni; žakovstvo z Hory odešlo; v havířské kapli sv. Barbory byl z krásného náhrobku biskupa Filipa kalich vylomen⁴²⁾ a obličej mistra Jana Husi vyškrabán byl z obrazu kaple mincířské v témž chrámu sv. Barbory. Téhož roku jesuité do Hory byli uvedeni. V čas postní dal kněz Apian z prostřed kostela sv. Jakuba odkliditi stolice, na nichž ženy sedávaly, a dal tam způsobiti „theatrum k provozování tragédie památky vzkříšení Krista Pána“; chodili lidé do kostela více „na lelky a divadlo, nežli pro náboženství“. O Božím Těle bylo poručeno, aby obyvatelé pod pokoutou šli na procesí, kteréž vedl arciděkan od sv. Jakuba k sv. Barboře, nesa velebnou svátost pod nebesy. „Ale šel, kdo chtěl.“ Avšak v srpnu téhož roku svadili se mincmistr s arciděkanem při stole ve Vlašském dvoře a talíři k sobě házeli, načež Apian, muž chování ne příliš cudného, s kaplanem do Prahy odejel, kostely Kutnohorské beze správy ostaviv.

Dne 2. srpna 1624 byly náhrobky, tabule malované „kněží podezřelých“ z kostelů vyházeny a roztlučeny, a sotva bylo těl mrtvých ušetřeno. Dne 29. srpna sňat byl i kalich pozlacený se štítu sv. Barbory. I když Apian opět do Hory se vrátil, nebylo žádného srozumění s obcí, která arciděkanovi, počínajíc od sv. Havla 1622, ničeho nedala. Teprve dne 9. září 1624 stalo se narovnání, že má za čas minulý arciděkan dostati náhradu, odtud pak aby mu dle starobylého obyčeje od obce dávano bylo 43 kop miš., obilí 7 korců (od špitálu také jeden), ovsu 10 kor., hrachu 4 kor., krup 2 kor., jahel 2 kor., soli 2 větší přestice, másla 3 kopy žejdlíků, sádra 2 kopy žejdl., dříví s potřebu, piva půl sudu týdně, na vychování dvou kaplanů každého čtvrtletí 100 kop, které sbírkou mezi měšťany sehnány býti měly. Zatím město zlodějskou a lupičskou posádkou bylo mořeno, a stála ta posádka za dva měsíce 60 tisíc kop miš. Horníci chodili jinam křtit, a za to bráni byli do vězení anebo musili z města. Roku 1625 byli tajně schůzky s predikanty zakázány; r. 1626 dne 26. ledna a 16. února hrozil císař, že výsad Horníkům nepotvrdí, dokud ku katolictví nepřistoupí, posádkou že nehne, nýbrž že jim vojska do města přidá. A když Ferdinand tak o katolictví v Hoře usiloval, dával Apian lidu vyznání jakéhokoli pohoršení, že stydíme se, o tom povídati! Ano i komise byla na kněze Apiana z Prahy zavolána: Apian byl s Hory vyzdvižen a do Chrudimi přenešen, z Chrudimi pak Jiřík Bílek Kouřimský na arciděkanství přišel, které r. 1626 Ferdinandem II. potvrzeno bylo. Dříve, než lakotný Apian z Hory vyjel, musili se s ním Horníci smlouvatí a veliké sumy

⁴²⁾ Roku 1626 vyhodili jesuité celý krásný náhrobek, pod nímž bylo sice roucho biskupovo nalezeno, ale z těla nic, jak zápisky Keglerovy, jež nyní má p. Ferd. Breuer, dokládají.

jemu dáti. Evangelíci z Hory se stěhovali, a dne 17. října 1630 vydán byl ještě rozkaz, kteří evangelíci ve čtyřech nedělích by se nevyprodali, aby statky jejich připadly komoře královské.

Dlouho byl veliký nedostatek kněží katolických, tak že z Hory i r. 1652 na Kaňku přísluhovati musili. Památky utrakvismu pořád bedlivě vyhledávány a ničeny byly, jako r. 1667 kalich utrakvistický u sv. Jakuba z rozkazu konsistoře Pražské za své vzal.⁴³⁾

O podací kostelní byly stálé spory s klášteřem Sedleckým, až r. 1663 dne 4. února císař Leopold podací obci přisoudil. Ale r. 1718 opat Bonifác Bláha kronikami, bullami a jinými listy bývalé právo kláštera hájil, načež ta pře na soud zemský vznešena byla. Poručníkem Kutnohorských před soudem byl Václav Neumann z Puchholce a na Suchdole, jehož mistrně obhajování posud v archivu Kutnohorském (č.5744) čísti lze.

Roku 1678 udělal řezbář Kutnohorský nový oltář k sv. Jakubu za 700 zl., malíř Petr Timer vyzlatil na tabernakulu 36 knih tabulkového zlata, které z Lipska po 2 zl. 55 kr. koupeny byly.⁴⁴⁾ Roku 1679 postavil varhanář Pražský Lukáš Michálek nové varhany u sv. Jakuba za 500 zl.; „corpus“ k nim udělal řezbář Cigler za 200 zl. Dána byla na ně stará křtitelnice a kov z varhan Matky Boží. Téhož roku udělal Pražský sochař David Suler 7 soch na velký oltář za 70 zl. Roku 1689 byla velká věž novou kuplí opatřena a plechem pokryta. Roku 1697 smluvila se obec s Pražským stavitelem Filipem Kropfem, že jí dle plánu, který se posud v archivu spatřuje, nový krov na věži sv. Jakuba za 250 zl. udělá, což za 14 dní vykonal.⁴⁵⁾

Ze 17. stol. nenašli jsme více zpráv, a z 18tého není jich mnoho.

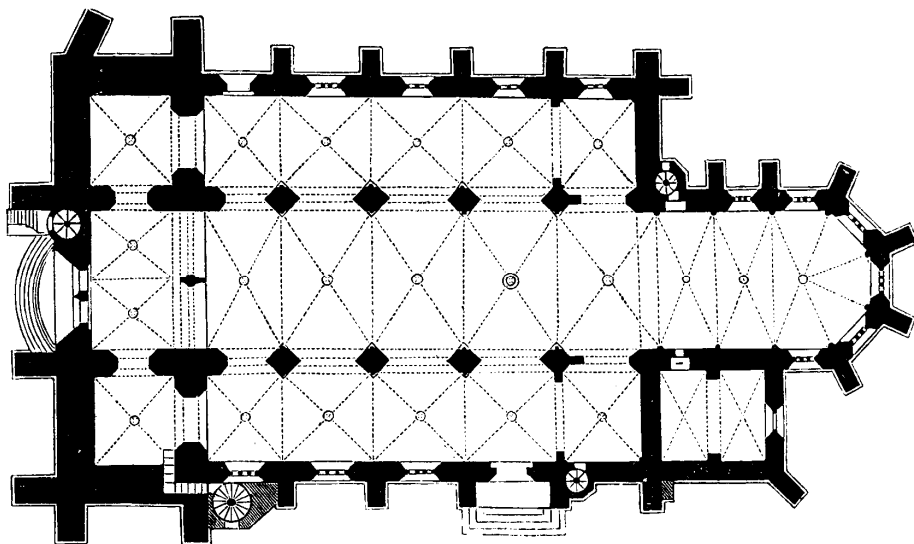
Dne 4. června 1721 byl chrám sv. Jakuba světicím biskupem Danielem Josefem von Mayer znovu konsekrován. Dne 17. září 1749 byla věž „krovák“, kde sanctus se zvoní, opravena, baň s pamětním spisem z r. 1673 dolů sňata a pozlácena; byly v ní dva zvony, jeden k pozdvihování, druhý k nemocnému. Roku 1764 musily dva zlaté řetězy (jeden 32 1/8 dukátů, druhý 11 1/8 d.) do mince vydány býti za 177 zl. 39 kr.; kromě toho bylo do mince z toho kostela dáno 85 1/4 lotu stříbra za 109 zl. 12 kr. Z těch peněz byly koupeny ornáty za 54 zl. 24 3/4 kr. Roku 1774 vypůjčili ze záduší Všech Svatých 200 zl. na zvon sv. Jakuba, jež lil zvonař Kühner v Praze. Téhož roku koupeno bylo k sv. Jakubu z kláštera Sedleckého 16 obrazů, jež bez pochyby maloval jesuita Ráb. Roku 1790 stěžovali si guberniu, že v Hoře německého kázání není, načež arciděkan velmi spravedlivě odpověděl: bude-li ranní kázání exjesuitů u sv. Barbory považováno za české, o německé služby boží že se s kaplanem snadno postará; beztoho prý jest Hora více německá než česká! Rada městská takto o tom s arciděkanem mluvila, aby každého týhodne evangelium a článek víry po německu přečetl a každou čtvrtou neděli pořádné německé kázání měl, exjesuité pak aby ráno česky kázali, „da die hierstadt wohnenden Deutschen grösstentheils der böhmischen Sprache kundig sind, und die nur die deutsche Sprache verstehen, sehr wenige sind“. Rada byla proti arciděkanovi i v tom, aby kostel sv. Trojice zavírán nebyl, protože do něho lid okolní chodíval.

Dosud byly v chrámu sv. Jakuba oltáře, kazatelnice a kůr černé; r. 1802 byla smutná ta barva veselejšími barvami a hojným pozlacením nahrazena, načež dali dobrodinci, jichž jména

⁴³⁾ Nařízení to bylo v tato slova: „Dochází nás toho jistá zpráva, kterak při chrámě Vašem posavad jedna nádoba na způsob kalicha udělaná, z které někdy pod obojí přijímali, se vynachází. I poněvadž v tom způsobu k ničemu potřebována býti nemůže, z té příčiny nařizujeme a otcovsky napomínáme, abyste naddotčenou nádobu ihned rozpustiti a z té materie jinší na nynější způsob kalich neboližto ciborium způsobiti nepominuli, věduce o tom, že, pokud byste to učiniti se zpěčovali, přinuceni skrze to budeme, takové nádoby se mocně ujíti a z ní, jak výš dotčeno, kalich neboližto ciborium způsobiti dáti. Actum v arcibiskupské konsistoři Pražské 17. června 1667.“

⁴⁴⁾ Ze zápisek p. P. M. Veselského, jemuž vůbec za platné přispění k tomuto vypsání upřímně děkuji.

⁴⁵⁾ Dala mu na to obec 6 nádeníků, 30 velkých trámů, 30 malých trámů, 30 fošen, 3 kopy prken, 150 kop hřebíků, 4 dubové, 16 loket dlouhé kleště, 8 šestiloketních dubových kleští a kříž železný s osmi železnými šrouby.

(Obraz 1. Půdorys chrámu.)

v sakristii na desce se čtou, 8000 zl. víd. č. Byla udělena nová kazatelnice a za 344 zl. 30 kr. byl téhož roku kostel dvakrát vybitel. Největším dobrodincem kostela byl měšťan Kolářik, za něhož rada městská z vděčnosti stálé requiem nadala.

Roku 1835 zapálil hrom hořenní bání velké věže sv. Jakuba; že pak Václav Kratochvíl, tesař 4. batallionu myslivců, rychle a odvážně štěnýř přet'al a hořící bání dolů srazil, byly věž i chrám další škody uchráněny.⁴⁶⁾

Roku 1865 byly tašky se střechy kostela odstraněny a břidlicí nahrazeny, kteroužto práci p. Jiří Hofmann z Prahy za 5620 zl. vykonal. Kojíme pak se nadějí, že rada městská na důkladné obnovení celého kostela pomyslí, jakmile toho důchody obce dovolí.

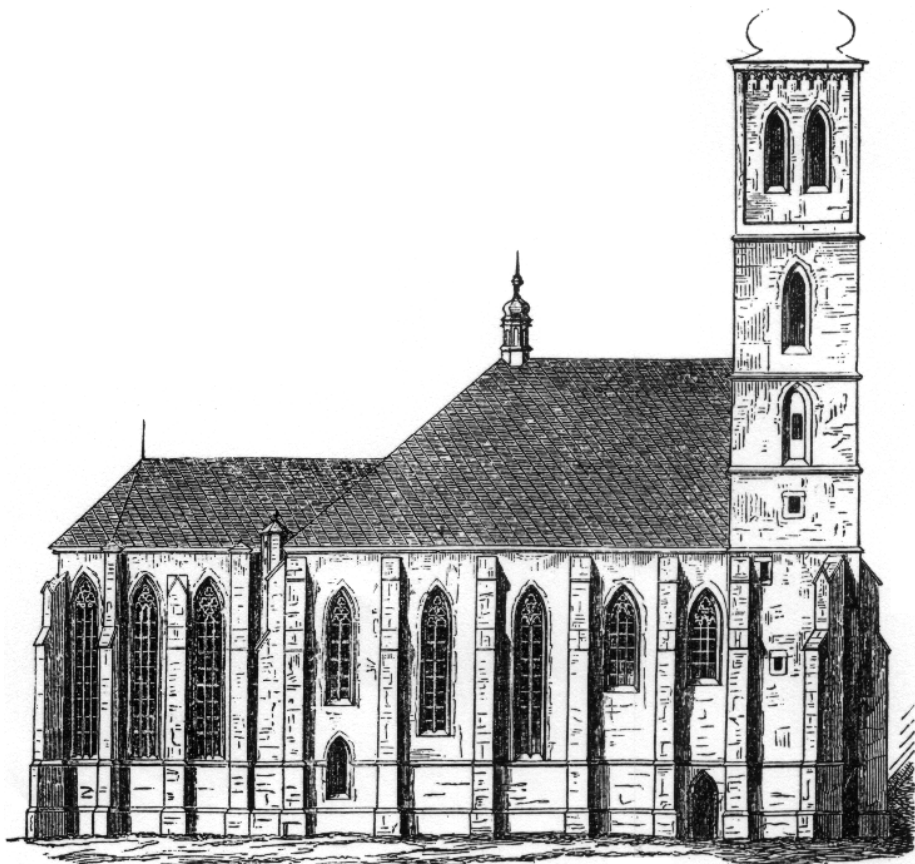
II. Vypsání chrámu.

Vysoký kostel čili chrám sv. Jakuba stojí na přívrší, které od Čáslavské brány, místy dosti příkře, až k Poličanům se rozkládá, kdež úzkými údolím v různé výběžky se roztrhuje. Stojí na protějších „Rovinách“, potěšíš se nejkrásnějším podíváním na velebný chrám, jehož mohutná věž vysoko vzhůru nad obydlí lidská se vypíná. Ale není možná, se všech stran volně a dokonale na chrám popatřiti: v stranu východní jest „Vlašský dvůr“, staré sídlo královské; v stranu jižní nové děkanství; na západ jest uzouňká ulice s nesouměrnou řadou domů se starým děkanstvím; v stranu severní rozkládá se jedna z nejrozsáhlejších částí města.

Prof. Bern. Grueber (Mittheilungen d. k. k. Centralkommission 1861, 225) shledává ve stavbách Kutnohorských starší gotické periody způsob jihoněmecký, rozšířený jednak od Dunaje až do Alpských zemí, jednak od některých zemí Francouzských až do krajín Polských. Avšak vědouce, kterák ve 14. století daleko široko slyňula stavitelská škola (huť) Pražská, nevíme, máme-li opravdu v chrámu sv. Jakuba spatřovati *cizí* umění, ačkoliv i město i chrám německými horníky byly založeny.

Stavivo chrámu jest pískovec hrubozrný, skamenělinami hojně promíchaný; slída a rula.

⁴⁶⁾ Kříž padl na krov, prorazil klenutí a zabodl se do podlahy.

(Obraz 2. Vnějších chrámu sv. Jakuba.)

Pískovec Kutnohorský vymokáváním záhy štěrbinatí a toliko k hrubším ozdobám stavitelským se hodí.

Z předeslaných zpráv historických, ačkoli velmi bedlivě sbírány byly, nemůžeme vylíčiti, ba ani se domyslíti, kdy která část chrámu započata nebo dostavena byla. I samy tvary stavitelské nechávají nás v nejistotě, poskytující příčinu k mnohým odporům a pochybnostem, obmezující tak obor domyslu a domnění.

Půdorys chrámu sv. Jakuba (obr. 1.) sluší pokládati mezi půdorysy nejpravidelněji a nejdůsledněji vyvedené. Zakládá se zajisté ve svém rozdělení dle kamenického (stavitelského) pravidla a řádu, ač ne na vlas, přece dosti patrně na jistém základním čísle a míře (šířce střední lodi), která se v rozměrech chrámu opakuje. Kostel vystaven jest o třech lodích, z nichž střední loď od pilířové osy k ose protějšího pilíře 33' šířky obsahuje; šířka celého chrámu zaujímá 76' (2 x 33). Kostel jest dlouhý 167', z kteréžto délky 50' připadá na presbyterium, jenž jest stejné šířky se střední lodí, s níž v délce dokonale splývá. Loď jest od země až ku temeni klenby 59' 6" vysoká, a pro neobyčejnou její rozpnutost (33') jest chrám sv. Jakuba před důležitou památkou mezi stavbami 14. století ne toliko v zemi České, nýbrž i mezi souvěkými stavbami po cizině. Na půdorysu spatřujeme osm, kolem do kola článkovaných, s obou stran střední lodi

po čtyřech o sobě stojících pilířův. Klenba tu kolmým směrem více tlačí, pročez i pilíře tím štíhleji zdělány byly. Přípory z pilířův vynikající táhnou se po nich od soklu bez přetržení, tedy také beze všech hlavic, vzhůru až pod klenbu, přecházejíce bezprostředně v klenbové pasy. (Viz kamenopisnou přílohu obr. VII.) Kolem chrámu jest na vnější straně 25 pilířů obdélného půdorysu a stříškou zakončených (obr. 2.). V kůru jest chrám osmihranem uzavřen.

Obr. VII. Arciděkanský chrám sv. Jakuba na Horách Kutných.

Oken jest 16, která dostatečného světla chrámu poskytují, ačkoli v pozadí kůru tři okna zazděna jsou. Okna jsou vysoká, článkovanými pruty ve tři části rozdělena; obloukové pole zdobí prostá, trojlístá kružba. Ve velkém čelním okně spatřujeme plamen, jímž ani Petr Parléř neopovrhoval. Profily oken v presbyterií zdají se mnohem starší býti, nežli v lodích. Střídavé ornamentiky v kružbě při tomto kostele ještě není.

Ačkoli nás zdařilost a velkolepost vnitřku dokonale uspokojuje, uráží nás facada ve všem vřady, mohouc nám dobře býti příkladem, jak stavitelé někdy *vnějšího* způsobu chrámu skoro pranic nedbali. Portál na západní straně chrámu pošinut jest o 7' ze středu na pravo, aby bylo více místa pro nepatrnou věžku schodovou, jíž se chodí na kruchtu a na věž. Ačkoli jest hlavní vchod tento velmi nemotorný, přece jest celý zdělán dílem gotickým a i proto pozornosti zasluhuje, že mu v Čechách podobného není: kružba taková, z rovných čar a trojlístů zdělaná, geometrickou souměrností propletená a velmi důmyslně složená, ani u sv. Víta v Praze, ani jinde v Čechách se nespátřuje, i kdyby se jí ozdoba dvou západních oken kostela Emauzského poněkud podobala. Kromě portálu má chrám i na jihu a na severu gotické, hojně rozčlánkované vchody. Proč pravá, hrubě stavěná, nahoře pětihraná věž dodělána nebyla a nač býti měla, nemůžeme se domyslit. Levá věž, ačkoli podivná jest, přece umělé uspořádání projevuje a příčinu nepravidelností spodnějšími částmi dosti zřetelně sama vykládá. Znamenita jest pro své šikmé postavení; jsouc 252' vysoká, uchyluje se v rohu severozápadním o 2' 6" od kolmého směru. Nejhořejší patro, 35' zvýši, jest docela kolmé, byvši bez pochyby za pozdější doby vystaveno, když se již nebylo třeba obávati, že by věž ještě více se sklonila a sesedla. Odchýlení věže sluší nejspíše přičísti zeměměsení r. 1348, jímž mnoho stavení v Kutné Hoře za své vzalo a doly zatopeny byly (Horník 1844, 9). A máme zprávu z r. 1572 (p. P. Veselský ji s námi sdělil), že věž ta u prostřed se trhla, načež nařizováno bylo, aby v čas opravena byla, dokud by se nestala nemilá nehoda - měli s tou věží Kutnohorští kříž a nesnáze znamenité. Zajisté s velikou odvážlivostí a nemalým nákladem věž ta opravena byla. Později, jak dotčeno, byla věž dostavena. Pod hořejší římsou ozdobuje kružba trojlístových oblouků, spočívající na úzkých a krátkých prutech, jednotvárnost věžních ploch, jako se podobná ozdoba nachází na věži chrámu Matky Boží. Podivný pilíř opěrací na straně severozápadní, 15' vysoký, který věž se dvou stran podpírá, zakončen jest nahoře podsazeným kamenem. Proto zdá se býti šikmost věže mnohem větší a jako naschvál způsobená; neboť myslíme-li si s nejvyšší římsy věže kolmou čáru dolů, jest uchýlení věže od kolmého směru 6' 5".⁴⁷⁾ Z reliefu nad Ruthartskou kaplí a z vyobrazení Kořínkova (1675) jde na jevo, že věž ta někdy mívala sedlovou střechu s pavlačí prolomenou; nyní jest kryt věže nehezky a nedůstojně. Roku 1737 (13. června) uhodil do věže hrom, načež byla na věž dána cibulovitá baň s dvěma lucernami, později pak s jednou, jak ji nyní spatřujeme. I střecha kostelní, byvši pro rozličné nehody opravována a obnovována, nyní chrámu nijak nesluší, jsouc mnohem nižší, nežli jindy bývala. R 1865 byl celý chrám (za 2796 zl. 98 kr. r. č.) pokryt křídlicí; bývalá věžka příkré sedlové střechy nemohla nijak býti zachována.

Zvláštního povšimnutí zasluhuje kaple Salazanská a Ruthartovská v pozadí levé a pravé lodi. Vpravo jest kaple Ruthartovská, důstojná památka po Kanklinu Ruthartovi, který v ní snad odpočívá. Dvakrát vidíme tu jeho znak v ornamentice galerie, nad kaplí v lupenových arabeskách, a dvakrát - na prvním a třetím svorníku - v pravé lodi (obr. 3). Znak ten, jenž by co architektonický a heraldický vzor toho zasluhoval, aby očištěn a obnoven byl, spatřuje se takto: štít šikmo položený, dole zakulacený, v němž na pokraji pravé strany vyobrazeno jest rámě, v zavřené hrsti ostrev listnatou držící. Přílba velmi starého způsobu (přílba hmcovitá), vlnající rouškou přikrytá, kryje pravý roh nakloněného štítu. Krásné arabesky zdobí celé okraj štítu.⁴⁸⁾

⁴⁷⁾ Věž v pozadí domu někdy Minsterberského (nyní dům p. J. Braeuera č. 372), v níž velmi krásně propletaná kružba se spatřuje, také se od kolmé čáry velmi odchyluje.

⁴⁸⁾ Kořínka (str. 56) vypravuje o původu toho znaku tuto nekritickou a neheraldickou pověst, posud

(Obraz 3. Znak Ruthartoviců.)

(Obraz 4. Znak Bořuty z Košic.)

Prostě a krásně ozdobená galerie musila v té kapli pohřichu ustoupiti vypuklému parukovému zábradlí, kteréž přední stranu věru tuze nezdobí. Protější kaple Salazanská v levé lodi má na galerii krásné gotické motivy, jichž se parukářství nedotklo. Má dva znaky *Bořuty z Košic*, spoluzakladatele chrámu: na štítu šikmo položeném a na pravé straně vykrojeném spatřuje se ptáče s páskou na krku; nad štítem jest uzavřená kolčí přílba s klenoty: s ptákem s rozpiatýma a pozdvíženýma křídly. Na druhém podobném znaku zdobí paví ocas zavřený korunovaný helm (obr. 4). Heraldické barvy toho štítu nejsou posud známy.⁴⁹⁾

V obou kaplich sbíhají se páskovité obruby žeber v konsolku. Konsola kaple Ruthartské

dosti známou a rozšířenou: Když prý byl král Václav II. u horníka Jana Rutharta hostem, řekl po obědě, že pojede na nešpory do kláštera Sedleckého, aby s ním Ruthart také jel. Načeš Ruthart odvětil, že králi dříve něco ukáže. I vedl Ruthart krále do sklepů a ukazoval mu nesmírné své poklady. Když králi pokladů těch nabízel, odvětil král, že jich na ten čas nemá zapotřebí. Potom jeli od „Kolmarku“ přes louky, tehdáž „královskými“ jmenované. Král, vztáhna ruku k vrbě, utrl prý růžek prutu a dal jej Ruthartovi, řka: „Tu máš, Rutharte, za ten oběd a tu lásku, kterous nám prokázal; má ti to i tvým dědicům připomínáno býti.“ Ruthart prý hned poslal do Hory pro malíře a ostrev tu s rukou královskou do štítu vymalovati si dal, žádaje krále, aby mu na ten štít majestát královský vydati ráčil, což se i stalo. Ačkoli prý dle Kořínka událost tu do r. 1475 a místo Václava II. Vladislava II. kladli, udal se prý děj ten spíše a jistěji za Václava II., protože dotčený znak spatřuje se v kapli Ruthartské při kostele sv. Jakuba, kterýžto kostel i s kaplí půl druhého sta let před Vladislavem II. založen byl, a z kněh městských může se dokázati, že za Vladislava II. žádných Ruthartů v Hoře již nebylo. - Znak toho rodu spatřuje se také v chrámu Kolínském v pravé lodi se starým nápisem: *Ruthartus Dimut* na náhrobním kamenu. Co se pak týče barev čili tinktur dotčeného štítu, vypisují se v diplomu Ferdinanda I., jenž byl r. 1543 vydán Mikuláší Ruthartovi z Malešova, takto: aby užíval „štítu modrého, v němž jest ruka až pod loket zbrojená, držíc v zavřeně hrsti ostrev zlatou; nad štítem helm, nad nímž přikrývadla modrá a zlatá dolů visící a nad tím ruka tak, jak v štítu se spatřuje“. Památky IV, 182.

⁴⁹⁾ O Bořutovi víme, že byl za krále Jana měšťanem Kutnohorským a spolu s Janem Welfem po osm neděl správce čili nájemníkem urbury a mince královské, z níž dle smlouvy každého týdne 350 hřiven čili kop grošů stříbrných do komory královské odváděno býti mělo. (Tomkovy Prahy I, 293). O staré pověsti, že bratří Bořutové z Košic chrám sv. Jakuba vystavěli, dotčeno již v části historické.

představuje jakousi potvoru okřídlenou, přepadající lva odpočívajícího (obr. 5); v kapli Salazanské zajíce od podobné nestvůry uchváceného (obr. 6). Sem tam spatřují se na konsolách i hlavy lidské, i rostliny co ornamenty. Dva pilíře blíže presbyteria ozdobeny jsou baldachynky; na konsolách ostatních pilířův rozestaveny jsou sošky svatých, nemající do sebe žádné hodnoty umělecké.

Za velkým oltářem najdeš dvě tabernakula. Tabernakulum na pravé straně jest čtverhraná skříně o jedné závoře; na levé straně jest výklenek, ozdobený přímým gotickým obloukem, křížovou kytkou ukončeným. Velmi krásná jsou modrá dvířka s pozlacenou železnou mříží; zavírána bývala čtyřmi zámky. Na kraji dvířek bedlivě a řemeslně vyryt jest ze železa tento již porouchaný nápis:

ave o caro o cristi o cara o inviolata o cri... o is...
o p o rege o piis o hostia o morte o tua o nos o ora o
fac o revivos (?)

Hlavní oltář sv. Jakuba Většího řemeslně a vkusně zdělán jest v slohu renesančním, který se slohem chrámu se nesrovnává. Řezbář Kašpar Cigler, výtečný své doby umělec, udělal jej r. 1678 (viz str. 268). Oltářní, opravdu umělý obraz: Stětí sv. Jakuba, vymalován byl r. 1763 za 800 zl. od Frant. Xav. Balka.⁵⁰⁾ Nad hlavním obrazem spatřuje se v oválu obraz Nejsv. Trojice, který prý sem z kostelíku sv.

Trojice přenešen byl. Na zadní straně toho obrazu čteme: *Petrus Brandl pinxit*. Jest tedy tím více želeťi, že obraz malíře tak výtečného Novotným, malířem podobizen, asi r. 1841 nešťastně obnoven byl, čímž obraz pozbyl pružnosti a barvitosti.

Že do r. 1802 byl vnitřek kostela pro samou černou barvu na oltářích a na kůru zasmušilý, dočteš se na str. 269.

Oltář p. Marie Celské, z r. 1679, jakož i oltáře sv. Antonína, sv. Ludmily, sv. Václava, Bolestné P. Marie v Černé kapli (dříve umrlčí neb Bergmanovské), sv. Tří Králů, dva oltáře u sloupů (sv. Anny a sv. Josefa) přítele církevního umění ničím k sobě nevábí.

Kdo by oltářní obrazy sv. Václava a Ludmily byl maloval, není nám povědomo. Nejspíše pocházejí z roku 1704. Toho roku dne 30. června odkázal závětí svou Jan Berg von Reinfeldten 2300 zl., aby při oltáři sv. Ludmily za něho a manželku jeho mše sv. slouženy byly. Nad obrazem sv. Ludmily spatřují se v oválných, k sobě nakloněných štítech znaky Berga a manželky jeho; v pravém štítu dvě stříbrné čili bílé koule, pod nimi pak bílá hvězda v modrém poli; levý štít jest modrým břevnem ve dvě bílá pole rozdělen: v hořejším spatřuje se modrá kotvice, vodorovně položená, v dolejších třech modrých břevnech, šikmo k pravé straně nakloněných.

Po bývalých oltářích zachovávají posud toliko dva původní svá jména: sv. Jakub, jehož svátek v Kutné Hoře od Klimenta X. r. 1670 odpustky nadán byl - a oltář sv. Václava.

(Obraz 5.)

(Obraz 6.)

⁵⁰⁾ *Balko* narodil se ve Vratislavi r. 1724, zemřel v Praze r. 1767. Více o něm viz ve Slovníku naučném. - Obraz sv. Jana Nep. co almužníka vymaloval Balko do nového kostela téhož svatého zadarmo. Vděčná obec Kutnohorská nadala za to při téměř kostele dvě mše svaté za Balka co dobrodince. Lib. fundat. f 17.

Prázdné stěny kostela zdobí šestnácte velikých obrazů, koupených r. 1774 z kláštera Sedleckého. Maloval je dle zdání znalců *Ignác Ráb*, jenž dne 5. září 1715 v Nechanicích se narodil, a co jesuita a zkušený malíř dne 21. ledna 1789 ve Velehradě zemřel.

Výborný, ač zcela zanedbaný jest obraz v kapli Ruthartovské: snění Krista Pána z kříže. Podobá se velmi obrazu Hanibala Carraccia († 1609), který se nyní chová v obrazárně na Hradčanech (č. 64). Byl malován dle nápisu od Karla Skrety Šotnovského ze Závořic, o němž víme, že velmi rád maloval dle italských vzorů. Obraz ten, byť by i kopie byl, velmi vzácný, jest 46" vysoký a 54" dlouhý, a čte se na něm nápis v tato slova:

Pro pamatku svého milého stryčce pana Pawla Skrety Šotnovského z Záworzicz, někdy aurzedníka mincezi, tento obraz dohotowil a poctiwému městu Horze Kutné Karel Skreta Šotnovský z Záworzicz darowal letha Tisic ... sedumdsátego trzetitho. (1673⁵¹).

Ze staročeské, snad Kutnohorské malířské školy zbývá posud jediný toliko obraz, večeře Páně z roku 1515⁵²) - miláčka Ježíšova není na tom obraze hned viděti, protože na prsou mistra svého spočívá.

Pod kruchtou visí na stěně sedm neumělých obrazů, představujících výjevy ze starého zákona a některé svaté; pocházejí z r. 1664 a 1676.

V presbyteriu visí dva staré prápory, které někdy i proti Turku nešeny byly. Jsou památkou po pluku Wartenslebenském, který v Hoře skoro po sto let ležení své měl, až později plukem Benedekovým nazván byl.

Chťjíce pak již také vypsati díla řezbářská tohoto chrámu, počneme *stolicemi v presbyteriu*, které se stolicemi sv. Barbory z konce 15. nebo z počátku 16. století pocházejíce, mezi nejvýtečnější díla řezbářská pokládány býti zasluhují, jsouce snad jedinými památkami toho způsobu v Čechách. Pobavíme se dílem tímto ryze českým trochu déle, protože kromě prof. Wocela, B. Gruebra a Křištofa Rieggengbacha nikdo o stolicích těch zmínky neučinil.⁵³)

⁵¹) Obraz ten maloval Skreta co stařec sedmdesátiletý rok před svou smrtí († 1674). Strýc jeho Pavla Skretu listy Kutnohorské zhusta a chvalně co úředníka horního připomínají. Strýc ten později do Prahy odešel, kdež i zemřel. Skretův syn také po nějaký čas malířství se oddával, ale po smrti otcově, odloživ štětec, ze zděděných důchodů žil. Obraz Kutnohorský nemůže ani synu Skretovu ani Matyáši Skretovi přičítán býti. Dlabáč: *Künstlerlex.* 51.

⁵²) Z též doby, jakož i z poslední čtvrti 15. stol. má Kutná Hora několik vzácných památek: v královské kapli Vlašského dvoru z roku 1495 skládací obrazy, představující sv. Kateřinu, Voršilu, Máří Magdalenu, sv. Marketu; sv. Víta, Sigmunda, neznámého biskupa a sv. Ludmilu. Kromě toho sošky: smrt P. Marie, sv. Filipa a Jakuba, sv. Vojtěcha (?) a sv. Ludmily. V chrámu sv. Barbory: votivní oltářík ze 16. století, sošku sv. Barbory a dva staré obrazy. Na kruchtě chrámu P. Marie dva překrásné votivní obrazy.

⁵³) Prof. J. E. Wocel rozprávěje v Památkách III, 120 toliko o stolicích v chrámu sv. Barbory, podotýká, „že tyto stolice se rovnají co do tvaru, vyzdobení a uměleckého vyvedení těm, které se ve vysokém kůru velebného arciděkanského chrámu sv. Jakuba v Kutné Hoře posud výborně zachovaly, ačkoli na těchto žádných sošek není. Možná, že všechny jsou díla slovního mistra Jakuba, zhotovitele veliké Svatoborské archy, a jsou nám tyto stolice ještě proto velmi vzácné, že se podobného stáří a tvaru v Praze žádné, a v Čechách snad jen málo kde nepatrné zbytky zachovaly.“ V též rozum píše p. Wocel i v Heiderově a Eitelbergerově skvostném díle „*Mittelalterliche Denkmale des österreichischen Kaiserstaates*“ I, 191.

B. Grueber napsal o stolicích těch v „*Mittheilungen d. k. k. Centrankommission*“ VI, 293: „Die Ausführung dieser Stühle ist eben so gediegen, wie die Zeichnung korrekt; denn von Abentheuerlichkeiten, denen man in der Kutenberger Schule so häufig begegnet, ist hier keine Spur.“ Ale v tom p. Grueber bloudí, že by stolice ty z kláštera Sedleckého pocházely, čehož z archivu a inventářů dokázati nelze.

J. Chr. Rieggengbach, mluvě v „*Mittheilungen*“ VIII, 261 (Chorstühle des Mittelalters) o stolicích kněžských sv. Barbory, které skoro stejné jsou se stolicemi u sv. Jakuba, takto o nich soudí: „Sie sind für den Styl, welchen die gothische Ornamentik des XV. Jahrhunderts, sich aneignet, noch sehr rein und

V presbyteriu spatřujeme dvanáct stolic kněžských čili kůrových, na obou stranách po šesti. Zdělaný jsouce ze dřeva lipového, hojně ozdobeny jsou příkrými štíty, kuklemi, baldachyny, konsolami a fiálami. Šest sedadel odděleno jest sedmi příčkami s hojnými gotickými ozdobami; z hrany příčky vystupuje až k vrchní stříšce štíhlý sloupek s prostoučkou hlavicí a krabatou fiálou. V dolejší části sloupků jest výstupek čili konsolka, na niž někdy sošky stávaly jako na konsolkách stolic u sv. Barbory, na nichž se posud tři andělé s nástroji utrpení zachovali. Nad sloupky jsou baldachýnky. Mezi fiálami, tedy nad každou stolicí, vypíná se příkrý, špičatý štít s hojnými stavitelskými ozdobami čili s kružbou, která se na každé z dvanácti stolic v jiné způsobě a podobě objevuje, jako na baldachýnech a na konsolách. Jak tence a drobně jsou lomené štíty, baldachýny a ozdoby na konsolkách vyřezány! Spatřujeme tu v malé prostře pohromadě veškeré ústrojí, jímž velká stavení chrámová se řídí; a jako při stavbě chrámové kameník se sochařem ruce si podali, aby jednotný velký úkol vykonali, tak tuto v malém pozorujeme, kterak řezbář se stolařem se shodli k slohovému a důstojnému vykonání chrámového díla. Mistr vybral si tu motivy z rostlin a z toho, co kružidlo může. Tu vidíš lupení, poupata, květy, ovoce v milém spojení, jimiž konsoly své zastíňoval; tam vidíš v krabatém štítovém trojhranu prosté architektonické kružby beze vší načechnosti a bujnosti, tak že potomstvo z toho dobře souditi může, kterak i řezbář tehdáž ve všem podroboval se gotickému způsobu a dílu. Věru stolice ty jsou poesie ze dřeva vyřezaná, již cizinec se podiví, domácí pak si jí třeba ani nepovšimne. Stolice ty jsou zřetelným toho důkazem, kterak i tichým živobytím uměleckým v 15. století provál volnější duch a jak bohaté tehdáž Kutnohorské měšťanstvo kráse a umění rozumělo, dadouc udělati dílo tak dokonalé a ušlechtilé.

Šest stolic na jedné straně presbyteria má délky 15' 5¹/₂". Popředí pulpitu jest 3' 5¹/₂" vysoké a gotickou kružbou ozdobeno. Pozadí stolic jest až ku konci štítu 12' 7" vysoké; sedadla mají šířky po 31¹/₂".

Má se za to, že řezbář *Jakub* z Kutné Hory znamenité to dílo vykonal, který ku konci 15. a na počátku 16. stol. na Horách Kutnách žil a Elišku Loreckou z Elkuše za manželku měl. Jakubův slavný vnuk, M. Daniel Adam z Velešlavína, dotýká se r. 1598 v předmluvě ku slovníku „Nomenclator quadrilinguis“, jež Kutnohorským byl připsal, rodičů své matky, podotýká o dědu svém toliko, že udělal archu v chrámu sv. Barbory a Krista s apoštoly v radnici Kutnohorské.⁵⁴⁾ Když radnice Kutnohorská r. 1770 vyhořela, zachráněn prý byl z Jakubova díla řezbářského toliko obnažený, bičovaný Kristus s rozpiatýma rukama skoro v tělesné velikosti z r. 1511, který posud radní síň v „Kamenném domě“ zdobí. Pozorujíc pak vzácný ten zbytek českého řezbářství, bezděky vzpomínáme si na křídlový obraz v královské kapli „Vlašského dvora“ z roku 1495, a mnohem více na Krista v staré zasedací síni Pražské radnice Staroměstské, kterýžto Kristus jest o něco menší, ale snad souvěký s Kutnohorským. Že by stolice Svatojakubské a Svatobarborské od téhož Jakuba pocházely, o tom se spisech

zierlich gehalten. Ihr Charakter trägt ganz und gar das Gepräge strenger Architektur und im reichsten Maasswerk mit schlanken spitzen Giebeln und reich durchbrochenen Füllungen, sind die hohen und niederen Stuhlwangen und besonders das äusserst opulente Baldachingesimse durchgeführt.“ Nazývá pak tyto stolice „wahre Musterwerke von hohem Kunstwerth“.

⁵⁴⁾ Mater mea charissima, Regina - in Montibus Guttinis - nata fuit ex honestis parentibus, *Jacobo statuario*, patre, matre etiam nobili *Elisa de Loreczka ab Elkuše*. Et avi quidem mei materni ejusque artis extant adhuc hodie manifesta apud vos monumenta: pars in templo insigni ad D. Barbarae, *ara videlicet sacrosanctae coenae dominicae*; pars in Prytaneo sive senaculo vestro, utpote imagines *Salvatoris domini et duodecim ejus apostolorum, de solido ligno exculptae*, quas ego nuper in urbe vestra hospes, non absque voluptate animi mei et jucunda recordatione avi (quem vivum non vidi, quod is ante me natum [Velešlavín narodil se roku 1546], hasta inquilini sui ebris, dum uxorem ejus contra injuriam viri tuetur, temere trajectus, hic Pragae, quo se cum arte sua jam pridem transtulerat, interiit) lubens contemplatus sum. Nomenclator quadrilinguis.

Veleslavínových zprávy není; ale dokud jiného jich původce neznáme, může naše domněni dobře své místo mítí.⁵⁵⁾

Zarmoutili jsme se, vidouce, kterak r. 1864 na konsolky stolic, hnědou barvou natřených, dřevěné sošky 12 apoštolů a dvou evangelistů postaveny byly. Udělal je Poder, vyřezávač forem, jak nejlépe uměl, jednu k druhé kus po 6 zl. Ducha, významu a umění ve figurkách těch není - jsou jen dřevo v lidské podobě!⁵⁶⁾

Z Ruthartské kaple vedou chrčité schody na oratorium, na němž jsou malé varhany. Nade vchodem do bývalé pokladny Zrámu visí veliká polovypuklá, zdařilá řezba z lipového dřeva, představující odevzdávání synů Zebedeových za učeníky P. Kristu; v pozadí spatřuje se Kutná Hora 17tého století; v mračnech zjevuje se Bůh otec a Duch sv., an nad dolejší skupením peruti rozprostírá; dva něžní andělkové podporují rámec s hojnými lupenatými arabeskami. Řezba ta bývala prý někdy na velikém oltáři. Měli za to, že pochází od Jakuba, řezbáře svrchu dotčeného; ale pochází nejspíše z konce 17. století, jakž o tom i způsob řezby, forma obrazu, záhyby a patrná příležitost a přepínání figur zřejmě svědčí.

Dva krucifixy nad Ruthartskou a Salazanskou kaplí, jakož i znak Bernarta Dačického z Heslova, žádné umělosti do sebe nemající, pocházejí z doby novější. Dřevěný znak na oratoriu kaple Salazanské týká se nejspíše Sigmunda Kozla z Raicentálu, který od Maximiliana II. do stavu vládyckého povýšen byl.⁵⁷⁾ Na svorníku nad oltářem sv. Tří králů viděti jest znak mosazníků: dvě křížem položené zlaté pípy v modrém poli s rokem 1636. Dvě zpodobněné, koupené r. 1802 z kláštera Sedleckého, hodny jsou povšimnutí pro krásnou mosaiku stolařskou, jakož i pro krásné sošky symbolické.

Nynější kazatelna byla udělána r. 1802. Nad starší kazatelnou spatřovala, se prý husa rozkřídlená, na znamení, že tu prý kázal M. Jan Hus - kdo ten výklad nejdřív smyslil, měl zdravou hlavu, protože si ji historií a symbolikou církevní jistě nenalomil! Nejspíše byl nad kazatelnicí obraz *pelikána*, který (dle Physiologa, Göteweiského z 11. století) zhusta v lité pútcе mláďata svá uštípe, potom pak prsou svých otvírá, aby mláďat krví svou zkršil. Jest to starý symbol církevní, mající nám připomínati Ježíše co spasitele. - Pelikána spatřujeme také na triforiu sv. Barbory.

Velké varhany jsou posud tytéž, o kterých k roku 1679 zmínka se stala (str. 268 a 269).

Stará křtitelnice o třech nohách, nahoře vousatými hlavami, dle drápy orlími ukončených, s novějším cinovým poklopem, má na hořejší obrubě goticko-minuskulou tento nápis:

ecce. hoc. baptisterii. opus. lavarium. regenerationis. continct. confectum. opera. per. magistrum. andream. dictum. ptacek. anno. domini. m^occcc^ov^o. eis. de. ipso. curam. gerentibus. dominis. mathea. et. wenceslao. avo. sub. plebani. regimine. jacobi. gistebnicensis.

Jest tedy křtitelnice památkou proslulého Ondřeje Ptáčka, zvonaře Kutnohorského, který

⁵⁵⁾ Podotýkáme, že na pulpitech stolic Svatojakubských rozličné letopočty, šifry a známky a jakési listky s písmenami vyřezanými se spatřují. Letopočty viděti jest tyto: 1542, 1560, 1573, 1576, 1579, 1607, 1612, 1615, 1616, 1617. Vyřezaná jména jsou tato: Gregorius, Andreas, Adam, Jan, Wenceslaus, Martin, Valora, Jan z Kopidlán. Známky a šifry nechceme tu vykládati; byly nejspíše vyřezány zbytečnou činností hravých rukou žákovstva Kutnohorského.

⁵⁶⁾ Akademický malíř Jos. Scheywl podal nám netoliko zdařilé výkresy vnitřku, vnějšku a některých detailů tohoto chrámu, v Památkách našich obsažených, nýbrž i vkusné a věrně vyobrazení dotčených stolic, které za jinou přičinou svým časem s laskavými čtenáři sdělíme. - Kutnohorský p. ředitel Zach postaral se o sádrové odličky konsol a baldachýnů těchto stolic, aby jich mohlo býti užíváno při kreslení, což i povšimnutí i uznání zasluhuje.

⁵⁷⁾ Desky zemské 45. H. 58. Bohatý ten horník pokládán byl pro své zásluhy mezi nejpřednější a nejváženější měšťany Kutnohorské - † 1598. - Štít jeho, ve dvě půly rozdělený, obsahuje ve hořejší, červené části půl kozla bílého, ku pravé straně vystupujícího; u prostřed spodního, modrého pole spatřuje se zlaté břevno; nad korunou přílby viděti jest co klenot kozla, jak se ve znaku samém spatřuje. Řemeslně z mramoru vytesaný znak téhož Sigmunda Kozla spatřuje se nade vchodem do nynějšího arciděkanství.

žil asi r. 1465-1509. V Časlavsku a jinde v Čechách jest mnoho věcí z jeho dílny.⁵⁸⁾

V celém Časlavsku není chrámů městského, který by tak málo náhrobků měl, jako chrámy Kutnohorské, ačkoli v Hoře mnoho rodin šlechtických a patricijských přebývalo. Reformace katolická a kladení nových dlažeb vyklídily z kostelů kameny, připomínající jména slavných někdy osob a rodů.

V hlavní lodi jest bílý mramorový kámen, na němž kromě REQ ničeho již čísti nelze. U prostřed kostela osmihraný kámen s roku 1800 snad rok kladení dlažby připomíná. Pod kruchtou jest pískový kámen s mosaznou tabulí, na níž viděti jest štítek vavřínovým věncem ověšený, u prostřed něho srdce se znamením kupeckým s písmeny P. A. s rokem 1700, dole pak monogram spasitele IHS. Nedaleko odtud jest náhrobek, na němž toliko erb Bergmanna z Lindenberka poznati lze: štít s lipou, již s pravé strany orel, s levé lev drápy objímá; z koruny nad přílbou pnou se tři lípy z jednoho vršku.⁵⁹⁾ Blíže jižního vchodu v pravé lodi stojí šedý mramorový památník v parukového slohu: Čte se na něm tento nápis:

SISTE VIATOR ET LEGE, SVB HOC MARMORE JACET, PRÆNOBILIS AC CONSVLTISSIMVS DOMINVS PETRVS ANDREAS HERTL REGIÆ MON. AC LIB: CIVITATIS KUTTENBERGENSIS VIR CONSULARIS JUBILATUS AC DEMUM SUÆ CÆSAREO, REGIÆ ET APOSTOLICÆ MAJESTATIS DE MONTIBUS CUTTNIS CÆSAREO REGIUS JUDEX, QUI DUM QUINQUE ANNORUM DECADIBUS CONSIPIO INDUSTRIA PRUDENTIA CIVITATI NOSTRÆ, LAUDABILITER PRÆFUIT. DIE 2DA JAN: A. D. 1766. ÆTATIS VERO NONO SUPRA SEPTUAGESIMUM SENEX PROPECTO. SENATOR EXTREMUM CLAUSIT DIEM.⁶⁰⁾

V levé lodi, blíže kaple Salazanské jest náhrobek z červeného mramoru bez nápisu. Co výklad k hrobu tomu patří votivní obraz na nejbližším pilíři s nápisem:

Illustrissimus Joannes Salazan de Monte Albano, sacrae caes. majest. Ferd. II. supremus equitum. Dominus in Mírko-hradek et Polno-Manczniecicie. sepultus A. D. 1663. - Vedle toho: Illustrissima Domina Joanna Francisca Salazanin dicti mariti conjux. Expensis ejus altare B. M. V. exstructum et munifice donatum est.⁶¹⁾

V pravém boku presbyteria jest *sakristie* s křížovým klenutím. Skříňně, ornáta a nádoby středověké darmo v sakristii hledáš. Vše, co připomínají inventáře 15. a 16. století, vzalo za

⁵⁸⁾ Dlabáčův *Kunstlerlexicon* ví toliko o desíti zvonech Ptáčekových; nyní jich známe již mnohem více.

⁵⁹⁾ Podobný znak spatřuje se nad oltářem sv. Blažeje v chrámu sv. Barbory, kdež i heraldické barvy toho znaku viděti jest, totiž: štít ve dvě polovice rozdělený, vpravo stojí černý orel na jedné noze, objímaje druhým drápem se zlatým lvem v levém, černém poli lípu, vyrůstající ze zeleného vršku. - Patricijský rod Bergmannů z Lindenberka vymřel po meči ku konci 17. století. Krištof Antonín Bergmann nadal vinohradem a 500 zlatými 52 figurálních mší v kostele sv. Jakuba. Byl JMCé rychtářem na Horách Kutnách a držel statek Novou Lhotu. Dne 27. dubna 1676 nařídil závěti, aby byl v kapli Bolesné Matky Boží pochován, v níž měl i sklípek pro manželku jeho Annu Rosalii zdělán býti. Tenkrát bylo Bergmannovi 60 let. Také odkázal tři zahrady (Skřivanovskou, Zaječovskou a Ryšanovskou) chudému kostelu Všem Svatých, 1100 zl. na mše v chrámu P. Marie. Zdá se, že byl Krištof posledním svého rodu. Lib. fund. f. 32, 45, 215.

⁶⁰⁾ Rodina Hertlova odpočívá ve sklípku pod oltářem sv. Antonína. Rodina ta, od dávných časů v Kutné Hoře známá, záležela za posledních časů z Petra Ondřeje, Petra Antonína a Josefa. Nejstarší byl radním a cí. s. rychtářem, a dal dne 19. prosince 1766 chrámu sv. Jakuba 3000 zl., ku kteréž sumě bratr Petr Antonín 800 zl. přidal, aby za ně 52 mší každého roku slouženo bylo. Třetí bratr, Josef, šepmistr Kutnohorský, rozmnožil fundaci tu o 50 zl. Stalo se dne 10. března 1790 a dne 13. ledna 1795. Lib. fund. f. 38 a 46.

⁶¹⁾ Jan Salazan de Monte Albano byl roku 1639 v držení Hrádku nad Poděšúsy a statku Pučerského (D. Z. kvat. památný č. 301); umřel dne 5. července 1663. Johana Františka Salazanská byla rozená Maradasova - † 1671. - Manželé Salazanští založili oltář Marie Celské a nadali 3000 zlatými 106 mší v chrámu sv. Jakuba. Lib. fund. fol. 29. - Ve hrobce jsou na dvou dřevěných kancyných dvě řady mrtvol, z nichž jedna mužská buď balsamována nebo vyschlá jest, tak že tahy obličejů dobře poznati lze.

své proměnami 17. století.

Mezi třemi monstrancemi jest jediná v slohu 16. století: podobá se starým relikviářům, z nichž, jak známo, během času monstrance původ vzaly. Jest z dobrého stříbra, 23³/₄" vysoká, vážíc 2 lib. 27³/₄ lotů. Čtyry sloupky, vystupující z ozdobné římsy stvolu, ukončují se fiálami s roztomilými krabolkami. Operací obloučky s kružbou, lilijovým ornamentem ukončenou (jako kružba u sv. Barbory) spojují ostatní architektonické části se středem, záležejícím ze štíhlé válcovité prostory, v níž za sklem, taktéž válcovitým, Melchisedech kamením ozdobený se spatřuje. Vrchol monstrance skládá se z hojně kružby a rozmanitého rozčlánkování a končí kaplicí, v níž obraz sv. Bartoloměje se spatřuje. Monstrance Svatojakubská velmi nám připomíná monstranci Sedleckou, o níž by, jako o některých jiných monstrancích věru již bylo zapotřebí, zevrubněji promluvíti. Na malém štítku monstrance Svatojakubské vyraženy jsou kladivo a pemrlice, křížem přes sebe položené, buď že stříbrník Kutnohorský monstranci tu dělal, nebo daroval. Roku 1844, odloviv bezbožný zloděj svršek monstrance, ostatek odnesl, a byl potom spodek bronzovou, velmi nevkusnou prací nahrazen. Že monstrance ta pochází z kostela sv. Bartoloměje, netřeba po tomto našem vypsání ani dokládati, a krom toho byla v předešlém století v podzemní skrýši u kostela sv. Bartoloměje s některými nepatrnými věcmi nalezena a kostelu sv. Jakuba darována.

Kromě dvou silně pozlacených renesančních monstrancí, tří ciborií (mezi nimiž jedno stříbrné, snad to, jehož na str. 268. a v notě 43. dotčeno bylo, několik kalichů a nepatrných relikviářů nenalezá se v sakristii nic, co by buď stářím nebo uměním pozorností hodno bylo.

Nad sakristií jest stará pokladna a naproti sakristii komora na uschování potřeb kostelních.

Co kulturní upomínka zasluhuje zmínky i „*stolice katova*“ v nejzadnějším koutě pod kručotou blíže hlavního portálu, v níž bývalo katovi s chasou dovoleno seděti.

Věž. Do ní může se jíti točitými schody se dvou stran: jedněmi bezprostředně, druhými do podkrovní chrámu, kde býval roztomilý příbytek buď hlásného nebo zvoníka - nyní jest zde hodinový stroj, který sem po zrušení kláštera Sedleckého přenešen byl. (Na stroji tom čteme: *Franz Anssgrumer Prag 1755.*) V malé té chýšce s křížovou klenbou jsou kamenná sedátka ve výklencích při každém okně. Odtud jdou dřevěné schody až k věžnému; kdo chce do báně věže se podívati, musí nahoru lézt po žebřících.

Velký zvon, „Vavřínc“, aneb dle staršího způsobu posud „Orel“ zvaný, prasklý a za tou příčinou vypilovaný, má 5' 5" průměru, neváží však, jak se vůbec udává, 90, nýbrž nejvýš 60 centův. Ozdoben jest velkým znakem městským a polovypuklými obrazy sv. Jana Nep., Maří Magdaleny a sv. Petra. Nápis jeho jest tohoto znění:

MODERATORIBVS
REGIO JUDICE BER . DA (Znak)
SENIORIBUS
WENC. HERTL PRIMATE
THEOPH : JANOWKA, PETRO
HERTL
BERN : ERITHRÆY, WEN :
WULTERIN
DAN: KARRE, JOSEPHO KUHN
WENC. SCHRAMEK, WENC :
MARZIK

URBIS
CZICKY AB HESLOWA
SCABINIS
DANIEL SAMOELIS
IGN. HLADKY, JOH . ALEX DE
LOWCZE
JOH . BERGMAN DE LINDEN-
BERG.
JUNIORIBUS IGN : RABEN-
STEIN.
ADALBERT KEGLER, FRANZ
CHRISTOPH

SINDICIS TREOPHIL JUN JANOWKA ET JOH. KUBIK
ÆDITUIS

PETRO HERTL ET JOSEPHO KHUN.
FUDIT KUTTENBERGE NICOLAUS OBERG CIVIS OLOMUCENSIS

MDCCLXXVII
 TERITA CONTICVI CÆLESTI FVL MINE TACTA.
 LVCVBRIS RAUCOS PROTVLI AB ORE SONOS
 AST ME TERE NVS NVPTER TRANSFVDERAT IGNIS
 ET LÆTA INCIPIO RVR SVS AB IGNE LOQVI,
 SUB

ARCHIDIACONO WENC. ERÏTHRÆÏ.

„Jakub“, druhý zvon, má průměru 4' 1/2", neváží však, jak se udává, 40, nýbrž nejvýš 22 centů. Jest na něm oko boží, znak městský, sv. Jakub a tento nápis:

MDCCLXXI. FRACTA FULGURE ANNOS POST DUOS INCEPI REDERE FUSA SONUM. EST MIHI JACOBUS MAGNUS NOMEN, PRIUS ANTE QUOD TENUI AT MAJOR SUM MODO MOLE, SONO:

ES HAT MICH ZV ERREN APOSTLS IACOBVS DES GROŠEN IOHANN GEORG KVHNER ZV PRAG GEGOSSEN.

Třetí zvon „Václav“ má 2' 7 1/4" průměru, váží 8 ct. a má tento nápis:

anno domini mcccclxxxiiij^o hec campana fusa est ad laudem et glor^{iam} sume trinitatis et b^e marie virginis.

V obraze polovypuklém spatřuje se na zvonu tom sv. Václav.

Čtvrtý zvon, „Maria“, majíc průměru 20 1/4", má okolo koruny tento nápis:

AVE MARIA GRATIA PLENA DOMINUS TECUM BENEDICTA

UMGEGOSSEN VON KARL BELLMANN K. K. HOFGLOCKENGISSER IN PRAG 1835.

Zvon tento volá posud, jako za pradávných časů ve 3 hodiny s půl noci havíře do šachet, jakoby na Horách Kutných posud havíři byli; po celou čtvrt hodiny se naň zvonívá.

Pátý zvon, „umíráček“, má 13 1/2" průměru a tento nápis:

SLOWO BYLO U BOHA A BUH BYL SLOWO.

V zadní věžičce jest zvonek, jímž se k pozdvihování zvoní; pro nepřístupnost nápisu neznáme.

V báni věže zavěšeny jsou dva cimbály (větší má 29 1/2", menší 23 3/4" průměru) z kláštera Sedleckého. Mají nápis:

PATER JACOBUS RUŽICZKA ABBAS SEDLECENSIS ET SKALICENSIS.

Ku správě církevní sv. Jakuba patří kromě města předměstí: Čechy, Kolmork, Pach, Hloučka; vsi Bilany a Přítoka; mlýny: Spálený, Daenemark, Obicko, Krahulík, Vrbický, Cimburk se samotami Kuklík a Šmelcovna.

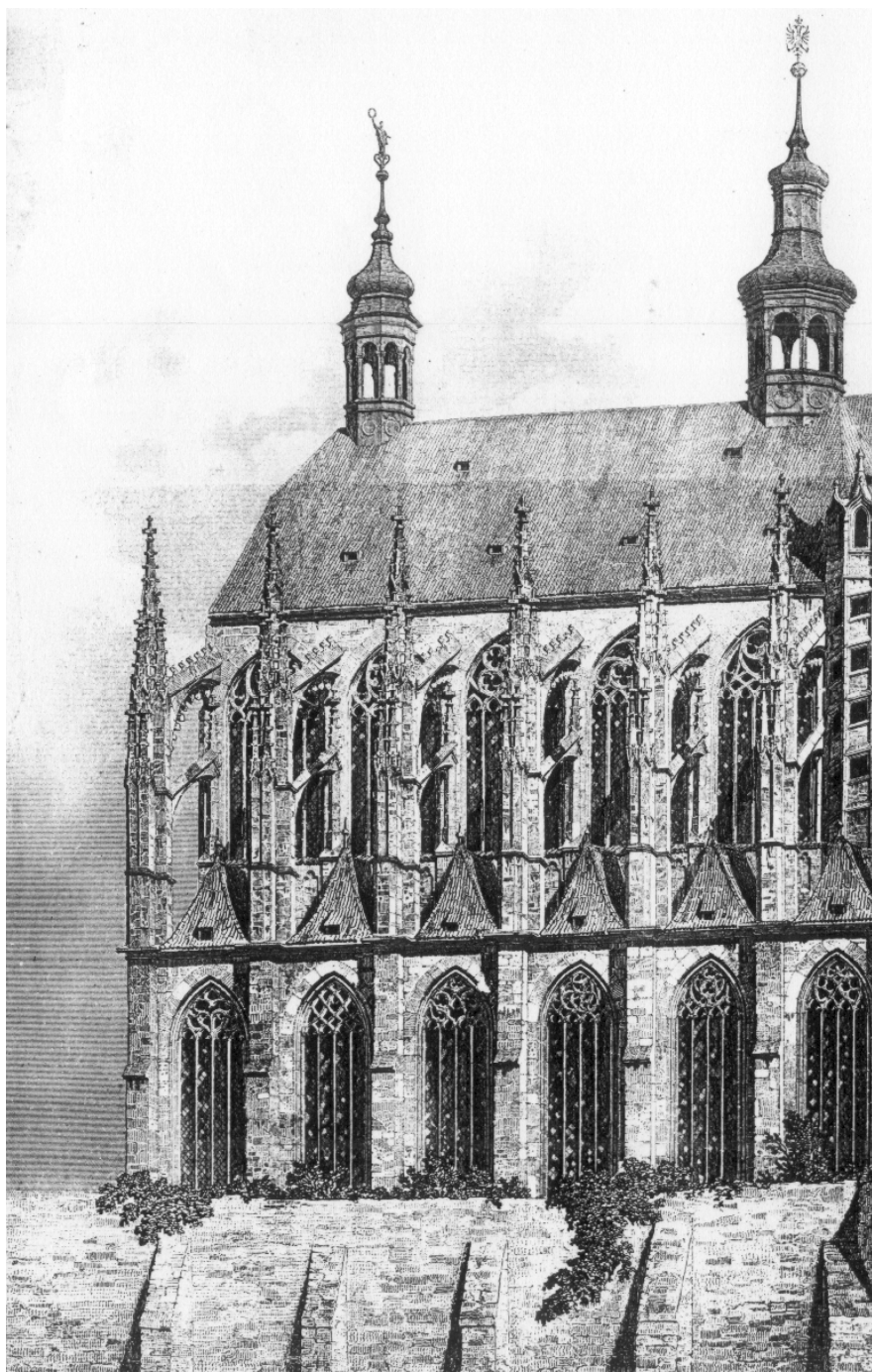
Nadací sv. Jakuba bylo koncem roku 1864:

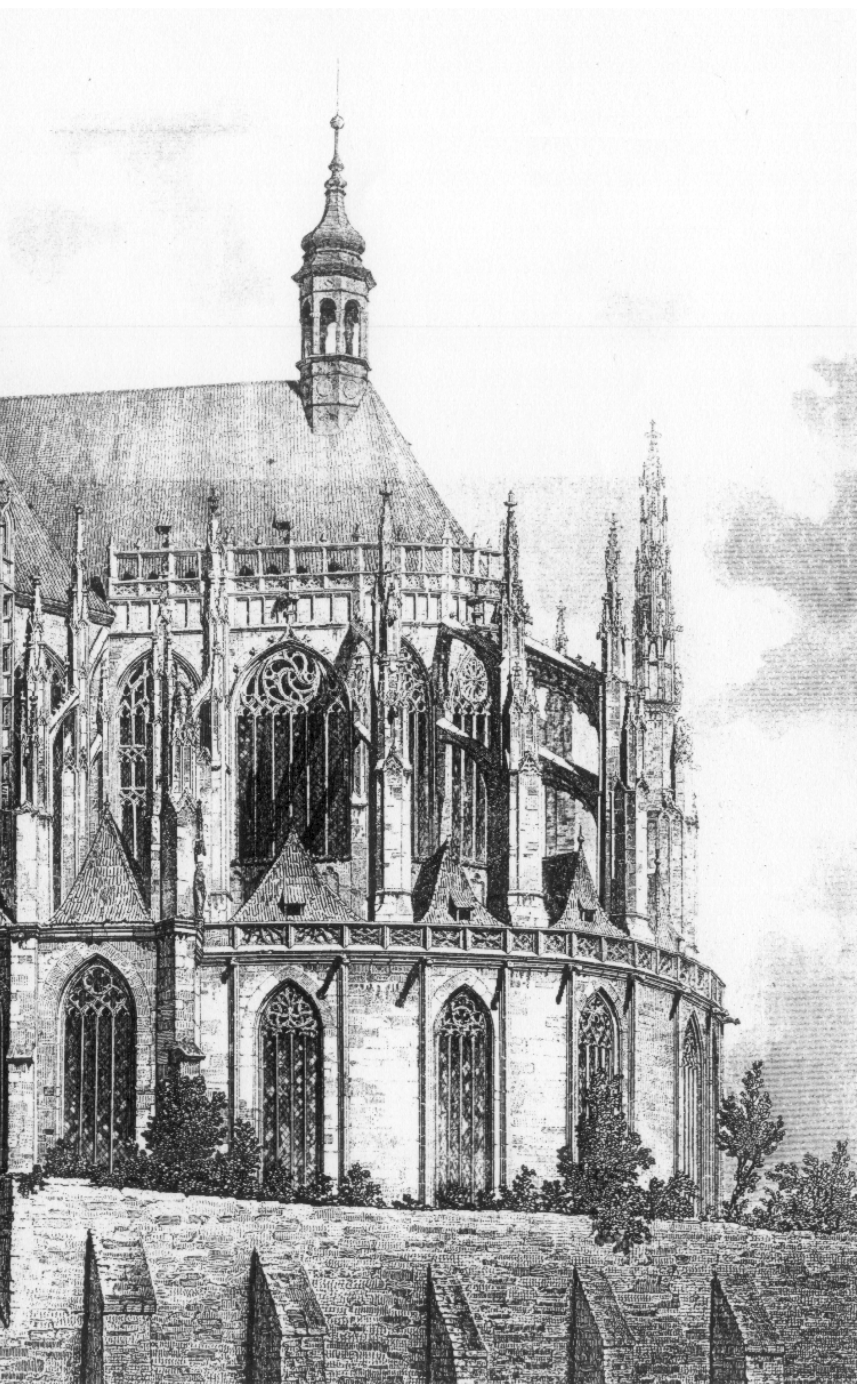
v státních obligacích	28.340	zl. stř.
hypotečního kapitálu	1818	„ 22 1/2 kr. stř.
	235	„ 18 3/4 „ v. č. a
	399	„ r. č.

Vlastní jmění obsahuje:

v státních obligacích:	7975	zl. 20 kr. stř.
„	1560	„ v. č.
„	3375	„ 10 kr. r. č.
na hypotékách	1649	„ 41 3/4 kr. stř.
„	1250	„ 25 kr. v. č.
„	468	„ 82 1/2 kr. r. č.;
gruntů: 9 jiter 1118 ^o za	4156	zl. r. č.

Památky archeologické, r.6 (1865) s.208-13,263-269,290-297, obr.VII.

Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře.

od J. Er. Wocela.

Prekvapující obraz poskytuje Kutná Hora cestovateli, který po staré Vídeňské silnici z Kolína do Čáslavi jedá zraky své k západní straně obrací. Za domky a chalupami vsi Malína strmí ohromná stavba Mariánského chrámu Sedleckého, obklopená rozsáhlými staveními bývalého Cistercienského opatství, ježto nyní značně rozmožnené největší císařské fabrice na tabák v říši Rakouské velikolepé místnosti své propůjčují; a dále k západu zdvihá se amfiteatralně shluk domů královského horního města *Kutné Hory*, z jehož lůna četné věže na obzoru do blankytného vzduchu vystřelují. Na severní straně končí se město Dienzenhoferovou imponující stavbou, klášterem panen Uršulinek; na jižním konci zas, nejvyšším to místě Kutné Hory, jako koruna velebně se zdvihá přeskvostný chrám sv. Barbory. K tomuto chrámu přitýká rozsáhlá někdejší jezuitská kollej, která vodorovným směrem hmoty své nápadnou protivu tvoří k vystřelujícím do výšky pilířům a věžičkám sousedního chrámu. Za městem na západě strmí na obzoru zpustlá kaplička uprostřed háje na hoře Vysoké, od severní strany ale táhnou se k městu Kankovské vrchy, jichžto poslední výběžek k Sedlci povystoupilý se svým pozlaceným památním křížem na vrcholku celý rozhled významně na té straně uzavírá. Sotva které druhé město v Čechách, vyjmouc Prahu, zdaleka tak velikolepý pohled podává, jako Kutná Hora. Jest to obraz nějakého hlavního města, co se zde oku představuje, který však, pohříchu! valně se ztrácí, jak mile do města samého vkročíme. Za to ale jsou zde stavitelské památky, které nejen starožitníka nanejvyš poutají, ale i věci neznalého laika velikolepostí svou překvapují a o bývalé skvělosti bohatého horního města výmluvně svědectví vydávají. Nejznamenitější z těchto památek jsou: velikolepý chrám sv. Barbory, jehožto dějiny a popsání tuto podáváme, potom arciděkaný chrám sv. Jakuba, chrám Panny Marie na Náměti, kostel nejsv. Trojice před městem, Vlaský dvůr se svou krásnou kaplí, někdejší tvrz pánův Smíškův z Vrchoviště s dvěma arkýři (nynější hlavní škola), tak zvaný kamenný dům, krásná gotická kašna a bohatá gotická komnata ve věži někdejšího knížecího domu. Mimo to spatřují se mnohé gotické portály a řezby na domích měšťanských, a před nedávnými časy byl zde ještě mnohem větší počet gotických oken, bran a dveří, neboť nerozumným obnovováním, hlavně ale zazdíváním kamenných podloubí při domích mnoho bylo pokazeno a zmařeno.

I. Historie stavby chrámu sv. Barbory.

Založení a vystavení chrámu toho s historickým vývinem města samého těsně souvisí, pročež tu přede vším o nejstarších počátcích památného města toho stručnou zmínku učiniti musíme.

Počátek, bohatství a znamenitost Kutné Hory zakládají se na stříbrných žilách, ukrytých v okolních vyšinách, po jichžto stránách a patách vystavěna byla. Čas prvního nalezení stříbrných rud zdejších nelze určitě udati, neboť i bájek milovný Hájek opominul vymysletí historiku o nalezení hor zdejších podobnou k oněm, jimiž počátky jiných méně znamenitých hor českých oslavil. Toto opominutí ovšem těžce nesl Kutnohorský kronikář Kořinec, a vlastenskou rozhorlenost svou hleděl, an byl silně věřící ctitel Hájkův, ukojiti Horacovým veršem: *Opere in magno fas est obrepere somnum*. Za to ale Kořinec udává, že sám v Kutné Hoře starou písemní zprávu našel, která dí, že se r. 1237 mnich kláštera Sedleckého v lese při klášteře procházel, tam ve stínu se posadil a žalmy čta usnul: když pak se probudil, viděl prý tři stříbrné proutky, any ze skály vyrostly. Poděkovav Bohu položil své kápí (kutnu) na to místo, aby je zas poznal, a do kláštera se vrátil zvěstovat svůj nález opatovi. Pověst tato má patrně původ etymologický, ano se jméno Kutné Hory (Kuttenberg) od mniší kutny odvozovati chtělo, kdežto sotva pochybovati můžeme, že od staroněmeckého slova *kutten* =

rýpati, hrabati pochází. V 13. století již byly brány zemské německým kupcům a řemeslníkům valně otevřeny, a ač se staří slovanští předkové naši v hornictví dobře znali, tu se již k dílu hornického Němci brali: tedy i také do Kutné Hory první horníci z Němec povoláni byli, a památku toho nejen německými výrazy v hornictví užívanými, z nichžto Kořinek celý slovníček sestavil¹⁾, ale i mnohými místními jmeny nejbližšího okolí zachovali, k. př. *Kank* (Gang), *Kuklik* (Gutglück), *Turkank* (Durchgang) atd. Účel tohoto sepsání nedovoluje, abychom listiny a jiná historická svědectví, k založení a zvelebení Kutné Hory se vztahující zde uváděli²⁾, a spokojujeme se pouze údati, že první objevení stříbrných hor Kutenských se stalo asi v polovici 13. století na gruntech fary Malinské, tehdáž ku klášteru Sedleckému patřící, blízko hranic fary Pněvické, která kapitule hlavního chrámu Pražského náležela. Ku konci 13. století těžilo se tolik stříbra, a síla lidí zde pracujících byla tak veliká, že se několik dřevěných kostelů a kaplí vystavěti muselo, kde by se služby Boží odbývati mohly. Že se nadání těchto kostelův a kaplí při silně rozmnoženém počtu osadníkův na začátku 14. století znamenitě zvětšilo, vysvitá z listiny r. 1324 vydané, v které se *Oldřich*, kanovník na hradě Pražském a správce fary Malinské, vyjadřuje, že jest hotov, důchody filialních kostelů Kutenských k faře Malinské náležejících postoupiti k špitálu kláštera Sedleckého, jestliže se opat Sedlecký zaváže, faráři Malinskému a jeho kaplanům za jejich posluhování v kostelích Kutenských přiměřenou náhradu dávat³⁾. V této listině praví se mezi jiným: „Jelikož se již před dávným časem, za života mého předchůdce, Malinského faráře Jana, v místě, kteréž nyní vůbec horami Kutnými slove, na gruntech právomocnosti fary Malinské stříbrné žily našly, bylo potřebí, aby se pro množství lidu odevšad tam se hrnoucího k vykonávání služeb Božích kostely a kaple ode dřeva stavěly“⁴⁾. Jak mocně se Kutná Hora již ku konci 13. století zvelebila, vysvitá jasně z horních práv okolo r. 1300 od krále Václava II. tomu městu udělených, v kterých se též praví: „Ode mnoha věkův neslýcháno, aby se tolik a tak výtečných nájmu a smluv na tak malém místě státi mohlo, jako na našich stříbrných Horách Kutných, jež prozřetelnost Boží již od počátku světa pro nás zachovati ráčila. Rukama k nebi pozdvíženými chceme Stvořiteli za to děkovati, že nás v tom oblažil, že, kdežto ve všech královstvích světa požehnání hor zhynulo, jediná úrodná země Česká nás nyní svým zlatem a stříbrem potěšuje.“

Sláva Kutenských hor trvala po tři století, načež od r. 1523 jich výtěžek, ačkoliv v 16. století vždy ještě znamenitý, klesati začal, a od počátku nynějšího století téměř dokonce mizí. Za oně slavné doby odváděly Kutnohorské doly podle Balbina týdně 1000 hřiven stříbra, tedy ročně 52.000 hřiven do královské komory, a to jest pátý díl oněch důchodů, jež králové Španělští ze slavných někdy dolův v Potosi v Americe druhdy dostávali⁵⁾.

Náramné zisky, jež nákladníci a měšťané Kutnohorští ze svých bohatých výtěžků měli, pak důležité svobody a výsady královské, vztahující se k živnostem a obchodu, způsobily, že Kutná Hora neobyčejné znamenitosti dosáhla, a v království Českém hned po hlavním městě první místo zaujala. Přímý následek takového zdaru byl ten, že nejen na místě starých, dřevěných kostelův nové chrámy, ale také znamenitá veřejná a měšťanská stavení z kamene

¹⁾ Staré Paměti Kutnohorské. Práci Jana Kořínka. V Praze 1675.

²⁾ Viz je v díle hr. Kašp. ze Šternberka: Geschichte der böhm. Bergwerke.

³⁾ Latinský originál této listiny neznám, český překlad její podává Kapihorský ve své Historii kláštera Sedleckého.

⁴⁾ Když se tedy ku konci 13. století na Kutné Hoře jen dřevěné kostely a kaple nalézaly, nemůže nikdo věřiti, že tam již za krále Václava I. krásné město (urbs magnifica) stávalo, jak hrabě Kašpar ze Šternberka ve své historii českého hornictví I. str. 47, odvolávaje se na listinu v Palackého spisu: Über Formelbücher I. 311 obsaženou, mylně udává. Listina tato nevztahuje se na Kutnou Horu, nýbrž, jak již Hammerschmid v Prodomu p. 160 dobře ukázal, na nové tržiště čili tak zvané „Nové město“ u kostela sv. Havla v Starém městě Pražském, o kterém viz Tomkův Dějepis města Prahy I. str. 169.

⁵⁾ Srovn. Megerle v. Mühlfeld Merkwürdigkeiten der k. fr. Bergstadt Kuttenberg. Wien 1825.

povstávala. Tak dal již král Václav II. ku konci 13. století zde veliké stavení v podobě hradu postavit, v němž, když do Kutné Hory přijel, přebýval, a pak i mincovnu od umělých, z Florencie povolanych cizincův zříditi dal. V tomto, co do hlavních částí podnes stojícím stavení, které od prvních italských minciřův jmeno Vlaský dvůr dostalo, byly jak známo r. 1300 první české groše raženy. Do toho času připadá také stavba chrámu Nanebevzetí Panny Marie, který, ačkoliv ohněmi několikrátě pokažen a tolikrátě nejspíše obnovován, vždy ještě co znamenitá gotická stavba se zachoval. Roku 1310 z odkazu bohatého měšťana a nákladníka chrám sv. Jakuba založen a r. 1358 dostavěn byl. Tato znamenitá stavba zachovala se podnes téměř v původní podobě. Listinami se dá dokázati, že městský špitál s kostelíčkem sv. Kříže, který bohužel v novější době byl přestavěn a k světským účelům předělán, od bohatého měšťana Štěpána Pirknara okolo r. 1324 byl založen a bohatě nadán.

Kdežto se čas založení výše spomenutých stavitelských památek dosti bezpečně určití dáva, panovaly o času založení a vystavění nejpřednější Kutnohorské památky, chrámu sv. Barbory, až dosud rozličné pochybnosti. Kořínek odvolává se na plán města Kutné Hory od r. 1610, na kterém prý bylo zaznamenáno, že tento chrám r. 1300 založen a teprv po více než dvou stoletích, totiž r. 1548, v nynější své podobě dokončen byl. Toto udání starý Kutnohorský kronikář tím více za pravdivé uznává, an v knihách zakladacích arcidiecese Pražské (libri erectionum), jež jak známo teprv arcibiskup Arnošt z Pardubic r. 1348 založil, žádné zmínky o založení tohoto chrámu nenašel, z čehož dobře soudil, že toto založení již v čase dřívějším státi se muselo, když kněh Arnoštových ještě nebylo. Pozdější místopiscové čeští ale všichni Kořínkovo udání zavrhlí, přijavše rok 1483 za pravý, písemnými svědectvími utvrzený čas založení toho chrámu⁶⁾. Ustanovení toho roku zakládá se ovšem na zcela nepodezřelé paměti Kutnohorské Mikuláše Dačického z Heslova, kdežto stojí: „L. 1483 v pátek před památkou sv. Bartoloměje apoštola Páně na Horách Kutných Jan Adler šefmistr a Prokop Kroupa s jinými pány horníky založili jsou první kámen nad kůrem kostela Svato-Barborského, a položili na základní kámen dva zlatá a deset gr. českých⁷⁾.“ Ze slov, že položili první kámen nad kůrem kostela, viděti, že kůr chrámu za onoho času větším dílem již stál, a že zde není řeč o prvním založení chrámu, nýbrž o pokračování ve stavbě.

Kořínek vypravuje založení Svato-Barborského chrámu v 19. handštanu (oddělení) svého díla následujícím způsobem: „Mezi těmi od prvních horníkův zřízenými kapličkami byla jedna sv. panny a mučednice Barbory na též kopci, kde nyní ten nákladně vyzdvižený chrám stojí, postavena, do kteréžto havří se scházivali a té svatě panně velmi pilně a nábožně se poroučivali. Vytrvala ta kaplička několik kop let, aniž byla při stavění nového velkého chrámu zbořena, nýbrž v tom místě před velkým oltářem zanechána. Až potomně, když již příliš scházela, pádem hrozila a nový kostel více hyzdila než okrašlovala, z poručení vrchnosti jest rozbořena. Dokavad ten velebný chrám v povstání byl, žádný proti tomu stavení nic neřikal, ani farář Malinský, pod jehožto právo kostelíkové Kutenští jakožto filialní patřili, kterého se horníci ostatní nehrubě ptali, protože jakási nevole z strany pohřbu mezi nimi vznikla, majíce na tom dosti, že se do toho stavení s povolením faráře Pněvického, v jehožto meze to místo se počítalo, a se schválením kapitoly Pražské vložili. Když pak po dosti mnohých letech zdi až k prvním římsám vyhnali, v kůru kapličky vůkol velkého oltáře zaklenuli, obmýtli, vydynchovali, vybělili, v nich oltáře nákladné stavěli, fundací a kaplany při nich nařizovali: tu počal beran trkati a lev řvati, namítaje, že se právomocnosti fary Malinské násilí činí. Horníci ale s farářem Pněvickým k soudu arcibiskupství Pražského se utekli, a hodnými svědky a podstatnými důvody dokazovali, žeby to stavení z Malinské osady ven leželo. Malinský farář znamená, že rozsudek ke straně horníkův spadne, k stolici apoštolské

⁶⁾ Jak Schaller tak Sommer kladou založení jeho na r. 1483.

⁷⁾ Čas. Čes. Mus. 1827 IV. 79.

odvolání vzal. Horníci ale vypravili posly své do Říma, a ti také vymohli, že papež Bonifac IX. bullu vydal, kterou chrám sv. Barbory z osady Malinské vyloučen a k osadě Pněvické co filiální příložen byl.“ - „Dlouho jsem tuto bullu hledal, píše Kořínek dále, a hle, když jsem ji bolestně pohřešoval, obradovala mne jiná bulla téhož papeže (od r. 1403 16. května), která nejen vše to, co ta první, ale ještě i nové milostí obsahuje, totiž že horníci v oné kapli i zpovídati se a k stolu Páně jíti mohou.“ Omlouvá se Kořínek, že tuto bullu pro obšírnost uváděti nemůže, že ji ale v Kutné Hoře kdo chce snadno najíti může.

Jakkoliv není pochybnosti, že se horníkům podařilo, svůj nový kostel od právomocnosti Malinské fary neodvislým učiniti a jej k farní osadě Pněvické připojiti, jako že i Pněvický farář potom farářem a rektorem u sv. Barbory býval: přece všeliké třenice s farářem Malinským, kterémuž ostatní kostely v Hoře podřízeny byly, proto ještě nepřeslaly, a konečné narovnání mezi stranama stalo se teprv r. 1410 dne 16. dubna smlouvou v klášteře menších bratří sv. Františka u sv. Jakuba v Starém městě Pražském uzavřenou, v které hlavní stížnost faráře Malinského, totiž neoprávněné pochovávání těl horníkův v městě bydlících, a proto k Malinské faře patřících, u toho nového chrámu sv. Barbory, voleným od obou stran smírcem (ubrmánem), Konradem, voleným biskupem Olomouckým, dříve nejvyšším mincmistrem království Českého, v ten způsob odstraněna, že žádný obyvatel města na hřbitově u sv. Barbory jako přede zdmi města ležícím pochován býti nemá, leč by toho před svou smrtí výslovně žádal. Zajímavé v ohledu na stavbu toho chrámu jest v řečené smlouvě toto ustanovení:

„*Item*, v kamenném lomu, aneb jak se obyčejně jmenuje, *štánprochu*, a po skalích k klášteři Sedleckému náležejících, a na polích, ke dvoru, na Senné ulici před Kouřimskou branou plným právem k klášteři náležejícímu, příslušejících dělníci a zedníci nového kostela mohou svobodně všelijaké kamení k vystavění téhož chrámu a věcí k němu přináležejících, jak mnoho potřebují aneb potřebovati budou, lámati, kopati, tesati aneb jakýmkoliv způsobem, na svůj však náklad, vybírati a odvážeti, velké i malé, k tesání aneb jakémukoliv formování, a to až do vystavění kostela⁸⁾.“

Ohlédněmež se nyní po přímých ještě zachovalých pramenech, z kterých bychom určitých zpráv o první periodě chrámové stavby vážiti mohli. Nejdůležitější z nich jsou knihy zakladací (libri erectionum) arcibiskupství Pražského, r. 1348 založené, v kterých všecky od toho roku až do husitských válek učiněné kostelní fundace a nadání s největší určitostí zaznamenány byly. První výslovná zmínka o tomto kostele, tehdáž pod titulem Božího Těla, činí se tam v listině od r. 1388⁹⁾, kde se praví, že před vikáře arcibiskupa Pražského, Kunše z Třebovel, vstoupil Linhart Eisengraber, oltářník od oltáře ss. Apoštolův v kostele Božího Těla na Horách Kutných, a platnou německou listinou se vykázal, obsahu toho, že Kateřina manželka Linharta Hagense r. 1386 věčnou činí 10 kop gr. č. na sv. mši odkázala, kterou její sestřenec Linhart Eisengraber sloužití má. Toto nadání bylo od arcibiskupského vikáře jmenovanému oltářníkově čili kaplanovi oltáře ss. Apoštolův ve chrámě Božího Těla a jeho nástupcům 11. září 1388 potvrzeno.

Vedůležitá jest hned následující, ku chrámu Božího Těla a sv. Barbory se vztahující listina od r. 1389, kterážto následující jednání obsahuje: arcibiskupský vikář Mikuláš Puchník potvrzuje, že mu byl od faráře Pněvického a inkvisitora kacířství Martina předložen závět jakéhosi Henila Perkschmida, v kterém se praví: že r. 1389 dne 15. srpna Ondřej farář Kirchlinský (zu Kirchlin, bezpochyby německé pojmenování malého farního kostela Pněvického) a kaplan nové kaple Božího Těla a sv. Barbory do příbytku městského rychtáře Fridusa přišel, a tam že poprosil písaře, který městskou knihu, do které se závěty zapisují,

⁸⁾ Smlouvu tuto od r. 1410 viz v *Kapíhorského* historii kláštera Sedleckého a v *Devotyho* Vyobrazení a popsání chrámu Svatobarborského. V Praze 1828.

⁹⁾ Libri erect. III. p. v. 45.

u sebe chová, aby tuto knihu otevřel a v ní vyhledal list, kterým se novému kostelu Božího Těla a sv. Barbory 10 kop gr. č. odkazuje. V této knize že se tedy našel závět německý (in vulgari theutonico) následujícího obsahu:

„Henil Perksmyd aht mit wolbedacht mut und unter guten Wissen und mit rechten Vernunft czu den czeiten do er mit Krankheit vberladen was czu im geruffen dy bescheiden leute Heinrich von Rosental, Jakob Munczschreiber, Herman Risen und Andres Pollner, und pat sy durch got das sy weren tot petleute und auch furmunden seines geschoftes do schik und schuf er X schok groschen jerliches und ewiges czins in di czech und bruderschaft der schreiber dy sey won news gestift haben czu lob und erem dem heylligen leichnam unseres Herrn“ atd.¹⁰⁾

Musíme ještě i následující ustanovení toho závětu vytknouti: „- wor auch sache ob der obt von Czedlicz, der pharrer des perges czum Kутten ader ander geystleyche ader weltleyche herschaft in dise stiftunge und gescheft einfoll machen wolden - - so mugen dy furmunden des vorenanten selgerets mit rat der ganzen pruderschaft die in czeiten sein werden dy egenante messe legen wo sy hin wellen - - - Actum Lamberti Anno lxxxiiii¹⁰⁾“ (1384). Když legalisovaný přepis této listiny arcibiskupskému vikáři předložen byl, osvědčil výše spomenutý farář a inkvizitor kacířství Martin, že opatrovníci závětu podle úmyslu testatora roční úrok 10 kop gr. č. novému kostelu Božího Těla a sv. Barbory na věčné časy odevzdati mají. Zároveň prosí kněz Martin, aby *kaple* (kostel) *Božího Těla a sv. Barbory za zvláštní prebendu na věčné časy povýšena byla*, a aby se výš řečený úrok 10 kop gr. č. tomuto kostelu a jeho správčům příknuł, potvrdil a do knih dal. Potom se obšírně vypisuje, kterak se provolání tohoto závětu a nadání skrze faráře z Grunty při nedělních službách Božích ve výše řečeném kostele stalo, a že, když proti tomu nadání nikdo námitky nečinil, arcibiskupský vikář kostel sv. Barbory *in perpetuum beneficium ecclesiasticum* (za stálou kostelní prebendu) povýšil a dle práva potvrdil. Patronát a podací právo ale mají vykonávati dílem kapitula na hradě Pražském, dílem cechmistrři bratrstva Božího Těla na Horách Kutných¹¹⁾. Arcibiskupská konsistoř potvrdila tuto fundaci dne 28. července 1396.

Z těchto dvou nadacích listin dají se v ohledu na historii chrámu svatě Barbory tyto

¹⁰⁾ Významná jest v onom čase, s jakou obšírností se všeliké jednání do těchto kněž zakládacích zapisovalo; na příklad stůž zde místo z oné výš spomenuté listiny, a sice hned začátek její, v kterém kostel Božího Těla ponejprv také sv. Barbory se jmenuje: Anno nativitatis J. Chr. MCCC octuagesimo nono, indictione duodecima die XV. mensis Augusti hora nona vel quasi Pontificatu sanctissimi in Christo patris et domini dom. Urbani - pape sexti anno XII. in oppido dicto Montes Kuthnis (sic), Pragens. dioecesis in quadam stuba superioris comodi anterioris domus habitationis circumspecti viri Fridussii iudicis ejusdem opidi in me (sic) notarii publici infrascripti et testium presencia subscriptorum - - constitutus est personaliter honorabilis vir dominus Andreas plebanus sive rector ecclesie parochialis in Kirchlín (sic) prope montes Kuthnis - nec non minister sive capellanus *nove capelle prope dictos Montes in honore* (sic) *corporis Christi et sancte Barbare virginis edificate*, ubi idem dominus Andreas discretum virum Martinum - notarium scribamque juratorum - ac custodem seu registratorum libri ejusdem opidi personaliter accedens fassus est ac dixit - testamentum super et de censu - capellanie ipsius - - in hujusmodi libro - esse inscriptum et supradictum notarium ac custodem dicti libri requisivit ac eidem humiliter supplicavit, ut ipsi ibidem hujusmodi librum exhiberet et aperiret. - Qui quidem Martinus notarius quemdam librum in papiro scriptum magnum de quadam almaria excepit et eundem librum exposuit. In quo libro dictus dominus Andreas quoddam testamentum - - in vulgari theutonico scriptum invent et digito ipsius indicavit etc.

¹¹⁾ Významná pro nás místa toho potvrzení jsou: - prescriptam Capellaniam (corporis Christi et sancte Barbare) juxta termini exigentiam in perpetuum beneficium ecclesiasticum ereximus et creavimus ac presentibus erigimus et creamus - - - de ceteroque in antea juris ecclesiastici et non mundani volumus reputari. Jus autem patronatus et presentandi rectorem ad dictam capellaniam - spectabit et pertinebit pro ut est ordinatum et dispositum inter venerabiles viros dominos Prelatos et Capitulum Ecclesie Pragensis ex una et magistris Czeche fraternitatis in monte Kuthnis parte ex altera.

důležité závěrky činiti: Z první listiny vysvítá, že stavba toho chrámu pod původním titulem Božího Těla r. 1388 již tak dalece byla postoupila, že při oltáři ke cti ss. Apoštolův beze vší pochyby v jedné z kaplí, které stojí při ochozu v okrouhlosti okolo vysokého kůru, zřízeném již vlastní kaplanství nadáno býti mohlo. Z druhé potvrzovací listiny od r. 1389 vychází, že za toho času vysoký kůr již vystavěn byl, poněvadž se tam postavený hlavní oltář sv. Barbory již výslovně jmenuje a chrám pod tímto jménem ponejprv uvozuje. Farář Pněvický jmenuje se též správcem kostela toho, což ovšem z právomocnosti fary Pněvické, která se na chrám sv. Barbory vztahovala, vyplývá. Dále dovidáme se z této listiny, že byl tehdy v Kutné Hoře pořádek čili cech písařův, v jehožto lůně se utvořilo pobožné bratrstvo Božího Těla, a to bezpochyby počátek svůj vzalo zároveň s počátkem kaple Božího Těla. Tím se opravuje mylné Kořínkovo mínění, které do všech pozdějších spisů o chrámu sv. Barbory přešlo, jakoby bratrstvo Božího Těla z té příčiny se jmenovalo fraternitas Czeche, protože účastníci jeho na Cechu, t. j. v jistém předměstí, které se posud tak jmenuje, přebývali. Konečně z posledního ustanovení v závětu Henila Perkschmida vidíme, že r. 1384 patronátní poměry toho nového kostela ještě utvrzeny a ustáleny nebyly, poněvadž vždy ještě bylo obáván, že by opat Sedlecký a patron Kutnohorských kostelů proti tomuto nadání námitky činiti mohli. Z konsistorního potvrzení od r. 1389 ale vysvítá, že tyto pochybnosti a překážky o pět let později již odstraněny byly, poněvadž arcibiskupský vikář kaplanství u sv. Barbory na zvláštní kostelní beneficium povýšil a spolupatronství jeho výše řečenému bratrstvu přičknul.

Třetí kaple v chrámě sv. Barbory, o které libri erectionum (Tom. VI. p. 109) zprávu podávají, jest sv. Kříže. Dotýčná německá listina na den sv. Cecilie r. 1393 vydaná praví:

„Wir Wenzlaw von Kugetitz Richter, Nykuss Schönhar, Bernhard Gruber Schöppenmeister atd. (potom se ještě 14 šepmistrův jmenuje), bekennen und thuen kundt ... das für uns kommen ist in eynen vollen ratt ... der bescheiden Merten Oderin, unser lieber mitburger, und hatt bekennt mit wohlbedachten ... wie das er recht und redlich ... auff gib mit krafft diz priiffs czechen schok gutten groschen jerliches und ewiges czinses auf seinen hoff und erbe genant Ratbors (Ratiboř, Ratboř u Kutné Hory) gelegen in Cölnher kreis (v kraji Kolínském) ... czu der newen kirchen des heiligen Leichnams und sanct Barbara gelegen ffur dem perge czum Kuttten czu eyne ewige messe...“

Z dalšího na toto nadání se vztahujícího jednání dovidáme se, že když se v kostele stalo prohlášení (cida) toho nadání, farář Malinský proti němu námitky činil, udávaje, že Martin Oderin onen úrok z 10 kop gr. č. již dříve vysokému kostelu (nynějšímu arciděkanскому chrámu sv. Jakuba, který tehdy byl ještě filiálkou Malinskou) daroval. Když ale v dané lhůtě po 24 dnech platných důkazův takového darování ukázati nemohl, bylo to nadání od arcibiskupského vikáře kapli sv. Kříže přičknuto a slavně potvrzeno posledního dne měsíce června 1399.

Ve IV. dílu str. 205 kněh zakládacích vepsány jsou listiny vztahující se na založení oltáře sv. Kateřiny ve chrámě sv. Barbory u Kutné Hory (*prope montes Kuttnas* [sic]). Kutnohorský měšťan *Petr Lincida* (pláteník) věnuje roční úrok z 10 kop gr., kterýž pojištěn jest na vsi Radoníně (Raděním na Lošansku) na věčnou mši v kapli sv. Kateřiny. V dotýčné německé listině, která již r. 1398 ve čtvrtek před nedělí Reminiscere zhotovena byla, praví se: *„die selbe ewige mess soll gelesen und gehalten werden czu der Newen kirchen fur den perg in der kapellen sanct Katharine.“* Potvrzení této listiny stalo se skrze arcibiskupského administratora in spiritualibus Jana Kbelu dne 19. února 1403. Petr Lincida daroval mimo to, jak z této listiny viděti, ku konání fundovaných služeb Božích v kapli sv. Kateřiny missál v ceně 15ti kop gr., tři drahé ornáty, dva stříbrné kalichy a tři stříbrné kříže.

Páté nadání podle času jest od měšťana Haymann Glenczl řečeného (Lib. erect.VI. p. 113), kterýž r. 1399 taktéž 10 kop gr. na svaté mše při oltáři sv. Jana Křtitele v novém při zdech města stojícím kostele Božího Těla a sv. Barbory (*in nova ecclesia Corporis Christi*

et S. Barbarae prope muros montis sita) odkázal.

V 6. dílu na str. 209 vepsány jsou listiny vztahující se k nadání šesté kaple sv. Tomáše apoštola a sv. Eligia. Dárcové jsou měšťané Ondřej Polner a Konrad Noz, kteří věnovali 10 kop gr. úroku z jistého spupného statku u Nového Kolína ke zřízení oltáře výše jmenovaných svatých v kostele sv. Barbory u Kutné Hory s výminkou, aby při něm čtyry mše sv. týdně slouženy byly. Při tom jest i taková zvláštní doložka, že kdyby nadaný kněz Jan Engliš anebo jeho nástupce některou z těchto mší sv. sloužití opominul, za každé takové opominutí jeden groš co trest ku prospěchu stavby anebo vyzdobení chrámu (*pro fabrica aut ornamentis ejusdem ecclesie*) složití povinen jest. Nadací listina shotovena jest r. 1400, notářský spis ale 5. března 1403, a potvrzení arcibiskupského vikáře stalo se brzo potom 15. března 1403.

R. 1400 dne 20. října odkázal měšťan Petr z Písku (Petrus de Pieska) pro spasení svých rodičův a předkův, zvláště manželky své Barbory, úrok 10 kop gr., vycházející z jednoho dvoru v Radboři v kraji Kolinském, k nadání kaplana v kapli Panny Marie při nové kapli (novém kostele) Božího Těla a sv. Barbory u Kutné Hory. Mikuláš Puchník, arcibiskupský vikář, potvrdil to nadání 11. února roku 1401.

Téhož dne a roku (20. října 1400) učinil tentýž Petr z Písku se svým bratrem Václavem ještě jiná dvě nadání, a sice při kapli Panny Marie a při kapli ss. Apoštolův. Z jedné do zakládacích kněh v dílu VI. str. 457 vepsané listiny z r. 1405 dovidáme se, že se kaplan Ondřej de Sicca k arcibiskupskému dvoru s prosbou obrátil, aby výš spomenutý na jednom dvoře v Radboři pojištěný, od Petra z Písku kapli Panny Marie věnovaný úrok na jiném dvoře v Suchdole v kraji Kouřimském pojištěn byl, proto že pro stálé války statky Ratbořské tak zničeny a pokaženy byly, že kaplan náležitě jemu úrok od majetníkův gruntů, kteříž to spláceti měli, nikterak vydobytí nemohl. Tato listina poukazuje na stav České země, do kterého ji uvedly záští a nepokoje mezi českými pány a králem Václavem IV. Poplnění statkův okolo Kutné Hory připadá právě do oné doby, když král Václav IV. od svého bratra Sigmunta do Vídně co vězeň dán byl, a Kutnohorští s některými králi věrnými pány proti nepřátelům svého panovníka povstali. Sigmund položil se s vojskem mezi Kutnou Horou a Kolínem, a po tuhých bojích konečně si bohatou Horu podrobil. V jednom z těchto bojů padl u Malína znamenitý státník a český básník pan Smil Flaška z Pardubic.

Dále odkázala podle kněh zakládacích (Tom. VI. p. 410) měšťanka Barbora z Truhanic (Druhanice na Žehušicku ?) 10 kop gr. novému, u Kutné Hory stojícímu a od více než dvou let zanedbanému kostelu Božího Těla a sv. Barbory (*prope montes Kutnis situata ... ab annis duobus et amplius neglecta*). Závětní vykonavatelé popisují oltář, při kterém kaplanství a mše nadány byly, altare sancti Michaelis archangeli ... in capite chori statim contra altare magnum situatum. Nadací listina dána byla in montibus Chutnis a. D. 1404 in die sancti Viti martyris. Potvrzení arcibisk. vikáře následovalo 31. června téhož roku. Zmínka v této nadací listině, že chrám sv. Barbory od více než dvou let zanedbán byl, ukazuje zřejmě na ony politické zmatky a zápasy, pro které se ve stavbě jeho pokračovati nemohlo.

Jak mile ale zas pokoj zemi navrácen byl, pokračovala stavba hbitě a řádně. Skvělý důkaz nábožné horlivosti, jakouž měli horníci Kutenští, podává založení a přebohaté vyzdobení kaple sv. tří Králův skrze měšťana a nákladníka Petra z Písku, který, jak se nahoře ukázalo, již tři kaple v tomto chrámě zříditi dal. Arcibiskupský notář Adam z Nežetic praví v potvrzovací listině z roku 1405 (lib. erect. IX. H. 4), že počestný a opatrný muž Petr z Písku, měšťan na Horách Kutných, pro spasení duše své, svých rodičův a předkův *velice drahocennou kapli ke cti sv. tří Králův* v kostele Božího Těla a sv. Barbory u Kutné Hory založil, nově vystavěl a 30 kop gr. věčného úroku k tomu cíli jí vykázal, aby se služby Boží v ní tím slavněji vykonávati mohly. V této listině jmenuje se také již dříve co kaplan spomínaný kněz Linhart farářem (rector) chrámu sv. Barbory. Znamenitý v onom čase úrok

vycházel z jistiny kláštera Sedleckému půjčené a na Týnci nad Labem pojištěné. Kaple sv. tři Králův tvořila takorůzka kostel zvláštní, měla velký oltář a tři menší oltáře. Mimo to podotýká se v potvrzovací listině, že Petr z Písku této od něho založené kapli mnohé skvostné oltáře a kostelní náradí daroval, a sice velký stříbrný a pozlacený kříž, který 21 hřiven vážil, 9 monstrancí, 2 pacifikály, 24 ornátův, 4 kalichy, 3 missály, velkou knihu Viaticus, potom mnoho svícňův a jiných věcí k vyzdobení kaple. Dva kněži byli výhradně pro službu v této kapli určeni; vše jest v listině co nejurčitěji ustanoveno, jak se mají tyto poklady bezpečně uschovávat, jak se má kostelní prádlo čistiti, svícny a lampy cítiti a tyto poslední olejem naplňovati; mimo to všecko do podrobná udáno, v které svátky a jakým způsobem služby Boží v této kapli se mají vykonávati.

Z listin ze zakladacích kněh arcibiskupství Pražského tuto vytažených vysvítá, že stavba chrámu sv. Barbory okolo r. 1389 tak daleko byla přivedena, že některé kaple okolo vysokého kůru již byly posvěceny a znamenitým nadáním opatřeny; velikolepost kůru toho ale nutí nás věřiti, že první základní kámen o několik let dříve, snad asi okolo r. 1380 položen byl. Od r. 1393 do 1405 množí se pak počet oltářův a kaplí, jichžto bohaté vyzdobení a nadání v kapli sv. tří Králův nejvyššího stupně dosáhlo. - Z kaplí v listinách dotud jmenovaných podržely jen kaple sv. *Kříže*, sv. *Kateřiny* a sv. *Eligia* - všecky tři na severní straně ochozu okolo kůru - jména od svého původního posvěcení až podnes. Skvostná kaple sv. tří Králův, která se dle Kořínkovy zprávy také *Píseckou* kaplí podle svého zakladatele Petra z Písku jmenovala, tvořila někdy jižní příční křížové rameno chrámu, kdežto v severním příčním rameně vchod a sakristie zřízeny byly. Zdá se, že stavba ku konci 14. století již také příční křížová ramena obsahovala, a že až po ně byla vysvěcena a službám Božím odevzdána. Prostora mezi oběma křížovými ramenama byla, jako při všech velikých kostelních stavbách, které dlouho trvaly, opázena, aby se venku za opažením na kostelní lodi bez překážení službám Božím dále stavěti mohlo.

V nahoře uvedených, v zakladacích knihách obsažených listinách našli jsme ovšem přímá, souvěká svědectví o založení chrámu sv. Barbory, o zrůstu a zdaru díla toho, o bohatém nadání oltářův a kaplí atd.; při tom ale pohřešujeme i tu nejpovrchnější zmínku o umělci, který rozvrh k tomuto Božímu domu učinil, o stavitelích, kteří stavbu řídili, a o kamenících, kteří útvory svého dláta ji ozdobili. Ony listiny měly ovšem jenom podací právo a jmění kostela pojistiti a potvrzení nejvyššího duchovního úřadu dokazovati; k jinému účelu nebyly zhotoveny, a jmenování mistrův, kteří při chrámu tom pracovali, nebylo v nich potřebné. Za to obsahují četné a důležité zprávy o zástavnictví čili věcech hypotekárních, o notářství v Čechách někdy dobře zřízeném, o zvyklostech a způsobách při koupích a prodejích, a jsou bohatým, posud sotva dostatečně použitým pramenem k vyličení městských řádů v 14. století v Čechách. Stará, nyní větším dílem zapomenutá jména placův a ulic, ba i jednotlivých domů, jakož i jména bývalých předních, větším dílem německých rodů na Kutné Hoře z těchto listin poznáváme, zároveň i sílu německého živlu, který někdy v českých městech až do husitských válek panoval.

Žádná písemná památka nejmenuje nám stavitelského mistra chrámu sv. Barbory před dobou husitskou. V Kutnohorských archívech marně se pídíme po historických zprávách z oné doby, všecko zničily převraty doby husitské; vyjmouc horní právo krále Václava II. není tam listiny, která by za druhou polovici 15. století nazpět sáhala. Jelikož ale také staří čeští kronikáři o prvním založení a prvních stavitelích toho chrámu mlčí, jsme přinuceni jen hádati, který ze známých umělců tehdejšího věku myšlenku ku postavení tohoto znamenitého pomníku stavitelského umění asi podati mohl. Mimovolně musíme tu na mistra Petra Parlěře, stavitele hlavního chrámu sv. Víta v Praze a Kolinského děkanského chrámu mysliti. Při bližším porovnání Svato-Barborského kůru s kůrem děkanského chrámu Kolinského, dílem to mistra Petra Parlěře, shledáme, že se mnohé podrobnosti, jmenovitě složení pilířův, ochoz

okolo hlavního oltáře a rozměry kaplí při něm v obou chrámech patrně shodují. Nemůžeme-li toho historicky dokázat, že mistr Petr sám rozvrh ku chrámu sv. Barbory udělal a stavbu jeho vedl, poznáváme v tom přece jen jeho uměleckého ducha, který k této stavitelské soustavě podnět dal. Nestavěl-li tedy sám mistr Petr začátky chrámu Svaté Barbory, byli to jistě umělci z jeho školy vyšší, jichžto největší činnost právě do oné doby (1380-1400) připadá.

Druhá doba stavby.

Dříve uvedené místo z paměti Mikul. Dačického z Heslova nás poučuje, že po přestávce více než šedesátileté nad kůrem chrámu sv. Barbory roku 1453 první kámen k další stavbě byl položen. Však v pamětech Dačického darmo hledáme jmen mužův, kteří stáli v čele této stavby; jediný pramen, v kterém se skutečně určitá jmena vyskytují, jsou „Staré paměti Kutnohorské“, jež Jesuita *Jan Kořínek* r. 1675 vydal. Kořínek jest dějepiscem zcela zvláštního druhu: že mnoho četl a velmi horlivě sbíral, nemůže mu nikdo upříti; ale jeho kronika jest spis nasrke strannický a tendenční, v kterém přede vším usiluje historickou slávu Kutné Hory zároveň s neporušeným katolictvím toho města od počátku až do posledních dob dokázat. O dvěstěleté době utrakvistu, který v tomto městě panoval, ani zmínky nečiní, naproti tomu ale přemrštěným způsobem podle příkladu Hájkova líčí skvělá vítězství, jichž prý Kutnohorští v boji proti Táborům dosáhli. Historický základ těchto bojů, jmena a letopočty jsou ovšem pravé, zvětšující vyzdobení a bezmírné přepínání v jeho popisu jest ale plodem jeho rozhodné nenávisti kacírův a jeho horlení pro čest města jím proslaveného. V jeho obzvláštním na dvacet „handštánův“ t. j. drahých rudních kamenů rozvrženém díle proplétá se divná poetická žíla a jistý humor, který skladatele i při líčení nejhroznějších bitev a ukrutností neopouští. Okořeňuje své dílo jadrnými příslovími, rozprávkami a mnohými rýmovanými žerty, ba i zpěv slávikův docela zvláštním způsobem nápodobuje a do toho vplétá. Při všech těchto nedostatecích a přerůstcích můžeme však Kořínkovým udajům, zvláště kde hlavní tendenci jeho kroniky neodporují, důvěřovati. Užil všech tehdejších známých pramenův, zvláště v archivech Kutnohorských pilně se ohlížel; jmena, letopočty a udalosti srovnávají se se zprávami Pulhavovy kroniky, paměti Dačického, Eustacha Kapihorského a j. Není tedy příčiny, abychom o pravdě jeho zpráv o stavitelích chrámu sv. Barbory v druhé době stavební proto pochybovali, že v žádném jiném historickém díle oné doby obsaženy nejsou. Oba Kutnohorské archivy zlými příhodami a také nedbalostí a nevědomostí, zvláště v minulém století a v prvních desetiletích nynějšího století velikou zkázu utrpěly, a Kořínek mohl nejedné listiny k svému dílu užiti, jížto bychom nyní již v těchto archivech nadarmo hledali.

Paměti Kutnohorského měšťana *Mikuláše Dačického z Heslova*¹⁾, v nichž tento historické zápisky svých předkův uložil a k nim děje svého času (umřel r. 1626 v 70. roce svého věku), zvláště ale osudy svého rodného města v chronologickém pořádku a s vzornou důkladností sepsal, o mistřích, kteří stavbu chrámu sv. Barbory řídili, žádné zprávy nám nedávají. Důležitý rukopis Dačického, nyní v Českém Museu chovaný, obsahuje mnohé velmi důležité příspěvky k historii české v 15., 16. a na začátku 17. století; zprávy ale na Kutnou Horu se vztahující převládají: ne pouze politické a válečné zmatky, ježto se v tomto městě udály, rozličné změny ve zdejším hornictví, nehody rozbořenými živly způsobené, stavba veřejných a soukromých stavení, ale také znamenité soudní pře, osudy jednotlivých rodů, úmrtí mnohých znamenitějších obyvatelův a pohřeby jejich nalézají se v něm s diplomatickou věrností zaznamenány. Tím více musíme litovati, že pilný kronikář o stavbě chrámu sv. Barbory obšírněji nepsal; nicméně jsou nemnohé na ni se vztahující zprávy vždy důležité, any nám některá jistá data o pokroku a osudech stavby této podávají.

Že Horníci již několik let před tím, nežli opět ruku k dostavování chrámu sv. Barbory

¹⁾ Srovn. život a dílo jeho od Ferd. B. Mikovce v Čas. Čes. Mus. 1854 str. I. 71. III. 364.

přiložili, k tomu dílu přípravy činili, a že znamenitého spoluobyvatele svého, pana *Michala z Vrchovišť*, pozdějšího primatora města, za správce stavby zvolili, toho důkazy našly se ve staré české památní knize Kutnohorského archivu, kde se čte, že když roku 1481 správcové kostela sv. Barbory účty kladli, se ukázalo, že se u p. Michala z Vrchovišť rozličných darův a stříbrných rud 175 uherských kop a 22 kop a 49 bílých grošů sešlo, dále že r. 1486 p. Michal z Vrchovišť účty ze všech k dostavění toho chrámu sešlých se odkazův, darův a obětí složil. Příjem obnášel 286 kop 27 gr., vydání 223 kop 28 grošů²⁾.

Kořínek pak píše, že Kutnohorští výtečného stavitele *Hanuše* pro dostavění chrámu sv. Barbory zjednali, který r. 1482 na *Ptáku* kameny lámati, a je ve zvláštním domě k tomu cíli naproti chrámovému vchodu vystavěném otesávati dal, načež r. 1483 dne 22. srpna slavnost položení prvního kamene nad kůrem chrámu nastoupila. Co prvního nástupce mistra Hanuše jmenuje Kořínek mistra *Jana*, dodává, že oba tito mistři byli v kamenickém umění znamenití a proto velmi chváleni. Není k pravdě nepodobno, že Hanuš a Jan jedna osoba byla, neboť Hanuš (z něm. Hans) znamená též Jana, a Kořínek nalezna jedno i druhé jméno střídavě ve starých pramenech se vyskytující, vztahoval je ke dvěma rozličným osobám. Která část stavby by se připisovati měla těmto oběma, čili vlastně jednomu mistru Janovi, nedá se určití; bezpochyby že počal třídnou loď chrámu stavěti, jak původně určeno bylo. -

Okolo r. 1490 vystupuje ale onen mistr, jehožto samorostlý genius nejrázněji zasáhl do soustavy celé té velikolepé stavby, totiž Pražský bakalář a rektor školy Týnské, *Matiáš Rejsek (Rajsek)* rodem prý z Prostějova v Moravě. O něm dávají nám pokračovatelé kronik Příbík a Beneš z Hořovic následující zajímavé zprávy³⁾:

„Leta 1475 v pondělí po květné neděli založena jest věže u králova dvoru na přikopě v Praze. Sám král Vladislav první kámen vložil v tom rohu na východ slunce (proti kostelu sv. Jindřicha, dodává Hájek). To léto vyhnali ji nahoru z příkopu s mostkem zároveň. Potom leta druhého zjevil se jeden mistr školní a bakalář dosti cvičený (rektor ze školy Taynské, dodává jiný kronikář), kterýž uměl řezby na kameních dělati. I poslali pro něho konšelé Pražští, a jednali s ním o to, chtěl-li by se v to dílo nové věže dáti, aby u toho zedníka mistra Václava pracoval, květy a obrazy k té věži vytesával, a vše, což by k okrase té věži sloužilo, dělal. I ohlásil se v tom, že chce s tím mistrem dělati, s k tomu dílu hned přistoupil i dělal ten jistý bakalář s tím mistrem Václavem, kterýž laik byl, až do polu oken prvních; a po 14 groších (dle jiného rukopisu 40 groších) dávali jemu páni na týden. Potom pak po třetím letě též bakalář pozdvihl se proti tomu mistru před pány, pravě, že chce všeho sám lépe dovesti než ten mistr, kterýž neuměl obrazův tesati ani jakých květův, a ukázal mu před pány některé kusy kamenické, může-li takových dovesti. I dali mu páni odpuštění (t. j. propustili toho mistra Václava), a ten bakalář Matěj sám dělal tu věži. A přezděli mu *Raysek*, že uměl pěkně raysovati (rýsovati), a *neučil se tomu řemeslu kamenickému nikdy od žádného*. A tu jest jeho díla byl najprvnější počátek, neb jest byl k tomu dílu velmi vtipný a smyslný (v jiném rkp. myslivý). A tak dávali mu na týden zlatý uherský⁴⁾.“

Chrám sv. Barbory sám sebou zřejmě ukazuje, že Rejsek, jehožto sloh také v stavitelských podrobnostech významným způsobem vyjádřen se jeví, stavbu nejenom dlouho řídil, ale též i původní založení její tak dalece zjiňoval, že přijala podobu zcela jinou a obzvláštní, která od

²⁾ Za udělení těchto výťahův jsem díkem zavázán p. *P. M. Veselskému*, pilnému sběrateli a zpytateli Kutnohorských památek.

³⁾ Staří letop. čeští str. 210.

⁴⁾ Věž, na které Rejsek ponejprv svou umělost dokázal, nynější pražná věž, stojí nad jednou z bývalých osmi bran Starého města Pražského, a přiléhala bezprostředně k paláci, v němž králové Čeští v 14. a 15. století větším dílem sídlili. Když r. 1484 obyvatelstvo Pražské proti konšelům se zbourilo, ano i životu krále Vladislava II. v jeho residenci hrozilo, opustiv Vladislav králův dvůr přesídlil se na hrad Pražský. Tehdáž řečená věže nebyla ještě dostavěna a zůstala nedokončena až do našich časův.

původní myšlenky prvních stavitelův naskrze se odchyluje. Podle původního plánu měl tento chrám mít jen tři lodí, příční křížová ramena, a okolo kůru do polokruhu jdoucí ochoz s kaplemi⁵⁾). Presbyterium, ochoz, kaple, příční ramena křížová a bezpochyby také část lodí byly již před vypuknutím husitských válek dostavěny; v druhé stavební době pokračoval bezpochyby mistr Jan v stavění lodí, načež pak Rejsek úplné přetvoření chrámových lodí a podstatnou proměnu v původních základech celé stavby podniknul. Bezpochyby bylo Rejskovi uloženo, aby nejen jednoduše dále stavěl, ale aby vůbec rozměry stavby rozšířil a větší prostoru do velikolepého celku zahrnul. Rejsek tedy přetvořoval třílodní chrám v pětilodní, a severní a jižní straně náplně (Füllungsmauern) mezi operáčními pilíři, dal těmto podobu svobodně stojících pilířův, vyhnal vnitřní boční lodí až do výšky prostřední hlavní lodí, nové čtvrté a páté lodí dal výšku ochozu a kaplí okolo kůru, a šířku až po konce obou příčných křížových lodí, k nimž na východní straně přímým úhlem přitýkají. Tím se dostalo vnitřní třílodní prostře podoby velikolepého stejnolodního chrámu⁶⁾). Toto ovšem smělé počínání muselo se s velkými překážkami potkat, ježto genialní mistr sice vítězně přemohl, jichžto působení ale ve mnohých zřejmých nepravidelnostech, zvláště v klenbách ochozu okolo kůru, dobře pozorovati můžeme. Sklepení kůru dodělal mistr Rejsek r. 1499, což z následujícího na závěráku na sklepení udělaného nápisu na blánce vysvítá:

**1499 serissimo regnate Wla
dislavo testudo hec clausa est Ba
calau Raiskonis opera ...**

t. j. R. 1499 za kralování nejjasnějšího Vladislava sklep tento zavřen jest prací bakaláře Rejska⁷⁾).

V pamětech Dačického nalézáme zprávu, že r. 1491 primator *Michal z Vrchoviš'* zvon pro chrám sv. Barbory líti dal, kterýžto zvon na zvonici byl zavěšen a jmenem Michal pokřtěn. Potom se v nich zmínka činí, že r. 1504 v neděli po sv. Ambroži první (bezpochyby malované) skleněné okno pro chrám sv. Barbory doděláno bylo, a že téhož roku v neděli před památkou sv. Matouše utravistický biskup *Filip Sidonský* velký oltář Božího Těla v kostele Barborském posvětil. - Důležitější jest následující zpráva Dačického paměti (fol. 28), že r. 1506 „přestali stavěti kostela Barborského“. Tuto zprávu čerpal Mikuláš Dačický z vlastnoručních zápisků očitého svědka, totiž děda svého Mikuláše z Prachňan, kterýž hned na to dále píše: „R. 1506 v pondělí po památce sv. Bartoloměje apoštola já Mikuláš z Prachňan na Horách Kutnách měl jsem svatbu s pannou Justinou z Hor; kněz Filip, biskup Sidonský, oddával nás k manželství ve vysokém kostele“ (u sv. Jakuba).

Zpráva očitého svědka nepřipouští, abychom pochybovali o tom, že stavba našeho chrámu r. 1506 zastavena neb aspoň na čas zanechána byla. Příčina toho zastavení stavby musí se předně hledati ve značném ubývání horního požehnání, což zacpávalo posud hojný prameny stavebního fondu od Kutnohorských nákladníkův hor štedře poskytované. Avšak již po čtyrech letech opět se stavěti začalo, a král Vladislav II. povolil r. 1510 z královské mincovny týdně 2 kopy grošů (podle tehdejší ceny asi 20 zl. stř.) na vyplácení dělníkův při stavbě. Velice se tomu podobá, že tehdejší *Rejsek* již nežil, a že se Horníci po jiném staviteli ohlížeti museli. Kořínek jmenuje čtvrtého stavitele toho chrámu jakéhosi *Benedikta*, totiž toho samého, který velký palác na hradě Pražském r. 1511 dostavěl. Byl to tedy známý mistr *Beneš* (t. j. Benedikt)

⁵⁾ Tak uznal i B. Grueber ve svém spisku: Charakteristik der Baudenkmale in Böhmen.

⁶⁾ Stejnolodní chrám nazýváme takový, kde jsou tři lodí stejné výšky vedle sebe, aneb aspoň kde klenutí obou bočních lodí jen o málo jest nižší nežli klenba hlavní lodí. Němci usjednotili se na tom, že nazývají takový chrám *Hallenkirche* a prostoru v takových třech lodích *eine Halle*.

⁷⁾ Ve farním kostele v městečku Kaňku, taktéž od Matiaše Rejska vystavěném, spatřujeme na pěkně gotické kazatelně monogram i celé jméno Rejskovo: **Raysek**.

Lounský, jehožto slavná památka se nejen v zápiscích současníků ale i v znamenitých stavitelských útvorech jeho tvořivého ducha zachovala. Palác na hradě Pražském, t. j. nynější velký Vladislavský sál, nedostavěl Beneš, jak Kořínek praví, teprv r. 1511, nýbrž, jak z jiných spolehlivých pramenů víme, již r. 1502; můžeme se ale snadno domnívat, že mu bylo v onom od Kořínka udaném roce pokračování ve stavbě chrámu sv. Barbory od Horníkův svěčeno. Jelikož mistr Beneš r. 1520 novou stavbu děkanského chrámu sv. Mikuláše ve svém rodním městě Lounech podniknul, a toto dílo, nejznamenitější památku své umělecké činnosti, až do r. 1528 řídil, mezi tím časem také stavbu nového farního chrámu Nanebevzetí P. Marie v městě Mostu počal a dokonil (1522), a r. 1531 co osmdesátiletý stařec v Lounech život svůj skončil; tedy jeho činnost při stavbě chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře bezpochyby připadá v dobu mezi lety 1511 a 1520.

Od mistra Beneše anebo spíše dle jeho návrhů byly svrchní části chrámových lodí, totiž veliké emporie (kruchty) a široká, zvláštním způsobem vyzdobená okna v nich vyvedena. Bezpochyby dostal chrám také podle jeho myšlenky svůj starý krov, kterýž do tří strmých věží vybíhal, neboť právě takovým krovem, jakýž na starých vyobrazeních chrámu Barborského spatřujeme, honosí se ještě podnes děkanský chrám Lounský, Benešovo mistrovské dílo.

Poslední stavitel, jež Kořínek ještě připomíná, byl *Mikuláš*, „výborný kameník, kterýžto až do přestání toho díla vytrval“.

Za příčinu konečného zastavení stavby udává Kořínek, že mnohé stříbrné šachty, jmenovitě ale bohatý důl Osel nazvaný, r. 1541 vodami byly zatopeny, čímž nejvydatnější podpory nákladného díla byly zničeny. Králové Ludvík a Ferdinand I. ovšem týdenní příspěvek dvou kop gr. z královské mincovny na stavbu pořad vypláceti dávali; to však daleko nestačilo, aby se v díle rázně pokračovati mohlo. Přestali tedy, jak Kořínek na str. 198 praví, dále sloupy a pilíře do výšky hnáti, a obmezovali se od r. 1541 na to, aby raději kruchty a jiné vnitřní ozdoby dodělávali, načež s celým dílem až do r. 1548 jakž takž ku konci přišli.

V 13. handštánu svého díla postavil si Kořínek otázku, mnoho-li asi nákladu toto stavení stálo? vyznává se ale, že na to s určitostí odpovědět nemůže. O nákladu před husitským časem na chrám vedeném nezachovalo se ani nejmenší zmínky; z druhé doby stavební našel ale Kořínek účty zahrnující čas čtyřiceti let, z kterých vysvitá, že v této době do 10.000 kop gr. českých, větším dílem jen na samé lámání, tesání a přivážení kamene, vydáno bylo.

„Z čehož se pováziti dá,“ pokračuje Kořínek, „co se v jiných letech vynaložilo, a co na jiné potřeby, totiž na cihly do klenutí, na skla, olovo, pruty a klínky do oken, na železa k spojování štuk v sklepech, sloupích a pilířích, na kleště ku všech zdí stahování, co na dříví k lešení, ku krovům, co na mnoho tisíc háků a prežů dělání, pálení, příkrývání, co na písek, vápno, maltu, olovo, k dynchování, bílení, štukovní železnými skobami spojeného zalévání se zpotřebovalo? Toť nedaleko sta tisíců (100.000 kop gr. č. t. j. 1 million zl. stř.) nákladu na to celé stavení vyjíti musilo a zapotřebí bylo!“

V pamětech Dačického dějí se ještě následující zmínky o chrámě sv. Barbory.

Leta 1595. „Na straně zadní, nedostavěné (chrámu sv. Barbory) ustaven štit nový kamenný, a postaven na něm u prostředku kalich pozlacený, a na vrcholu téhož štítu devět makovic též pozlacených.“ Kalich tento, silně pozlacený a do dvou loket vysoký, dal r. 1624 tehdejší nejvyšší mincmistr Vilém z Vřesovic s kostelního štítu snéstí a Jesuitům odevzdati⁸⁾. Zvláště zajímavá jest následující Dačického zpráva:

„Leta 1626 před nedělí květnou v postě Jesuitové ... na Horách Kutnách při kostele velkém Barborském osazení dali z prostředku téhož kostela vybořiti a vyvrci kapličku s oltářem sv. Barbory, kteráž tu před lety založena byla, okolo níž potom ten kostel veliký

⁸⁾ Megerle z Mühlfeldu: Merkwürdigkeiten der k. Bergstadt Kuttenberg. 69.

Božího Těla založen a stavěn. Těž dali z prostředku téhož kostela vyvrci některé stolice, kde ženské pohlaví sedávalo, nad čímž se někteří zhoršovali. (A tak ten kostel zřetelnější učiněn.)“

Touto zprávou výslovně potvrzuje se Kořínkovo již nahoře uvedené udání, že stará kaple sv. Barbory před velkým oltářem nového chrámu ponechána byla. Byl to zajisté neobyčejný důkaz šetrnosti k ctihodné církevní památce, jakým se pozdější časové ano i nynější doba sotva honositi mohou.

R. 1626 byl chrám sv. Barbory Jesuitům odevzdán, a císař Ferdinand II. dal jim zde na blízkou velikolepou kolej vystavěti.

Tento řád zůstavil nemilé památky svého působení v tomto chrámu: mezi jinými zvláště rektor kn. Fabian Veselý vynikal co reformator velebné, staročeské stavby této. Dal totiž r. 1732 tři krásné, mědi pobité, věžovité střechy chrámu snést, a místo nich nynější těžký, kurkami krytý krov přes vysoký kůr a chrámové lodi položiti s třemi všedními cibulovitými, plechem pobitými vížkami, což prý a to všim právem, jak souvěký rukopis městského archivu svědčí, ve městě největší nelibost působilo⁹⁾.

R. 1733 musel starý, jednoduchý gotický portál na severní straně chrámu nynějším parukovému portálu ustoupiti, kterýž se ošklivě liší od celé velebné stavby. Při této příležitosti dovolil si rektor Veselý také erb města Kutné Hory nad tímto portálem na pilíři ve srozumění s tehdejším panem hormistrem v noci na den sv. Ignacia dolů sníti a odstraniti. Takové libovolné počínání rozpálilo ještě více myslí Kutnohorských měšťanů, a zadali proti tomu všemu stížnost k císaři Karlu VI., kterýž městu v ten způsob zadost učinil, že Jesuité vlastním nákladem nový štít městský na předešlé místo mají dáti udělati a připevniti u přítomnosti celé rady městské a veškeré obce, což se skutečně stalo za rektora kněze Jindřicha Krále (1740-1744¹⁰⁾). Rektor kn. Fabian Veselý působil ale vedle zmíněných nešťastných novot také jednu zásluhou obnovu zevnitř chrámu; dal totiž porouchané fiály na pilířích okolo vysokého kůru od Pražského kameníka *Petra Baumgartnera* obnoviti, a bohatě ozdobený vrchol prostředního nejvyššího pilíře na této straně zcela nově udělati.

Po zrušení řadu Jesuitského r. 1773 dostal se chrám sv. Barbory pod patronat českého náboženského fondu, a rektorství při něm odevzdáno jest arciděkanům Kutnohorským.

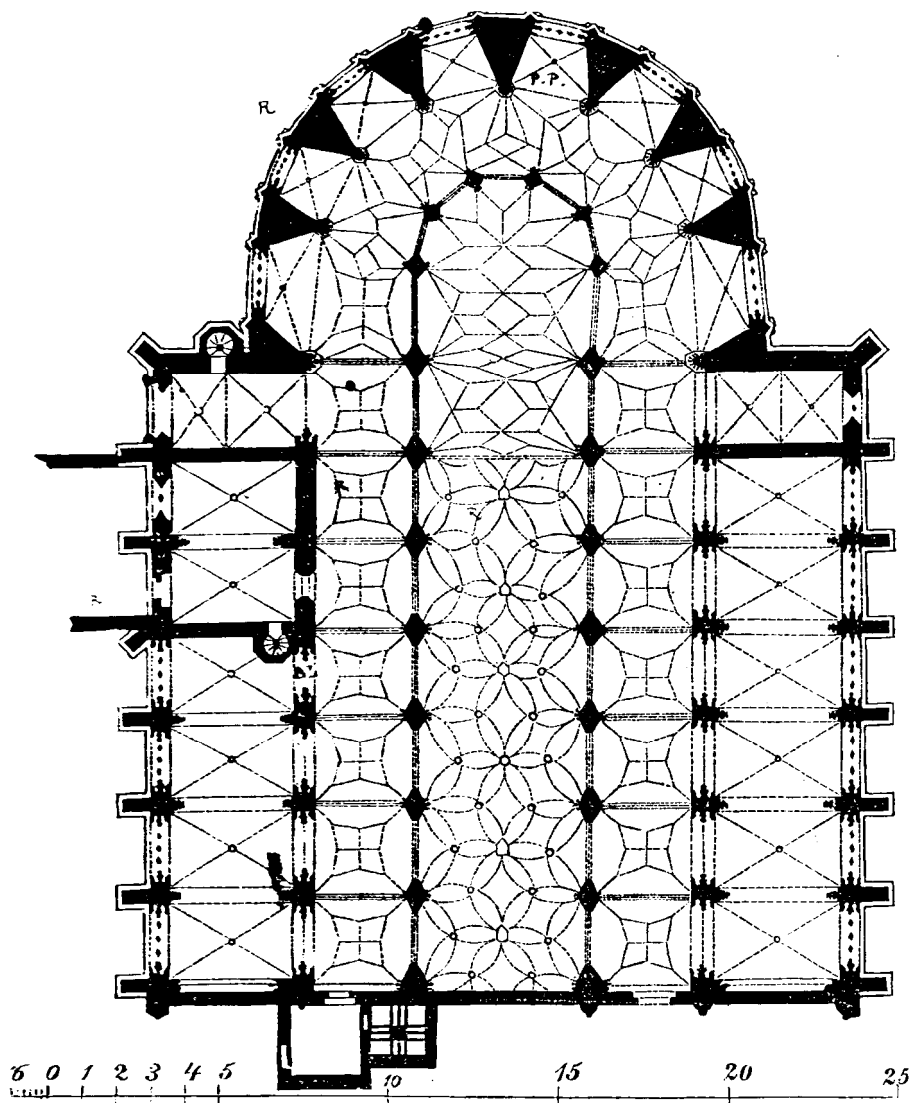
II. Popsání chrámu.

Chrám svaté Barbory strmí na nejvyšším jihovýchodním místě mírně se zdvihající výšiny, po které se Kutná Hora rozkládá. Svobodně a velebně povystupující stavba panuje nad romantickým údolím, kterým se vine divoký potok Malešovka, někdy Vrchlice zvaný. Z lůna skal, na východní a polední straně kolmo ke dnu údolí se klonících, pnou se hrubé, silnými opěracími pilíři sesílené zdi k podpoře základův chrámových; okolo chrámu, hlavně ale na západní straně, rozprostírá se bývalý hřbitov, nyní větším dílem ovocným stromovím posázený; severní stranu chrámu nemile však zastavuje a zakrývá na obloucích spočívající chodba od rektora Jesuitův, kn. Norberta Strera, r. 1727 pro spojení kolleje s chrámem vystavěná, pak též k němu přistavěný neúhledný kostelníkův domek.

Půdorys chrámu tvoří dosti pravidelný čtverec, z jehož východní strany kůr s ochozem a kaplemi do velikého polokruhu vybíhá. Délka chrámu obnáší v světlosti (uvnitř) 186', z čehož na kůr 66', na lodi 120' připadá; do šířky počítá 122'. Podle půdorysu, ježž Kořínek k svým „Pamětem“ připojil a kterýž patrně podle jiného mnohem staršího přerýsován jest, měly lodi ještě jednou tak dlouhé býti jako nyní jsou, tak že by se byl celý chrám, kdyby byl úplně

⁹⁾ Sub rectore P. Fabiano Wesely coepit renovari Ecclesia Sctae Barbarae, cum displicentia maxima totius urbis, siquidem dejecto ex eadem ecclesia praeclare disposito tecto et tribus magnificis cupro tectis turribus, posuit praesentes, satis rudes turres. M. S. Cuttn.

¹⁰⁾ Tak dokládá v 124. čísle Praž. Novin od r. 1858 spisovatel článku: „Pouť a jesuitská kolej v Kutné Hoře.“ - Devoty ve svém spisku: Vyobrazení chr. sv. Barbory píše, že se to stalo již r. 1736.

dostavěn býval, do délky přes 300' vztahoval.

Mocný dojem činí chrám na vstupujícího do vnitřku jeho. Četné, vysoko se pnoucí pilíře, široké kruchty čili empory nad vnitřními vedlejšími loďmi, a smělym způsobem mnohonásobně se proplétající žebra na vysokých, široce rozpiatých klenbách tvoří pohled neobyčejné velebnosti; ale úžasem naplňuje se duše naše, pohlížíme-li do bohaté prostoty vysokého kůru, kterýž ozdobeným zděným brlením ohrazen, vysokými a širokými, nádherně okrášlenými okny osvětlen, s ochozem a kaplemi do polokruhu čarovně na naši obraznost působí.

Kůr s kaplemi a ochozem pochází až do výše galerií z první předhusitské stavební

doby. Tyto části stavby ukazují naskrze jednoduché a přísné tvary. Kaplí okolo kůru jest osm, a hloubka jejich obnáší jen 12'. Boční zdi jejich, ježto je od sebe dělí, jsou kosmé plochy klínovitých, ostrou hranou do vnitř obrácených opěracích pilířův okolo kůru, sedmi stranami patnáctiúhelníku zavřeného. K tenké hraně těchto pilířův připojují se plné přípory¹¹⁾, na kterých se spatřují pravidelné gotické formy čtrnáctého století. Tyto přípory spočívají bezprostředně na svých vysokých jednoduchých soklích, a přecházejí nejsouce hlavicemi přetrženy v příční a křížová žebra klenby. Kaple mají jednoduché křížové klenby; ochoz ale, jak na půdorysu viděti, kryt jest složeným, patrně z druhé stavební doby pocházejícím, hvězdovitým klenutím. Obě, na jižní a severní straně již k loděm přitýkající boční kaple, otvírají se do šířky na 18' (od osy k ose obou průčelních pilířův počítajíc), kdežto ostatní kaple v šířce jen 15' počítajíc. Šest pilířův, ježto kůr obkličují, stejným způsobem jsou rozčlankovány; první dva z nich, ačkoliv co do hmotnosti pilířův v hlavní lodi se nevyrovňají, jsou předce znamenitě silnější, nežli ostatní čtyry pilíře v kůru. Vnitřní strany pilířův v kůru i v hlavní lodi jsou klínovitým způsobem prodlouženy, a jen přední a zadní strany mají přípory. Obloukové pasy, ježto se mezi pilíři rozpínají, bezprostředně se vyvinují ze hmotných klínových výpustků pilířův, přípory zas, na předních a zadních (širších) stranách pilířových polygonů vynikající, jdou na jedné straně do ochozu, kde podpírají pasy hvězdovité klenby, na přední straně vyrůstají vzhůru až k pavlači, která nad oblouky ve zdi okolo kůru běží a tyto přípory přetrhuje. Brlení této pavlače (gallerie, triforium) fantastickou kružbou¹²⁾ co nejhojněji vyzdobeno jest. Jednotlivá oddělení této gallerie, k níž jest přístup buď ze širokých kruchet nad loďmi, buď z venkovských gallerií chrámu, jsou mimo to ztepilými, kulatými, nahoře lomenými obloučky spojenými sloupky ozdobena. Bezprostředně nad touto gallerií zahýbá se plocha stěn kosmo k oknům, která nahoře až ku klenbám dosahují. Neobyčejně do široka rozpnutá okna jsou pěti, někde i sedmi kamennými pruty zdola nahoru rozdělena, a ty se nahoře spojují lomenými obloučky a podpírají kružbu, která, jakkoliv z pozdní doby gotické pochází, nicméně přebohatými, v každém okně jinými vzory o tvorné obraznosti mistra, který to stavěl, skvěle svědectví dává. Zvláště skvostně ozdobeny jsou dvě poslední proti sobě obrácená okna v kůru, jejichžto vzhůru strmící pruty na jednom vodorovnými, pěkně vykrouženými pasy, na druhém stupňovitě výš se pnoucími obloučky s fiálami v několikrát oddělení se rozkládají.

Jenom pilíře oddělují okna od sebe, a jsou jenom pokračováním dolejších pilířův gallerií přetržených. Ve výši těchto pilířův spatřujeme hlavice (kapitély) - jediné uvnitř chrámu. Arabesky jen zlehka a bezprostředně k pilířům přidělané je tvoří. Nad arabeskami uděláno jest několik plátkův a žlábkův mezi nimi, a nad nimi vydatný výpustek římsový, který žebřům hvězdovitého klenutí v kůru za podporu slouží.

Prostor v kůru okolo velkého oltáře čili vlastní presbyterium ohraženo jest kamenným zábradlím mezi pilíře vpuštěným. Každé oddělení toho zábradlí skládá se ze dvou částí, dolejší a hořejší; dole jest totiž podezdívka asi 4' vysoká, na straně ochozu polovypouklými gotickými obloučky ozdobená. Hořejší část mezi prvními dvěma pilíři na jižní straně skládá se z pěti otevřených obloučkův, jichžto otvory vyplněny jsou ozdobami z propletených větví udělanými. V jednom z těch obloukových otvorů skví se monogramm krále Vladislava II., totiž korunované **W**, a ve vedlejším obloukovém poli monogramm jeho syna, krále Ludvíka, korunované **L** na štítiku. Tato písmena poukazují na čas, kdy tato zábradlí, aspoň jejich hořejší části, zřízena byla. Bylo to mezi lety 1509 a 1516; neboť jak známo dal Vladislav svého třiletého syna Ludvíka r. 1509 na království České korunovati, a jelikož Vladislav r. 1516

¹¹⁾ Přípory jmenujeme polosloupky více méně z jádra pilíře povystupující, které nahoře jednotlivým pasům a žebřům na obloucích a klenbách za podpory slouží. Němečtí archaeologové nazývají je *Dienste*.

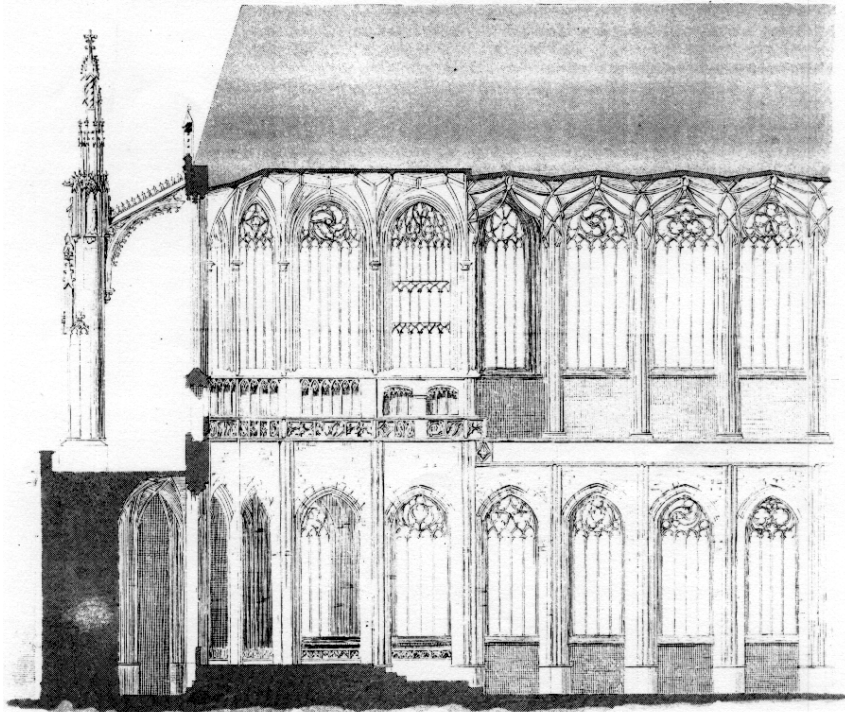
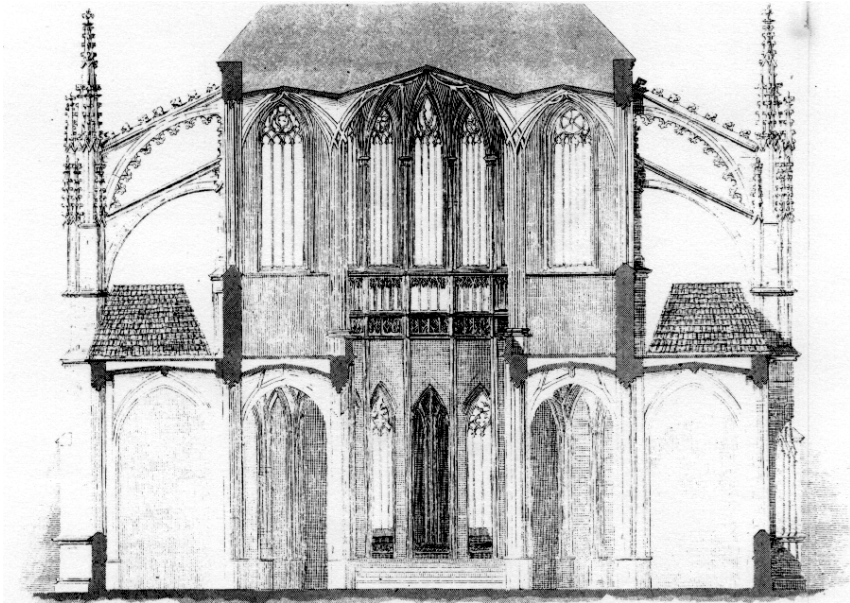
¹²⁾ Kružbou jmenujeme gotické vyzdobení oken a jiných částí staveb, které povstává z částek kruhu. Němci to nazývají *Masswerk*.

umřel, tedy korunovaná písmena obou králův zde jen v této době vedle sebe udělána býti mohla. Ornamenty v přímohranech šesti ostatních oddělení tohoto zábradlí skládají se z plamenův (Němci to nazývají Fischblasen), srdcovitých zápletek, kruhův a kosočtvercův, v kterých se čtyrlisty rozpínají, z arabesk a proplétajících se větví; veškeré hlavní tahy této obzvláštní kružby jsou mimo to ještě lupením a kvítím ozdobeny. Také na hořejší části toho brlení, mezi prvními dvěma pilíři na severní straně, spatřují se podobné monogrammy králův Vladislava a Ludvíka.

Nyní se obraťme k hořejším částem lodí, ježto jsou vysokému kůru nejbližší. Zde totiž podle vyšetření profesora Bernarda Gruebera tři klenbové oddíly tvořily někdy bývalé dvě příční čili křížové lodí chrámu, původně o třech lodích založeného. V severním příčním rameně jest nyní předsíň vchodová a sakristie; z předsíně vedou točité schody na první střechy; po jiných schůdkách na západní straně sakristie jde se nahoru do klenuté komory, v které se někdy drahá mešní roucha chovala. Nad sakristií udělána byla za jesuitského rektora Ignace Schindlera (1744-1747) malá dřevěná kručta pro hudebníky ve slohu ovšem parukovém. - První klenbový oddíl bývalého příčního ramene na jižní straně byl bezpochyby po vybourání původní kaple sv. Barbory (1626, viz nahore) od Jesuitův v kapli tak zvanou Obiteckou čili umrlčí proměněn, ve slohu ovšem též parukovém s hojnými štukatorskými okrasami, což celý chrám hyzdí. Dvě za touto vetřelou stavbou se ukazující okna beze všech ozdob a jednoduché gotické klenutí divně se liší od skvostného bohatství ostatních částí chrámu, a musejí se považovati za zbytky původní stavby z první stavební doby. Ostatně ukazuje sloh zadních, starších částí této kaple, že již v dávných dobách častým změnám podléhala. - Další dva klenbové oddíly tohoto bývalého příčního ramene tvořily někdy kapli sv. tří Králův, na niž Petr Písecký tak veliký náklad vedl. Tato kaple jmenovala se potom mincífskou, a podle svého zakladatele také Píseckou; ale již za Kořínkových časův byl v ní oltář sv. Františka Xaveria postaven¹³⁾, který tu posud stojí, a nazývá se tedy nyní kaplí sv. Františka X., ačkoliv po rozebrání západní zdi, když Matěj Rejsek chrám třílodní v pětílodní přetvořoval, podobu zvláštní kaple ztratila, tvoříc pozadí druhé jižní boční lodí chrámu.

Hlavní loď a boční lodí. Hlavní loď oddělena jest čtrnácti vysoko vyhnými pilíři ve dvou řadách od bočních lodí. Na těchto pilířích pozorujeme jako ve vysokém kůru, že klinovité výpustky jejich podpírají pasy obloukův pilíře vespolek spojujících, přípory však na jejich širších stranách (přední a zadní) vypínají se po nich vzhůru, aby žebra klenby jak ve hlavní tak i v bočních lodích podpíraly. Sokle těchto pilířův, ačkoliv stejně profilované, nejsou tétéž výšky jako na pilířích v kůru, sahající zcela libovolně od 3' 3" až do 3' 11" vysokosti. Šířka hlavní lodí obnáší, od osy jedné pilířův k osám protilehlých pilířův počítajíc, 34'; šířka obou vnitřních bočních lodí zas jen 21'. Tyto čtyry boční lodí jeví v sobě největší nepravidelnost v celém chrámu, kteráž, jak nahore připomenuto, zjinačením stavebního plánu skrze Mat. Rejska způsobena byla. Původní tři lodí byly na jižní a severní straně zdí zavřeny, stavitel však, chtěje k nim ještě dvě boční lodí připojiti, dal náplňové zdi (Füllungsmauern) mezi opěracími pilíři vybourati, proměnil tyto v pilíře svobodně stojící, ale jen na třech stranách je rozčlánkoval, ponechav stranu do vnitř kostela obrácenou, jak byla původně, zcela hladkou. Asi ve výšce 44' jsou obě vnitřní boční lodí hvězdovitou klenbou zasklepeny, a nad tou otvírají se neobyčejně široké empory čili kručty v podobě galerií. Jednoduché poprsní zídky těchto empor přetrhují přípory dolejších pilířův, a jiné ztepilejší pilíře vypínají se na nich, sahající směle nahoru ke hlavní klenbě. (Viz obr. 6., průsek chrámu na délku a na příč.) A tak se představují tři vnitřní lodí chrámu se svými od oněch empor přetřzenými pilíři, které až k hlavní klenbě nade všemi třemi loďmi se rozpínající dosahují, co velikolepý

¹³⁾ Srovn. Pam. Kořínka str. 357.

stejnolodní chrám.

Obě pokrajní boční lodi jsou jenom prodloužením původních dvou příčných ramenou chrámu, běží rovně s vnitřními lodmi, připojujíce se k nim způsobem pravidelným, a poněvadž jsou mnohem širší nežli vnitřní boční lodi, znamenitě rozmnožují dojem velikolepé prostornosti, která každého navštěvovatele chrámu uvnitř překvapuje. - Na celé západní straně jest chrám jako v olovo uzavřen. Do jižní vnitřní boční lodi vede touto zdí jednoduchý portál se vchodem, který se jenom při slavnostech a procesích otvírá. Druhý vchod prolomen jest touto zdí při severní vnitřní boční lodi v malé z venku přistavěné předsínce, vedle které také do kostky srovnané kamenné schody jsou, po kterých se na prostřední kruchtě k varhanám a na emporě vystupuje.

Empory. Rozšíření chrámu připadá do času panování krále Vladislava II., když Kutná Hora, přede všemi městy v království Českém všelikými právy vyznamenána, často krále i sněmující stavy u sebe hostila. Tehdáž bylo hornictví v plném květu, a současný básník Jeronym Balbus mohl ve svém listu k fönixovi českému, duchaplnému Bohuslavovi z Lobkovic, vším právem o Kutné Hoře psáti:

Dives inexhaustis resonat mons Cuttna metallis,

Argentoque fluens tota liquescit humus;

- t. j. Nepřebranými kovy zvoní bohatá Hora Kutná,
Vše stříbrem tekutým země se rozřeďuje¹⁴).

Silné rozmnožení se lidnatosti a bohatství měšťanův a nákladníkův, kteří s radostí přinášeli hřivny své k dostavování chrámu, vysvětlují nám, proč se od původního jednoduššího rozvrhu stavby odstoupilo a k ohromnému rozmnožení chrámové prostory přikročilo, a proč, mimo dvě nové boční lodi, ještě dvě široké empory, na nichž se množství lidí směstnati může, nad oběma vnitřními bočními lodmi zřízeny byly. Ve zřízení těchto empor nejví se ale již bohatství ideí a mistrovství Rejskovo, které jmenovitě ve skvostných prostorách kůru tak velikolepě vystupuje. Poprsní zdí těchto empor jsou ovšem důkladně dílem z tesaných kamenů dílem z cihel vyvedeny, obrovská okna, ježto s obou stran empor osvětlují, jsou bohatou kružbou ozdobena, a také velikánské sochy stojí při pilířích nad poprsními zídkami: avšak tyto sochy náležejí již do pozdních dob jesuitských, a zřízení kružby v oknech, jakkoli v každém okně jiné a zcela rozdílné obrazce tvoří, již o patrném klesnutí obraznické a technické umělosti jako též o přežilosti gotické slohu svědčí.

Srovnáme-li s těmito pracemi výtečná díla Beneše Lounského, jmenovitě hlavní chrám Lounský, musíme za to míti, že obě empory a části chrámu s nimi souvislé ovšem dle udání a rozvrhův Lounského mistra povstaly, že ale podrobné vyvedení všeho toho od nějakého podřízeného kameníka pochází, a že celek od posledního stavitele chrámu, mistra Mikuláše, dovršen byl. Pilíře na emporách, z dolejších pilířův vyrůstující, jsou mnohem tenší a ve svém rozčlankování od oněch zcela rozdílné. Tyto pilíře jsou ve výši také svíracími železnými pruty spojeny a upevněny.

Sklepení tří vnitřních lodí zřízeno jest způsobem přemělym a téměř fantastickým. Žebra klenby vytáčejí se totiž neobvyčejnými prohyby z přípor ztepilých hořejších pilířův, a tvoří v daleké polokruhy vybihající a rozmanitě se proplétající hvězdovitou síť, která svou velikolepostí ovšem znamenitý dojem činí. Empory uzavírají se před kůrem zdí kosmo

¹⁴) Bohatství a znamenitost Kutné Hory v druhé polovici 15. století vychvaluje se zřejmě v majestátu krále Jiřího z Poděbrad od r. 1459, kde se praví, že mezi věcmi, které vznešenost koruny krále Jiřího nejvíce oznamují, jest také bohatství drahých rud Kutnohorských, jimiž Bůh všemohoucí zemi veliký dar učinil; že stříbrem oplývající skály způsobily veliký blahobyt nejen králům ale i poddaným jejich; pročez také že předkové jeho (krále Jiřího) toto již od Boha vyznamenané místo důležitými právy obdarili a mnohé milosti jemu udělili; a že také on chce ne menší péči věsti, aby blaho toho města všechny ostatní oblažilo, a co zpuštělé leží, aby opět zveleboeno bylo.

postavenou, v níž se velikolepé okno otvírá. V ostrém úhlu mezi touto zdí a posledním pilířem jest úzký otvor se schůdky, přes které se jde z empor na pavlač čili gallerii v kůru. Tato gallerie (triforium) pilíři v kůru až do výšky chrámové vystupujícími na devatero oddělení rozvržena jest, a jest k ní též přístup z venkovské pavlače, která před dolejšími střechami okolo kůru běží. Z toho triforium představuje se vnitřek chrámové prostory v nejvelebnějším obraze. Vznesená stavba kůru samého s jeho obrovskými, přebohatě ozdobenými okny, ku kterým se i průsvitné pozadí této gallerie připojuje (jak to původně i ve hlavním chrámě sv. Víta v Praze bylo), jeví se zde v celé své velkoleposti, a mocný dojem toho obrazu ještě se zvyšuje perspektivou, jakou zde poskytují průhledy mezi obrovskými pilíři do bočních lodí a jejich velikých empor. Neméně překvapeno bývá oko umělým sklepením v presbyterium, kteréž zde se svými hvězdotvými pasy zraku blíže jest.

Vyozdobení chrámové klenby. Především rozmanité malování, štíty a nápisy na klenbách v kůru naši pozornost budí. Myslemež si čáru taženou na délku prostředkem klenby nad presbyteriem, která by ji na dvě polovice dělila, a (jak půdorys ukazuje) přes šest závěrníkův (zavíracích kamenů) běžela. Na druhém závěrníku (začínajíc od východního konce) vypodobněn jest poprsní obraz spasitelův, kterýž v jedné ruce kalich, v druhé rozvinutou blánu drží, na níž jest gotickou minuskulí psáno: *Jesus salvator mundi*. Třetí závěrník ozdoben jest obrazem orla a při tom nápisem: *Joannes*. Čtvrtý má symbol a jméno evangelisty *Marka*, oba poslední ukazují symboly evangelistův *Lukáše* a *Matouše* taktéž s jmeny. Mezi druhým a třetím závěrníkem stojí slovo *Fides* (víra), mezi čtvrtým a pátým slovo *Spes* (naděje). Místo při šestém závěrníku, kde bezpochyby jméno třetí božské cnosti napsáno bylo, jest nyní prázdné. Okolo prvního závěrníku na východním konci malovány jsou zemské štíty, totiž *český lev*, štíty českých korunních zemí, markhrabství *Moravského*, *Dolno- a Horno-Lužického*, vojvodství *Slezského*, knížetství *Niského*, *Zembického* (Münsterberského), *Svidnického*, *Opavského*, *Hlohovského*, *Opolského*, *Vratislavského*, *Těšínského*, hrabství *Kladského* atd. Štít s třemi bílými pruhy v červeném poli představuje erb království *Uherského*, kde král Vladislav II. též panoval. Četné štíty řemeslnických pořádků a nákladnických bratrstev (kverkův) řadí se u velkých polokruzích k sobě po obou stranách prostředkem tažené čáry. Severní závěrník blíž poprsí Spasitelova ukazuje slovo *Baptisma* (křest), na jiném něco výše následuje slovo *Confirmatio* (biřmování) a v posledním východním závěrníku slovo *Eucharistia* (večeře Páně); na protilehlé straně jsou pak jména ostatních svátostí. V pravo i v levo od štítův řemeslnických stojí po obou stranách symbolův evangelistův *Marka* a *Lukáše* jména čtyř hlavních cností: *Sapientia* (moudrost), *Fortitudo* (udatnost), *Misericordia* (milosrdenství) a *Justitia* (spravedlnost). V nejkrajnějších závěrníkách na severní straně jsou začáteční písmena osmi blažeností (Beati persecuti, beati pacifici, beati mites atd.). Uprostřed oblouku ale, který dělí presbyterium od hlavní lodí, vymalován jest dlouhý prouzek blány, na které se čte již nahoře uvedený nápis těsným gotickým písmem: *1499 serenissimo regnante Wladislao testudo hec clausa est Bacalaurei Raiskonis opera*. Při samém nápisu uděláno jest k hlavní lodi obrácené písmě krále Vladislava II., veliké **W**.

Jest to věru významuplná, ze svatého zdroje nauky křesťanské vážená okrasa, která štíty koruny České a korporací města ochranně obkličujíc, jako posvátný baldachin vysoko nad hlavním oltářem velebného chrámu se skví!

V prvním prostředním závěrníku střední lodí spatřujeme střední štítek staršího erbu Kutné Hory, totiž kalich, ježž noh a orel pazoury drží, a při tom nápis: **Létha 1542 pani ssep mistrzi a pani**. Potom se vyskytují na klenbách hlavní lodí erby znamenitých rodin Kutnohorských a cechův řemeslnických, jichžto oběťmi bezpochyby dostavování chrámu možným se činilo; přidané letopočty nedávají pochybovati, že vnitřní tři vysoké lodí za poslední doby stavby v letech 1542-1548 sklenuty byly. Na jižní straně klenby jsou erby s

přidanými jmeny v následujícím pořádku od východu k západu: **P. z Oliwetu, - P. z Diwitz, - Jirzyk z Trnice a na Przedniym Dworzij 1547**¹⁵⁾, **Zywald syn 1547**; blíž západní jalové zdi ukazuje se znak cechu hrnčírského, strom poznání, pod ním Adam a Eva s nápisem: **1548 pani hrnczyrzowe**. Severní strana klenby ukazuje erby a jmena pánův z **Wilkanowa, Jan Charwat**¹⁶⁾, erb horního městečka Kaňku (archanděl Gabriel, kterýž drží štít s želízem a pemrlící křížem položenými) s nápisem: **Wssech panu Kankowskych hor**, dále znaky kožišníkův, řezníkův a j. Veškeré malované štúty a nápisy byly r. 1681 obnoveny a jsou dobře zachovány.

Hořejší části jalové zdi na západní straně, která chrám uzavírá, jsou též malováním a nápisy pokryty. To však pochází z dob, když Jesuité již v tom chrámě vládli. Nejvýš čteme na malované bláně tento chronograf:

*AVgVsta DIVae barbarae
VlrgInIs basilICA
J. H. S.
saCro IpsIVs honorI
ab InCoLIIs eXaeDIJICata.*

T. j. Velebná basilika svatě Barbory Panny k svatému uctění jejímu od obyvatelův vystavěna jest. Součet velkých písmen dává letopočet 1548.

Na levo od varhan:

*A FerDInanDo II.
soCietatI IesV
faVente VotIs Vrbe kVtina
Donata.*

T. j. Od Ferdinanda II. tovaryštvu Ježíšovu schválením této oběti se strany města Kutné Hory darovaná. Letopočet 1632.

Na pravo od varhan:

*IMperatIbVs
LeopoLDI
aVgVstIs aqVILIIs
renoVata.*

T. j. Za panování veleslavných praporův Leopolda obnovená. Letopočet 1681.

Z posledního chronografu dovidáme se, že se obnova nápisův a erbův na klenbách r. 1681 stala¹⁷⁾.

Vnitřní nábytek chrámový. Vnitřek chrámu objevuje se nám vyjmouc kapli Obiteckých (od Jesuitův přetvořenou) v stavu původním dosti dobře zachovalém. Avšak co se oltářův týče, tuť se ze starých původních nezachoval ani jeden. Všecky nynější oltáře pocházejí z dob jesuitských. Velký oltář, nevkusná, vysoká stavba parukového slouhu, ozdoben jest obrazem od jesuitského laika *Ignace Raaba* beze zvláštní umělecké ceny, jako větší díl obrazův na ostatních oltářích; představuje svatou pannu Barboru v oblacích, a dole objevuje se pohled na Kutnou Horu s kostelem sv. Barbory, který se tu ještě se svým původním krovem o třech věžích skví. Tento obraz byl sem dán r. 1754 za rektora kn. Jana

¹⁵⁾ Jest to znak téhož Jiřího Trnického z Trnice, kterýž veršem popsal slavný turnaj za korunovací krále Maxmiliána r. 1562 ve dvoře hradu Pražského obdáváný.

¹⁶⁾ Bohatý měšťan Jan Charvat dal školu při chrámě sv. Barbory vlastním nákladem znova postaviti. Z vděčnosti bylo jeho pět domů ve městě Kutné Hoře až do jeho smrti ode všech daní osvobozeno. Megerle z Mühlfeldu Denkwürd. d. K. B. St. Kuttenberg. Str. 120.

¹⁷⁾ Při vyšetřování nápisův na klenbách byl mně p. *Springer*, učitel při Kutnohorské realní škole, nápomocen, což tuto s vděčností připomínám; zvláště ale děkuji p. prof. *Grueberovi* za mnohé důležité vysvětlení o stavitelském rozvrhu celého chrámu.

Palečka, oltář pak byl již r. 1673 postaven. Před tím skvěla se tu nejznamenitější památka řezbářského umění v Čechách z počátku 16. století, skladací oltář čili archa, která mnohem více s velebným slohem chrámu se srovnávala, nežli tento nynější velikánský baldachin. Kořínek, který tuto archu ještě dobře znal, zanechal nám dosti podrobný popis její¹⁸⁾. Byla prý tato archa, od jakéhosi *Jakuba* řezbáře rukou velmi mistrovskou řezaná, r. 1502 právě v bílou sobotu na velikém oltáři sv. Barbory postavena. Představovala uprostřed skvostnou síň velkovskou čili palác s třemi okny. Uprostřed stál stůl a za ním seděl syn Boží s desíti apoštoly velikonočního beránka požívající a miláčka Jana na klíně držící. Sv. Filip při rohu stolu sedě bochničky chleba ze shrnutého pláště podával, a sv. Bartoloměj z veliké nádoby o levé koleno opřené nápoj do číše naléval. Každá figura tak prý byla „na živo řezána, že se jí samé duše nedostávalo“; každá jinou a jinou postavu těla na sobě ukazovala, až se bylo prý čemu diviti, ano některým, zvláště Jidášovi zrádci s měšcem a ryšavou bradou, i smáti. Strop na způsob gotického klenutí představený skvěl se prý neobyčejnými řezbami, a z jeho prostředka visela nad stolem veliká, velmi uměle a jemně řezaná růže na osmi velikých obloucích. (Bylo to tedy na způsob visutého klenutí v pozdních dobách gotiky oblíbeného.) Pod tímto palácem s večerí Páně (tedy ve spodní části archy nazvané predella) bylo prý viděti čtyry prohlubně jako komůrky, nad míru tenounkými a pro drobnost oku téměř nepostizitelnými řezbami vnitř i zevnitř ozdobené, a v těch byly poprsní sošky čtyř sv. doktorů církve, velmi mistrně na živo řezané v postavě sedícího člověka. Jeden z nich prý sám s sebou cosi hluboce rozjímal, jiný v otevřené knize četl, jiný opět myšlenky své na papíře vypisoval, poslední pak jako u vytržení k nebi hleděl. - Na křídlech archy čili otevřených dveřích byly prý mezi nejmělejšími ozdobami po každé straně dva plochou řezbou udělané obrazy, totiž po pravé straně nahoře obraz Panny Marie, dole sv. panny Kateřiny; po levé straně nahoře sv. panny Barbory, dole sv. panny Doroty, každý v mírné panenské postavě se svým obyčejným znamením, „k tomu každý tak krásný, tak spanilý, že kdyby jen byly sebou pohnuly, mohly se za živé pokládati“. Zadní strana archy byla prý též podivuhodnou, důmyslně vyvedenou řezbou ozdobena. Tu prý se po celém tabulování rozkládal jako ze země vyrostlý, znamenitý vinný keř, a bylo viděti révy vespolek spletené a na loubí vedené, onde listím, onde zase hrozny na špičkách visícími ozdobené. Aby se pak ratolesti nepřehýbaly, tenoučký víšek okolo tyče obtočený je přidržoval. V tomto stinném křovíčku jako v nějakém háječku ptáčkové prý někteří v hnízdečkách seděli, někteří vinné jahody zobali, někteří k libému zpívání své pysečky otvírali, a někteří konečně jakoby pryč odletěti chtěli, křídélka svá roztřepejvali. Mnohý sprostáček prý nejednou na ně plnou tlamou zavšíkl, a že neuletují nadiviti se nemohl. „Krátkce všecko o té arše vyslovme,“ tak končí Kořínek svůj popis, „tak uměle jedna každá věc na ní byla řezána, že pero nemůže všeho vypsati, co lidské oko mohlo při tom spatřiti. Kam pak se ta archa poděla? (Tak píše Kořínek dále.) Tento rok (1675) v postě dvě léta minula, že jiné nové na vzor nynějšího věku arše místa postoupila. Považ nyní čtenáři, jak jest pěkná za nova býti musela, když po 172 let uplynutí tak již zastaralá babuše mnohými vráskami a tolikerých ran pružinami od neopatrných kostelníkův a zvoníkův zohavená ještě nicméně takovou spanilost zachovala.“ Potud Kořínek. Ve feuilletonu „Pražských Novin“ od r. 1858 č. 121 čteme v článku pod tit.: „Pout' a jesuitská kollej v Kutné Hoře“ tentýž Kořínkův popis této staré archy svatobarborské, jenž se tam ale jistému Vojtěchu Keglerovi připisuje, a kde se též tvrdí, že teprv r. 1754 za rektora kn. Jana Palečka tato archa nynějšímu velkému oltáři ustoupiti musela. Že ale mnohem starší Kořínkovy zprávy určité a nepochybné jsou, musí v tom nějaké nedorozumění vězeti. Povšimnutí hodno jest, co se v Keglerových zprávách o osudu této zmařené, drahocenné památky dokládá: „že totiž tato překrásná archa Páně tomu novému oltáři ustoupiti musela a na veliký kůr (rozumějme emporý čili kruchty v lodích) uložena byla, a tak co prý kdo sobě vzal a

¹⁸⁾ Pam. Kutn. H. str. 204.

z ní odnesl, ten vzal. Když prý na to ty chóry dlážditi se daly, ostatní věci řemeslníci pobrali a popálili: a tak prý to kumštovné dílo komínem a kouřem zmizelo.“ Z toho viděti, že tehdejší lidé ani nevěděli, čemu by se ještě učiti museli, aby se dověděli, že ničemu nerozumějí. Veveslavína ve svém historickém kalendáři dokládá, že onen mistr *Jakub*, který tuto archu dělal, byl jeho děd z matčiny strany¹⁹).

Na pravé straně jest vedle velkého oltáře gotická schránka na večeri Páně do zdi zapuštěna, schází jí ale původní svrchní ozdoba.

Nyní projdeme kaple, ježto obkličují ochoz okolo vysokého kůru. První na severní straně vedle severního vchodu jest kaple *sv. Kateřiny* s oltářem tétéž svatě. Zde visí na boční zdi tabulový obraz z 15. století, představující Pannu Marii s dítětem, které nějaké před ním klečící svatě z košíčku jablko podává. V popředí klečí druhá panenská postava se zlatou září okolo hlavy, a v pozadí stojí ještě pět jiných svatých panen. Kraje obrazu toho ozdobeny jsou menšími obrázky, ježto představují zasnoubení Panny Marie, zvěstování, narození Spasitele, *sv. tři Krále* a *j. Tento obraz náleží k znamenitějším památkám malířského umění, ježto se z onoho věku v Čechách zachovaly. Následuje druhá kaple sv. Blažeje, třetí sv. Kříže, čtvrtá sv. Eligia a sv. Antonína Padovanského; pátá kaple jest prázdna, v šesté kapli jest oltář ke cti sv. Apollonie, v sedmé sv. Františka Borgiáše, a v osmé oltář ke cti sv. Václava. Z původního založení zachovaly jen kaple sv. Kateřiny, sv. Kříže a sv. Eligia jmena svého prvotního vysvěcení, o kterém v dějích první stavební doby chrámu zmínky se činily. V kapli Obitecké čili umrlčí, hned po vybourání starodávné kaple sv. Barbory r. 1626 v jezuitském vkusu přestavěné a štukatorskými ozdobami okrášlené, stojí oltář s obrazem představujícím *snímání s kříže*, kterýž náleží k trochu lepším obrazům toho chrámu z jezuitské doby.*

Při prostředních pilířích v hlavní lodi, a sice při druhém od presbyteria proti sakristii stojí *oltář sv. Anny*, na jehož zadní straně vidíme starožitnou dřevěnou řezbu představující *sv. Barboru*. Při protějším pilíři jest *oltář sv. Basilia*, a při pátém pilíři po pravé ruce oltář *čtrnácti sv. pomocníkův*.

V pozadí druhé boční lodi na jižní straně stojí *oltář sv. Františka Xaveria* s obrazem od *Heintsche* povšimnutí hodným.

V protější druhé boční lodi na severní straně, kteráž kaplí havířskou se nazývá, stojí *oltář sv. Ignacia Lojoly*. Zde si musíme povšimnouti velké malby na obmítce na jalové zdi západního chrámového průčelí naproti oltáři. Byla r. 1746 za rektora kn. Ignacia Schindlera vyvedena, a při všech přepracováních tehdejšího vkusu poutá oko pozorovatele směšnými pomysly a znamenitým vyvedením. Představuje vidění *sv. Ignacia*, když byl volán, aby šel obracet pohany na víru křesťanskou, nač se vztahují slova na proplétané bláně napsaná: *Convertuntur ad Dominum omnes fines terrae*, t. j. obráceny budou k Pánu všechny končiny země. V levém úhlu malování toho čte se jméno malíře: *J. C. Kowář* a letopočet 1746.

Kazatelna udělána jest při třetím pilíři hlavní lodi na severní straně, a jest to důkladná z kamene vyvedená práce, v které se tvary gotiky a renaissance divným způsobem proměšují; střecha jest na několik sáhů vzhůru vyhnána a celek ne bez umělecké ceny činí velebný dojem. Tato kazatelna byla r. 1665 nákladem paní Markéty Kamberské z Dobřenic zřízena, jak ukazuje nápis: *Margaretha Kamberska nata Dobrzenska de Dobrzenic. A. D. MDCLXV*.

Varhany veliké na kruchtě proti velkému oltáři jsou dílo 17. století slohu renaissančního, mají ale pěknou ústrojnost a počítají 22 rejstříkův. Kořínek o nich praví, že byly ze starších varhan zhotoveny, ježto prý již roku 1454 horníci sem udělali dali, což ale sotva s pravdou se

¹⁹⁾ Tentýž mistr *Jakub* okrášlil svým uměním také skvostnou radní síň v staré radnici Kutnohorské, která r. 1770 shořela. Jediná památka z této radnice jest socha Spasitelova životní velikosti, ježto z plamene vynešena v nynější radnici se chová a za mistrovské dílo řezbářského umění uznána jest. Výtečnost této památky vzbuzuje v nás ovšem tím větší lítost, jakou máme pro barbarské zničení slavné archy Barborského chrámu a pro zničení staré radní síně, jejížto skvostnost Kořínek nadšeně popisuje.

shoduje, an tehďáž chrámová loď ještě nebyla dostavěna. Možná že se jeho zpráva k r. 1554 vztahuje, a čtverka jen chybou tisku do toho letopočtu se dostala. Menší varhany pro každodenní potřebu stojí na kruchtě nad severním vchodem, r. 1745 zřízené.

Ze starého nábytku zachovala se jenom část stolic, nyní pod kruchtou při průčelní jalové zdi proti velkému oltáři umístěných. Jest jich dvanáct v jedné řadě; každá jest ode druhé přeřádkou, která sedícímu až k ramenou dosahuje, oddělena. Nad vysokým zadním opěradlem každého sedadla vznáší se gotický baldachin mající podobu ztepilého, bohatě ozdobeného, bočními fiálami opatřeného, špičatého štítu; kružba těchto baldachinů velmi soustavně a pravidelně do sebe zasahuje, ramena štítův posázena jsou lupením a vrcholky jejich dvojnásobnými křížovými kytkami. Na sloupcích, které sedadla od sebe dělí, stávaly na ozdobných podstavcích z dřeva vyřezané sošky, z kterých se jen tři zachovaly a které pravými mistrovskými kusy řezbářského umění nazvány býti musejí²⁰). Bohatě ozdobené baldachinky také nad těmi soškami a nad prázdnými místy, kde ostatní sošky stály, se vznášejí. Zevnitřní stěny těchto stolic vyzdobeny jsou podivným způsobem, jako ona veliká skvostná okna ve výši chrámového kůru. Neměně výtečné řezby pokrývají boky a poprsnice pulpítův před sedadly. Původní a důmyslné tvary v kružbě, kteráž se v náplních rozpíná a proplétá, náležejí bez odporu k nejpěknějším výtvorům gotické ornamentiky patnáctého století. Tyto stolice rovnají se co do tvaru, vyzdobení a uměleckého vyvedení stolicím, které se ve vysokém kůru velebného arciděkanského chrámu u sv. Jakuba v Kutné Hoře posud výborně zachovaly, ačkoliv na těchto žádných sošek není. Možná že to všecko jsou díla slovutného mistra Jakuba, zhotovitele veliké svatobarborské archy, a jsou nám tyto stolice ještě i proto velmi vzácné, že se podobného stáří a tvaru v Praze žádné a v celých Čechách snad jen málo kde nepatrné zbytky zachovaly.

Dvě vysoké, kamenné kropenice na svěcenou vodu, z nichž jedna v sakristii, druhá blíž jalové průčelní zdi chrámu stojí, zasluhují povšimnutí pro své starobylé, polovypuklé okrasy. Tyto dvě kropenice, jakož i dvě jiné prismatickými tvary ozdobené pánve nějakých stojáků (na almužny) nejsou z pískovce u Kutné Hory se nalézajícího udělané, nýbrž z takové opuky, která se na Bílé hoře u Prahy láme.

Dlažba chrámu skládá se naskrze z velikých rulových, do čtverohranů přitesaných kamenů; v ní se nalézá jen 11 kamenů příkryvajících pohřební sklípky. Uprostřed presbyteria kryje takový kámen prostrannou kryptu, v níž se těla Jesuitův, pak světských znamenitějších lidí kladla. Jest beze všeho nápisu, jako deset jiných. Na jednom kameně v kapli sv. Kateřiny před oltářem čte se tento nápis:

Wáclaw Wrabský, Pražského Purghrabstwj Radda a Hegtman krage Chrudimského. Kateřina Wrabská rozená z Augezdce leta 1638 dne 5. čerwna.

V kryptě, již tento kámen kryje, pochovávaly se někdy panny ze zdejšího kláštera sv. Uršuly.

V pravé vnitřní, boční lodi leží druhý kámen s nápisem, kterýž zachovává památku jednoho úda staré Kutnohorské rodiny Dačických z Heslova. Zní takto:

Luge Kutterberga, hic jacet Bernardus Ignatius Dacziczky de Heslow, quondam Suae Caes. Reg. et Cath. Majestatis Caroli VI. Consiliarius, in Montibus Kuttinis Judex Regius, Deo pius, Mariae devotus, Populo charus, Auribus aequus, Virtute, avita Nobilitate, Doctrina et Jurisprudentia illustris, summi vir ingenii, post tenebras sperans lucem 76 annos supervixit, dum Mundo valedixit. 3. Septembris 1742 pie in Deo defunctus²¹).

²⁰) Neodpustitelná nedbalost a nevěšimavost minulého století byla příčinou ztráty těchto větších sošek. Ve výše spomenutém pojednání Pražských novin č. 121 z r. 1858 poukazuje se na to, „že kdyby se byly v čas náležitě připevnilly, nebyl by jich mohl nikdo odciziti, aniž by se byly spadnutím polámaly“.

²¹) Truchlí Kutná Horo, zde leží Bernard Ignac Dačický z Heslova, někdy Jeho cis. král. a katolického

Nedaleko odtud v druhé boční lodi na jižní straně leží prý před oltářem sv. Františka Xaveria pod kamenem nižádným nápisem nevyznačeným slavný český malíř *Petr Brandl*, kterýž r. 1739 u velké nouzi v Kutné Hoře zemřev zde s velikou slávou na obecný náklad pochován byl.

Nelze pochybovati, že v tomto chrámu za dob utrakvistických mnohé znamenité náhrobníky býti musely, ale jako se Jesuité přičinili, všechny oltáře a náradí, co ještě na starý utrakvismus připomínaly, znenáhla z kostela odstraňovati, tak neméně bedliví byli, při kladení nové dlažby náhrobníky osob v utrakvistu zemělých rušiti.

Zevnitřní chrámová stavba představuje se zrakům našim v celé své velikoleposti, panujíc nad údolím, v jehožto hlubinách divoký potok „Pách“ teče, a do polokruhu opasána jsouc mohutnou hradbou, ježto pilíře své do strmých úbočin výšiny zaráží. Vysoký kůr chrámu (viz obraz 5), povystupujíc širokým polokruhem nad propašť, obrouben jest ve výši 46' od země pavlačí čili dolejší gallerií, jejížto kamenné zábradlí v políčka rozdělené prolomenou kamennou kružbou nejrozmanitějších vzorů ozdobeno jest. Devět opěracích pilířův strmí zde co štíhlé obelisky do výšky, a prostřední z nich převyšuje co do velikosti a bohatství v ozdobách všechny ostatní. Podrobnosti tohoto skvostného pilíře můžeme na našem 5. obraze snadno zpytovati. Asi uprostřed výšky jeho spatřuje se starý erb Kutné Hory (křížem položené želízko a pemrlice) a nad ním socha sv. Barbory. Tento pilíř byl, jak jsme již v dějinách stavby zprávu o tom dali, způsobením jesuitského rektora kn. Veselého od Pražského kamenického mistra *Jana Baumgartnera* okolo r. 1733 v souhlasném slohu velmi důkladně obnoven - ano dílem i znova postaven. Pod ním byl, jak Kořínek píše, r. 1483 základní kámen ku pokračování ve stavbě chrámu položen. Výška toho pilíře obnáší od jeho paty na gallerii až po vrcholek 60'. Ostatní pilíře, které obklíčují kůr i lodi, dosahují jen 55' výšky, a kratší před nimi stojící pyramidy jen 45'. Mezi těmi opěracími pilíři ukazují se cihlovou kurkou kryté krovny nad jednotlivými kaplemi. Od prostředního velikého pilíře přepínají se dva bohatě ozdobené opěrací oblouky k hořejším římsám, taktéž od každého z ostatních pilířův. Hřbety hořejších opěracích oblouků posázeny jsou kamenným lupením, a vnitřek lukův gotickou kružbou jest ozdoben. Skvostná okna vysokého kůru, po stranách opěracími pilíři a oblouky, nahoře ale širokou attikou a ozdobným zábradlím hořejší gallerie obroubená, do kterého křížové kytky hořejších okenních obrub zasahují, poskytují opravdu skvostné podívání. Kráčeji po dolejší gallerii k jejím konci na polední straně, spatřujeme na prvním před boční lodi kosmo povystupujícím opěracím pilíři rozličné řezby, ježto naši pozornost velice poutají. Na povystupujícím rohu kosmo postaveného pilíře stojí totiž na nosiči socha velikosti životní, představující rytíře v pancíři a s korunou na hlavě, jehožto ruka jilec od meče drží, a blíže k pokrají gallerie ukazuje se poprsí horníka, širokou blánu před sebou držícího, na které se objevuje nápis, pro zvětralost kamene ovšem nesnadně čísti se dající. Zní takto:

**honorabilis dmi michaelis de
vrchowisst tuc tepor moetr ...
i motibus Kuthis q q diret fabri ...**

(Honorabilis domini Michaelis de Vrchovišt tunc tempore monetarii [? montium praefecti] in Montibus Kuthnis [quoque] directoris fabricae, t. j. Ctihodného pána Michala z Vrchovišt' toho času mincmistra [či správce hor ?] na Horách Kutných jakožto ředitele stavby.)

Michal z Vrchovišt', kterýž, jak již nahoře udáno, roku 1491 zvon pro chrám sv. Barbory uliti dal a správu stavby vedl, byl již před rokem 1490 správcem hor zdejších a zároveň primasem města. Podle Dačického „Paměti“ (na listu 45) umřel u vysokém stáří r. 1511, a byl

Veličenstva Karla VI. rada, na Kutné Hoře královský rychtář, k Bohu pobožný, k Marii pokorný, lidu mílý, sluchu líbezný, cností, starožitným slechtictvím, učeností a známostí práv slovutný, muž velikých schopností, očekávaje po tmách světlo 76 let přežil, když tento svět opustil. Dne 3. září 1742 zbožně v Pánu zesnul.

ve své kapli v chrámě sv. Barbory pochován. Zdá se, že to byla nynější kaple sv. Václava, která právě k onomu povystupujícímu pilíři, kde ten nápis jest, přiléhá. Nad oním nápisem, který se nalézá právě tam, kde dolejší starší část stavby přestává a později hořejší stavba začíná, spatřuje se pod zvětralou polo otlučenou lomeničkou erb rodu z Vrchovišť, štít s jednorozcem v skoku, na kterém zavřený kolčí helm spočívá. Bezpochyby vztahuje se onen nápis na tento erb, a měl by se doplniti začátečním slovem *Insigne honorabilis domini*, t. j. erb ctihodného pána atd. K takovému doplnění oprávnjuje nás podobný začátek v některých nápisech a klenbách vnitř chrámu, k. př. vedle znaku městečka Kaňku, kde stojí: *Všech pánův Kankovských hor* (rozuměj napřed: znak). Bezpochyby dal Michal z Vrchovišť tento první opěrací pilíř na začátku boční lodi na jižní straně vlastním nákladem postavit i svůj erb s nápisem pod ním na něm udělati. Zdali na blízku stojící rytířská postava s korunou na hlavě nějakou historickou osobu, snad sv. Václava, anebo jak se někteří domnívají, Jiřího z Poděbrad aneb krále Vladislava II. představuje, dá se tím méně určit, poněvadž štít o pravou nohu této sochy opřený tak jest zvětřalý, že nižádného heraldického znaku na něm více rozeznati nelze.

V úhlu mezi severní boční lodí a vysokým kůrem vystupuje šestihraná, nahoře šestiplochou vyzděnou střechou krytá věžka s točenými schody, které na dolejší galerii vedou. Odtud zas vystupují v úhlu při bočních lodích na jižní i severní straně chóru dvě také šestihrané, prolomené, nahoře gotickými lomeničkami a křížovými kytkami ozdobené věžičky, v jejichžto vnitřku se schody vinou, které tak uměle srovnány jsou, že se shůry jich prostředkem jako prolomenou rúrou dolů dívatí můžeme. Tyto schody vedou do podkroví a na hořejší venkovskou galerii, která na výši 99' okolo vysokého kůru běží. Pamětihodné jest od Matěje Rejska pocházející zařízení ke svádění dešťové vody se střechy vysokého kůru. Rejsk totiž v zábradlí hořejší galerie otvory udělal, jimiž voda se střechy na galerii spadlá do opěracích oblouků vnitř k tomu cíli vydutých odtéká; z těch se dostává do opěracích pilířův taktéž vydutých až k odkapním troubám, které do těchto pilířův zasazeny jsou a podobu rozličných drakův a potvor majíce, vodní proudy z tlam svých daleko přes římsy chrámu k zemi vrchlují. Toto zařízení spojeno jest ale s velikou nesnází, že ve vydutínách obloukův a pilířův často zácpy se dělají, aneb že voda v nich zamrzává, od čehož pohříchu nynější zchátralost jak obloukův tak pilířův této tak skvostné stavitelské ozdoby chrámu pochází. O bohaté ornamentice a pěkném sestrojení hořejší galerie poskytuje pohled na východní stranu chrámu na našem obr. 5 ovšem jen povrchní pojem. S této galerie otvírá se velezajímavá vyhlídka na staročeské město po mírných výšinách rozložené, za kterým v úrodné nížině ohromný chrám Sedlecký velebně se vypíná; oko téká daleko přes žirné, anglické zahrady podobné nivy, z jejichžto hustého stromoví městečko Nové Dvory o dále skvostné průčelí zámku Kačinského probleskuje. Nesčíslné osady na všech stranách rozeté stavení svá objevují, a krajské město Čáslav se svou vysokou věží mezi nimi zvláště zraky naše k sobě obrací; v modré dále pak pásmo „železných hor“ obzor lemuje, a na něm proti východu obrysy zřícenin hradu Lichtenburka se černají. Dolina Malešovského potoka, která se hluboko pod chrámem znamenitě rozšiřuje, náhle se na jižní straně zavírá a svými skalními stěnami vysočinu prorývá, na které mezi polnostmi četné haldy škvárů co svědkové někdejšího bohatého požehnaní hor se zdvihají. Takovými škvárovými pahorky obklíčen zdvihá se tam osamotnělý gotický kostel nejsv. Trojice, který se honosí krásnou památkou umělé řezby z 15. století, mistrně vyvedenou gotickou schránkou pro večeři Páně.

Z opěracích sloupů obou krajních bočních lodí vyrůstají, jak pohled na chrám s jižní strany (obr. 4.) ukazuje, mohutné fiály do výšky, jsouce lomeničkami, baldachiny, lupením a křížovými kytkami ozdobeny, a dvojnásobné, silně opěrací oblouky od nich se vzpínají k římsám hořejší stavby. Zpodní ozdoba lukův těchto jest ovšem proti pěkným ozdobám na obloucích okolo kůru trochu příliš pádná a těžká, a dává zřejmé svědectví o tom, že celá tato

část chrámu z poslední stavební doby pochází. Také nejsou opěrací pilíře a oblouky na obou stranách chrámové lodi vyduťy, a voda se střech jimi se dolů nestahuje. Z té příčiny jsou také mnohem lépe zachovány, což ostatně zároveň i odtud pochází, že se v posledním čase stavby mnohem lepší, trvanlivější kámen z lomů u Mezholez bral, kdežto starší stavba vysokého kůru vyvedena byla z kamene na Ptáku lánaného, který sice v lomu tvrdý jest, pak ale silně vyvětrává.

Ostatně vidíme na chrámu z venku na několika místech starší znak Kutné Hory (želízko a pemrlíci) od havíře nešený; zde onde vyskytují se také sošky a potvorné podoby zvířat. Vedle severního, v parukovém slohu od Jesuitův obnoveného portálu spatřuje se nový znak Kutné Hory, po r. 1740 k rozkazu císaře Karla VI. na místě staršího sem daný, a nad ním jest z kamene vytesaný císařský orel.

Vedle stojící bývalá jezuitská kolej, která co do výstavnosti jedna z předních toho řádu v Čechách byla, a později za vojenskou kasárnu sloužila, nyní ale v c. k. vyšší vojenský vychovací ústav proměněna jest, byla roku 1727 za rektora kn. Norberta Strera dosti dlouhou na klenutých obloucích spočívající chodbou s chrámem spojena, čímž svobodný pohled na chrám s této strany mnoho utrpěl. Před tím stála zde vedle chrámu na pahorku dřevěná zvonice; výše řečený rektor dal jí však zrušiti, pahorek rozvezti a zvonu na jižní věž kolleje zavěsiti. Pro úplnost musíme se také zmíniti o těchto zvonech, any jsou též ozdobou Kutné Hory, která ostatně ještě i na arciděkanském chrámě sv. Jakuba a na Mariánském chrámě na Náměti též znamenité zvony má.

Velkých zvonů na věži kolleje vedle sv. Barbory jest čtvero. Onen zvon, jež r. 1493 pan Michal z Vrchovišť pro tento chrám uliti dal, zachoval se posud mezi nimi, ale horníci již v dávnějších časech, jak Kořínek (str. 354) píše, několik zvonů k chrámu sv. Barbory sobě ulili, často je přelivali, až si konečně r. 1478 zvon 100 centn. těžký ulili, jehožto hlas se všem líbil. Ale král Vladislav II. si jej r. 1509 pro jeho krásný hlas na horníci vyžádal a do Prahy na věž sv. Víta převezti dal, kdež až do nešťastného požáru r. 1541 svým vážným zvukem celou Prahu obveseloval. Památka však jeho podnes v severní boční lodi chrámu, která se kaplí havířskou nazývá, v okrouhlém proti západu okně pozůstává, ano to okno v světlosti rovná se onoho zvonu velikosti. Místo toho zvonu dali sobě horníci dílem ze zvonoviny od krále Vladislava jim darované, dílem od jednotlivých dobrodinců zaopatřené r. 1510 skrze mistra Ondřeje Ptáčka nový velký zvon uliti, kterýž asi 80 centnýřů váží a 5' 8½" v průměru měří. Nazván jest podle tehdejšího mladšího krále Českého *Ludvík*, a okolo kuruny běží v několika řádcích následující nápis:

Campana haec fusa est anno 1510 sub Illustrissimis Principibus Domino Wladislav II. Hungar. Boēm. Rege, filioque ejus Ludovico, coronato Boēmiæ Rege, in Honorem SS. Corporis et Sanguinis D. N. J. Ch. B. V. M. et S. Barbarae, per magistrum Andream dictum Ptacek procurante nobili Joanne Hanykirz²²⁾.

Druhý zvon jest onen od p. Michala z Vrchovišť zjednaný a *Michal* nazvaný, ačkoliv na něm *Osanna vocor* stojí; byl též od Ondřeje Ptáčka ulit, váží asi 50 centnýřův, má v průměru 4' 7½" a okolo kuruny tento nápis:

Anno Domini 1493 Campana haec fusa est ad Honorem SS. Corporis et Sanguinis Jesu Christi, Divae Virg. Mariae et S. Michaelis Archangeli per Magistrum Andream dictum Ptacek, munificentia Domini Michaelis de Wrchowisst, Primatis et supremi Montium Praefecti in Montibus Kutnis²³⁾.

²²⁾ Zvon tento lit jest r. 1510 za vznešených knížat pana Vladislava II. Uherského a Českého krále, a jeho syna Ludvíka, korunovaného krále Českého ke cti těla a krve Pána našeho Ježíše Krista, blahosl. Panny Marie a sv. Barbory skrze mistra Ondřeje řečeného Ptáčka obstaráním urozeného Jana Hanykýře.

²³⁾ L. p. 1493 zvon tento lit jest ke cti sv. těla a krve Ježíše Krista, sv. panny Marie a sv. Michala archanděla skrze mistra Ondřeje řečeného Ptáčka spanilou štědrostí pana Michala z Vrchovišť, primatora a

Třetí zvon váží asi 18 centnýřů, má 3' 6" v průměru a následující nápis:

Leta Páně 1536 tento zvon gest litý ke cti a chvále Pána Boha a swatě Barbory za kostelníka p. Wáclawa Paraubka.

Čtvrtý zvon byl původně též od mistra Ptáčka lit, a nazývali jej Ptáček. R. 1628 jej dali Jesuité přelíti, puknul ale zase, a nezvoní se jím. Má jen 6 centnýřů a 2' 7½" v průměru.

Chrám sv. Barbory není jen důstojný dům Páně, ale také historický a umělecký pomník v plném smyslu slova. S ním se spojují spomínky o dávné minulosti české vlasti, spomínky o nábožném a účinném smýšlení možných obyvatelů města na konci 14. století, spomínky o žalostných bojích pro víru, o hrozných válečných bouřkách a o novém rozkvětu za pokojných dob panování Vladislava II., jako též o obětavém smyslu měšťanstva, které s radostným nadšením podniklo velikolepé rozšíření stavby v té podobě, jakou nás nyní překvapuje. Jest to pomník, jehož jednotlivé části jako památné listiny o střídání se osudův nejen Kutné Hory ale i celé české vlasti svědectví vydávají! - Chrám sv. Barbory jest ale zároveň i pomník národního českého umění, a to nejpřednější ze všech, co jich koli po vlastech našich bouře minulosti ušetřily: zpodní části kůru a začátky lodí pocházejí ovšem ještě z posledních dob Karolinských, kde cizí vzory od umělcův větším dílem také z ciziny pošlých platnosti měly v oboru stavitelství domáciho; avšak celý svrchek stavby, jmenovitě jenialné provedení velikolepých vnitřních lodí, jest útvorem české školy, která jakkoliv připadá do posledních dob klesající gotiky, v tomto pomníku vrchole svého dosáhla.

Tím končím práci svou, kterou jsem s láskou a přísnou snahou podnikl, považuje za svatou úlohu svou, přispívati dle síly své k zvelebení stanu Božího, v jehožto posvátných prostorách někdy první trvalé dojmy na mladistvou mysl mou působily, budíce ve mně nadšenou lásku k ctihodným památkám předkův.

Památky archeologické r. 3 (1859) s. 81-86, 111-124

Beneš Frant. Xav. Josef, archaeolog čes. (* 6. srp. 1820 v Čes. Dubě – † 10. kv. 1888 v Praze). Opustiv studia na gymnasiu plzeňském oddal se **B.** naukám technickým a hospodářským a věnoval se praxi kostrovarnické od r. 1837-57, nejdéle v Sukdole u Kutné Hory (v l. 1839-54). Památky slavné minulosti naší v Kutné Hoře, Sedlci, Čáslavi a v celém dalekém okolí byly mu milým předmětem studií, a horlivost i píle, kterou si jich všímal a se přičinil o jejich zachování (tak na příklad popsal valnou část panství malešovského v 5. díle Hebrových Hradů), byla příčinou, že ústřední kommisie pro zachování stavitelských památek v Rakousku jmenovala ho konservátorem kraje čáslavského r. 1854. Přičiněním jeho obnoven jest chrám sedlecký, kostnice sedlecká, Hrádek nad Páchem a královská kaple v Kutné Hoře, roku 1859 opraven přičiněním jeho od stavů markrabství Moravského pomník královské přísahy z r. 1527 u Jihlavy a v posledních letech života **B.**-ova chrám sv. Barbory v Kutné Hoře opravován býti začal. Rodem a vychováním jsa Němec **B.** hlásil se k národu českému a v pokročilém věku jazyku českému tak se přiučil, že nejen přednášky míti mohl ve sboru archaeologickém, nýbrž i články do »Památek archaeologických« psal: *Památky kultu sv. Vojtěcha* (díl VII., str. 249-266.), *Památky kultu sv. Václava* (t., str. 472-494.), *Památné věže hradu pražského* (v IX. a X. díle), *Chrám sv. Petra a Pavla v Čáslavi* (díl VI., str. 122-138.), *Arciděkaný chrám sv. Jakuba na Horách Kutných* (díl VI., str. 208-290.), *Obrazy kostela sv. Jakuba v Čáslavi* (díl VIII., str. 37-46.), *Obhlídky archaeologické: Kutná Hora a Svatý Jakub* (díl X., str. 135-142.), *Hrad Sion* (díl X, str. 207-219.), *Z cesty po Rakovnicku, Žatecku a Loketskú* (díl VIII., str. 129-574.), *O náhrobníku pana Zbislava v Čáslavi* (díl III., str. 329.), *O pečetí Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského* (díl VII., str. 60.). Poslední článek **B.** uveřejnil v Památkách o děkanském kostele rakovnickém (díl X, str. 278-286.). Mimo to poslytl příspěvky své časopisům: »Lumír« r. 1865, »Světozor« , »Method« a do »Mittheilungen der k. k. CentralCommission zur Erforschung der Baudenkmale«.

Ottův naučný slovník (zkráceno, upraveno)

nejvyššího správce hor Kutných. (Dačický klade ulítí toho zvonu do r. 1491.)

Vocel Jan Erazim, básník, buditel, archaeolog a kultur. historik čes. (*23. srp. 1803 v Kutné Hoře - † 16 září 1871 v Praze). Mládí prožil v Kutné Hoře. Vynikající nadání jej přivedly r. 1817 na gymnasium piaristické do Prahy. Již na gymnasiu stává se čes. básníkem. Skončiv gymnasium studoval v Praze pouze první rok filosofie a pokračoval v ní od podzimu r. 1824. Odbyv druhý ročník filosofie privátně studoval práva. Mnohaletá činnost vychovatelská v různých šlechtických domech rozšířila i prohloubila jeho vzdělání a vědění, nutkajíc jednak k osvojení evropských řečí, jednak k hlubšímu studiu matematiky a věd přírodních, zejm. mineralogie. Ve vídeňských salonech a na letních sídlech bohaté, elegantní aristokracie i na hojných cestách po západní a jižní Evropě prostý student osvojil si mrav a způsobů velkého světa, poznal z blíзка nové zajímavé vrstvy společenské i literární, nové národy a kraje. Literární činnost V-ova je až do r. 1834 vesměs německá. Od r. 1834 V. stává se čes. básníkem, předním hlasatelem národní myšlenky české.

V bouřlivém roce 1848 i V. stržen do politického víru. Zvolen za poslance na sněm český za Kutnou Horu a později na Poličku za poslance na říšskou radu; literárně účastnil se řešení národních, kulturních a polit. otázek, jež přinesla doba Ale hlavní zájem V-ův soustředřoval se čím dále tím rozhodněji na obor již od mládí zamilovaný: na studium čes. archaeologie a dějin umění. Časopis Musejní záhy přinášel četné ukázky těchto studií, jež V-ovi již r. 1843 získaly mimořád. členství Učené společnosti (*O hrobích a mohylách pohanských v Čechách*, 1844; *O starožitnostech českých a o potřebě chrániti je před zkázou*, 1845; *Romanské kostely v Zábofi a ve Sv. Jakubě*, 1846-47; *Památky Lutických Slovanů*, 1849), a r. 1845 vyšly *Grundzüge der böhm. Alterthumskunde*. R. 1850 byl jmenován mimoř. professorem archaeologie čes. a dějin umění na pražské universitě. Svědectvím toho jest množství drobnějších i větších rozprav a článků českých i něm. v časopisech a pod. publikacích: *O nejdávnějších obyvatelích země České* (»ČČM.«, 1850); *Vyvinování křesťanského umění* (t., 1852); *Mince celtické v Čechách* (t., 1850); *Byzantský křucifix nalezený v rumech kláštera Ostrovského* (v »Pam.«, I.); *Kostely román. slohu v Čechách* (v »Pam.«, II.); *Význam starožitných bronzů* (t.); *Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře* (t.); *Miniatury čes. XVI. stol.* (v »Pam.«, III.); *Kamenné pomníky pohanských věků* (t.); *Byzantské kříže u Opočnic nalezene* (t.); *Miniatury passionálu abatyše Kunhuty* (t.); *Kostel sv. Jiljí v Milevsku* (v »Pam.«, V.); *Ostatky chrámu býv. kláštera Hradiště nad Jizerou* (v »Pam.«, VI.); *Kostel býv. opatství na Karlově v Praze* (t.); *O hradištích a branách zemských* (v »Pam.«, VIII.); *O významu starožitností z kamene a bronzu pro nejdávnější národopis Slovanů* (t.); *Die Wandgemälde der St. Georgslegende in der Burg zu Neuhaus* (v »Denkschr. d. kais. Akad.«, X. sv.); *Die Kirche des ehem. Cistercienser Nonnenklosters Porta Coeli zu Tišnovic* (v »Jahrbuch d. k. k. Central-Comm.«, 1859); *Miniaturen aus Böhmen* (v »Mittheil. der k. k. CentralComm.«, 1860); *Baudenkmale zu Mühlhausen* (t., 1860); o Velislavově obrázkové biblii XIII. v. v Lobkovické knihovně (v »Pam.«, 1871) a j. Rozsahe i vědeckým významem povznáší se nad tyto monograf. články důležitý spis *Archaeologische Parallelen* (v »Sitzungsber. der kais. Akad.«, 1853 a 1854) a nad jiné významný *Pravěk země české* (I. díl 1866, II. d. 1868 nákl. Učené Společnosti), životní dílo V. a archaeologa, jenž nejen vyčerpal a shrnul, co potud bylo známo, ale celkovou koncepcí, vystižením problémův a znalostí zejména slovan. prací podal mnohem více, než naznačuje titul. Proto dílo vzbudilo neobyčejný zájem doma i v cizině, vyneslo V-ovi titul doktora slovan. filologie petrohrad. university a stalo se záhy bibliograf. vzácností. Vedle archaeologie a dějin umění, jejichž zamýšlené vyvrcholení v *Dějínách vzdělanosti České země středního věku* zůstalo mezi nesplněnými plány, V. zabíhal také do jiných příbuzných oborů histor., jak ukazují pojednání *O staročeském dědictvém právu* (»Abhandl. d. k. Böhm. Ges.«, 1861); *Aestetický rozbor básni RK.: Zábaj a Jaroslav* (»ČČM.«, 1854); *Báseň pana Smila z Pardubic* (t., 1855); *O pojmu harmonie a jeho významu v aesthetice*, 1851 a j.) i četné výzkumné cesty z doby pozdější po zemích českých i za hranicemi, o nichž podal zprávy v »ČČM.«, 1853 (*Výsledky archaeolog. cesty r. 1852 konané*), v »Sitzungsber. d. kais. Akad.«, 1852, v »Mittheil. d. k. k. CentralCommission«, 1858, 1859 a j. Za tyto významné zásluhy dostalo se V-ovi četných vyznamenání, jmen. členství mnoha vědec. společností, akademií atd.

Ottáv naučný slovník (zkráceno, upraveno)

OBSAH

Fr. Beneš: Arciděkánský chrám sv. Jakuba na Horách Kutnách	1
J. E. Wocel: Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře.....	30

